

NDUUUDU N'DÁÍ CHÍ DÍNGÚŪⁿ APOSTÓL MARCOS

*Yeⁿ'e chi ngaⁿ'a Juan chi ngεεdínuūⁿniⁿ
(Mt. 3.1-12; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)*

¹ 'Túúcā chí ngaⁿ'a nduuudu ngai yeⁿ'e Jesucristo chí Daiya Dendyuūs.

² 'Liⁿ'yāⁿ profeta Isaías miiⁿ chí ngaⁿ'a nduuudu yeⁿ'é Ndyuūs ndíí cuááⁿ vmnaaⁿ dinguúⁿ yā tan'dúúcā chí caⁿ'a Ndyuūs, 'tíicā:

'Úú dicho'ó 'aama 'iiⁿ'yāⁿ chi caaⁿ'máⁿ yā nduuudu yeⁿ'é nanááⁿ ndís'tiī.

³ 'Liⁿ'yāⁿ miiⁿ ní caⁿ'a yā ndúúdú ngai na yáⁿ'aa cuūⁿmáⁿ naachi nguéé ch'εεtinéé 'iiⁿ'yāⁿ. Ní caⁿ'a yā: Cuundiyaáⁿ nī yúúní yeⁿ'e Señor Ndyuūs caati cuchii yā. Nan'guáanⁿ nī yúúní cuaacu caavá yā Didεεvē nī staava yeⁿ'é nī ní cuuvi 'cuaáⁿ nī 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ taachi ndaa yā.

⁴ 'Tíicā Juan miiⁿ ní cheεdínuūⁿnīⁿ sa 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ na yáⁿ'aa cuūⁿmáⁿ naachi nguéé ch'εεtinéé 'iiⁿ'yāⁿ. Ní caⁿ'a cuáácú sá chi 'iiⁿ'yāⁿ ndaacadáámí yā yen'ⁿ nuuⁿndi yeⁿ'é yā ní cueεdínúuⁿnīⁿ sa 'iiⁿ'yāⁿ chi n'giindiveéⁿ yā nduuudu yeⁿ'e sa, naati Ndyuūs nadich'εεcú yā nuuⁿndi yeⁿ'é yā. ⁵ Ní n'deee 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáⁿ'aa Judea ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ yen'ⁿ yáⁿ' Jerusalén can'dáa yā chí 'caandiveéⁿ yā chí ngaⁿ'a Juan miiⁿ. Ní taachi 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ caⁿ'a yā nuuⁿndi yeⁿ'é yā nanááⁿ Ndyuūs níícú Juan miiⁿ ní cheεdínuūⁿnīⁿ sa 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ na yíícú Jordán.

6 Catecai Juan miiⁿ ní nín'dai ndúúcū yuūdū yen^e 'iiti camello. Ní cinturón yen^e sa ní díí'máⁿ 'iiti. Ní chí che'ē sa ní 'iiti langostas ndúúcū ñ'di'i yen^e 'iiti 'yáaiⁿ chi véé cueeti. **7** Juan miiⁿ ngaⁿa sa nduudu cuaacu yen^e Ndyuūs. Ní caⁿa sa: Cuayiivi yen^e 'úú cuchii 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ chí ch'eeete taavi cá poder yen^e yā nguéé ti 'úú. 'Úú ní nguéé neené n'dai 'úú chí cuuví diíⁿ n'daatií yíí'máⁿ yen^e ndaacuú yen^e yā. **8** 'Úú ní ngeedínuūⁿníⁿ ndís'tií ndúúcū nuūⁿníⁿ naati 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ ní cueedínuūⁿníⁿ yā ndúúcū Espíritu N'dai yen^e Ndyuūs.

*Juan miiⁿ ch'eedínuūⁿníⁿ sa Jesús
(Mt. 3.13-17; Lc. 3.21-22)*

9 Nguuví s'eeⁿ Jesús miiⁿ chiicá yā yen^e yáāⁿ Nazaret yeⁿe yáⁿ'aa Galilea ní ndaá yā na yíícú Jordán. Ní Juan miiⁿ ní ch'eedínuūⁿníⁿ sa Jesús miiⁿ na yíícú Jordán. **10** Taachi Jesús can'daa yā na nuūⁿníⁿ miiⁿ, cuin'diichí ní. N'diichí yā chí nanguaāⁿ nanguuvi ní Espíritu N'dai yen^e yā tan'dúúcā 'áámá paloma 'tíicā. **11** Ch'iindiveéⁿ Jesús 'áámá nduudu chi chiicā yen^e nánguuvi chi caⁿa: Díí Daiyá chi ne^e taaví ní yeenú taavi cáávā dii.

*Yááⁿ'guiinūuⁿ ne^e sa n'diichineeⁿ sa Jesús
(Mt. 4.1-11; Lc. 4.1-13)*

12 Cuayiivi miiⁿ ní Espíritu N'dai yen^e Ndyuūs candéé Jesús na 'áámá yáⁿ'aa cuū'máⁿ naachi nguéé ch'eetinéé 'iiⁿ'yāⁿ. **13** Jesús miiⁿ ní canée yā miiⁿ 'uvi ngeecu nguuví naachi véé 'iiti chi taaⁿ. Ní yááⁿ'guiinūuⁿ miiⁿ ní n'diichineeⁿ sa Jesús chi diíⁿ

yā nuuⁿndi naati nguéé dinuuⁿndí yā. Níícú ángeles ndaá yā ní diíⁿ yā cuidado Jesús miiⁿ.

*Jesús tucá'a yā ntiiⁿnyuⁿ yeⁿ'é yā na yáⁿ'āa Galilea
(Mt. 4.12-17; Lc. 4.14-15)*

¹⁴ Cuayiivi taachi s'nuúⁿ yā Juan chi cheedinuúⁿnīⁿ 'iiⁿyāⁿ vácūū, Jesús miiⁿ ndāa yā na yáⁿ'āa Galilea, ní caⁿa yā nduudu cuaacu chí ngai yenⁿe naachi Ndyuūs ngaⁿa ntiiⁿnyuⁿ yā. ¹⁵ Jesús miiⁿ ní caⁿa yā: 'Āā snuū ca'a tiempo naachí ngaⁿa ntiiⁿnyuⁿ Ndyuūs ní 'āā ndaā niiⁿnuúⁿ. Nandaacadaamí nī yeⁿ'ē nuuⁿndi yenⁿe nī ní cu'teenú nī nduudu cuaacu chi ngai chi yenⁿe Cristo.

*Jesús yaa'ví yā cuūúⁿ saⁿ'ā chí itungááⁿ 'yaācā
(Mt. 4.18-22; Lc. 5.1-11)*

¹⁶ Jesús miiⁿ ní cachiicá yā cuaaⁿ 'diituú nuūⁿnīⁿyáⁿ'ā chi nguovi Galilea, taachí n'diichí yā Simón ndúúcū 'díínū sa Andrés. Sáⁿ'ā s'eeⁿ ní saⁿ'ā chi itungaáⁿ 'yaācā, ní ngīl sa yaānā yeⁿ'ē sa cheeti nuūⁿnīⁿyáⁿ'ā ti saⁿ'ā s'eeⁿ itungáaⁿ sa 'yaācā na nuūⁿnīⁿyáⁿ'ā. ¹⁷ Ní Jesús ngaⁿa yā ngii yā saⁿ'ā s'eeⁿ: Cuchíi nī, caⁿ'á nī nduūcū ní 'úú ní diíⁿ chi in'nuúⁿ nī 'iiⁿyāⁿ chi cuuvi caⁿ'á yā nduucú. Ní tan'dúúcā chi ndís'tiī tungaáⁿ nī 'yaācā yenⁿe nuūⁿnīⁿyáⁿ'ā 'tíicā ngaⁿa nī ndúúcū 'iiⁿyāⁿ chi canⁿ'á yā nduūcú.

¹⁸ Hora mííⁿ nūuⁿ saⁿ'a s'uunⁿ s'neeⁿ sa yaānā yeⁿ'ē sa ni cueⁿ'e sa ndúúcū Jesús.

¹⁹ Tuu'mi Jesús miiⁿ ní cueⁿ'é yā 'tēe 'téé ní ndaacá yā saⁿ'a chi nguovi Jacobo ndúúcū Juan chi 'diinū sa. Saⁿ'ā s'eeⁿ ní daiya Zebedeo ní snee sa na 'aama barco ní n'diyaata sá yaānā yeⁿ'ē sa. ²⁰ Jesús 'caí yā

saⁿ'ā s'eeⁿ. Saⁿ'ā s'eeⁿ ní nan'dáa sa na barco naachi snée sa ndúúcū chiida sa n'diyaata sá yaānā yen'^ē sa. Ní s'neenⁿ sa chiida sa Zebedeo ndúúcū mozos yen'^ē yā ní cueⁿ'e sa ndúúcū Jesús.

'Áámá saⁿ'ā chi vee espíritu yeⁿ'e yááⁿn'guiinūuⁿ
(Lc. 4.31-37)

²¹ Jesús miiⁿ ní ndaá yā na yáāⁿ Capernaum ndúúcū sanⁿ'ā s'eeⁿ. Ní ca'áámá ca'áámá sábado, nguovi chi ntaavi'tuunúúⁿ 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ, Jesús cueⁿ'e yā na yaacū sinagoga ní chi'cueeⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ.

²² 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ngeⁿ'e yiinu yā yeⁿ'e chí Jesús ngaⁿ'a yā; tí ngí'cueeⁿ yā tan'dúúcā 'iiⁿ'yāⁿ chi ngaⁿ'ā ntiiⁿnyúⁿ yā, nguéé tan'dúúcā 'áámá maestro yen'^ē ley. ²³ Ní cheeti yaacū sinagoga mííⁿ canéé 'áámá sanⁿ'ā chi vee espíritu yeⁿ'e yááⁿn'guiinūuⁿ ndúúcu sa. Ní espíritu miiⁿ n'gai yeⁿ'ē sā: ²⁴ N'diī Jesús yen'^ē yáāⁿ Nazaret, cu'néeⁿ ní nús'uu. ¿Dé'^ē canéé yen'^ē 'nū nduuucú nī? ¿'Áá ndaá nī chi d'i'cuiñú nī nús'uu? 'Úú ní n'diichí du'ú n'diī. N'diī ní 'iiⁿ'yāⁿ chí n'dai chi daiya Dendyuūs n'diī.

²⁵ Jesús miiⁿ ní yaa'vi néeⁿ yā espíritu yen'^ē yááⁿn'guiinūuⁿ, ní caⁿ'a yā: Dii espíritu n'gáadí dí cheendi di, níicú nan'dáa di yeⁿ'e saⁿ'á tīl.

²⁶ Tuu'mi ní espíritu yeⁿ'e yááⁿn'guiinūuⁿ diiíⁿ chí chitá'aa 'áámá ataque sáⁿ'a 'cūū. Ní 'cai yiicú espíritu miiⁿ, ní nan'daā espíritu miiⁿ ná cuerpo yen'^ē sáⁿ'a 'cūū. ²⁷ Ní nducyáácá 'iiⁿ'yāⁿ cheⁿ'e yiinu yā yeⁿ'e chuū ní tiingūūneeⁿ yā nguaanⁿ maanⁿ yā ndúúcū vi'l: ¿Dé'^ē chuū? ¿Dé'^ē chí ngai chí ngí'cueeⁿ 'ííⁿ'yaⁿ 'cúū? 'Ííⁿ'yaⁿ 'cúū ní vee poder ca yen'^ē yā ní ngíí ngaⁿ'a ntiiⁿnyúⁿ yā yeⁿ'ē espíritus yen'^ē yááⁿn'guiinūuⁿ ní n'giindivééⁿ espíritus yen'^ē yā.

28 Maānch'εeté nuūuⁿ nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ n'giindiveéⁿ yā yeⁿ'e chi diiⁿ Jesú^s miiⁿ, 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e nūuⁿmáⁿ ná yáⁿ'āa yeⁿ'e yáⁿ'āa Galilea.

*Jesús diiⁿyā chi nduūvā yeⁿ'e indáⁿ'ā Simón Pedro
(Mt. 8.14-15; Lc. 4.38-39)*

29 Taachí n'daā Jesú^s na yaacū sinagoga Jesú^s miiⁿ ní cueⁿ'e yā ndúúcū Jacobo, ndúúcū Juan ná vaacu Simón ndúúcū Andrés. **30** N'daataá chí indáⁿ'ā Simón miiⁿ ní ngíita yā. Ndéē 'íiⁿnūuⁿ 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ ní candiití yā. Ní 'iiⁿ'yāⁿ na vaacu yā caⁿ'a yā chii yā Jesú^s miiⁿ chí n'daataá miiⁿ ní ngíita yā. **31** Tuu'mi ní Jesú^s miiⁿ ní ndaa yā nanááⁿ n'daataá míiⁿ ní sta'á yā ta'ā tá ní nadicuéeⁿ yā táⁿ'ā. Níícú chivjī 'iiⁿnūuⁿ miiⁿ hora miiⁿ taachi nadicuéeⁿ yā n'daataa miiⁿ, ní tucá'a tá diiⁿ tá mandados yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chi che'e yā.

*Jesús miiⁿ ní diiⁿyā chi nééné 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ nduūvā
yeⁿ'e yā
(Mt. 8.16-17; Lc. 4.40-41)*

32 Cuayiivi taachí 'āā chiiya 'yáⁿ'ā ní 'āā 'da'a miiⁿ, 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní ndaa yā nanááⁿ Jesú^s miiⁿ ndúúcū nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ chí ngíita yā ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ chi vēé espíritus yeⁿ'e yááⁿn'guiinūuⁿ ndúúcu yā. **33** Ní nducyáácá 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yááⁿ miiⁿ ní ndaa yā na cheendi va'āī naachi canéé Jesú^s miiⁿ. **34** Ní Jesú^s miiⁿ ní diiⁿ yā chi nanduuvā yeⁿ'e 'yaaⁿ n'dái 'iiⁿ'yāⁿ chi vēé n'deee nááⁿ n'dai ca'ai yeⁿ'e yā. Ní divíi yā n'deee n'dái espíritus yeⁿ'e yááⁿn'guiinuuⁿ yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ. Nguéé 'cuúⁿ yā chi espíritus s'uuⁿ caāⁿ'maⁿ, caati espíritus s'uuⁿ ní deenu du'ū chí Jesú^s miiⁿ.

*Jesús ngaⁿ'a yā nduudu cuaacú yeⁿ'e Dendyuūs
na yáⁿ'āa Galilea
(Lc. 4.42-44)*

35 Táámá nguëetiyaanⁿ 'da'ā ca, Jesús miiⁿ ní ncuéeⁿ yā ní can'dáa yā na yáⁿ Jerusalén miiⁿ ní cueⁿ'e yā 'áámá lado yeⁿ'e yáⁿ miiⁿ naachi nguéé 'iiⁿ'yāⁿ ní miiⁿ caaⁿ'maⁿngua'á yā. **36** Simón miiⁿ ndúúcū tanáⁿ'ā compañeros yeⁿ'ē sa chen^e yā n'nuúⁿ yā Jesús. **37** Taachí ndaaca yā Jesús miiⁿ, tuu'mi ní caⁿ'a yā chii yā Jesús: N'diī Jesús, nducyáácá 'iiⁿ'yāⁿ in'nuúⁿ yā n'diī.

38 Jesús miiⁿ ní caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: Caⁿ'ā yú tanáⁿ'ā yáⁿ chi snéé na niiⁿnuúⁿ, ní 'tiicá ntúúⁿ caaⁿ'maⁿ yú nduudu cuaacu yeⁿ'e Ndyuūs miiⁿ ti cávā chuu chi cuchií.

39 Jesús miiⁿ ní cachiicá yā nútumáⁿ yáⁿ cuaaⁿ na yáⁿ'āa Galilea. Ní ngaⁿ'a yā nduudu cuaacú yeⁿ'e Ndyuūs miiⁿ na yáacū sinagogas yeⁿ'e yáⁿ s'eeⁿ. Ní divíi yā espíritus yeⁿ'e yaaⁿ'giinūuⁿ yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ.

Jesús diíⁿ yā chi nduūvā yeⁿ'e 'áámá saⁿ'ā ndúúcū caⁿ'ai lepra

(Mt. 8.1-4; Lc. 5.12-16)

40 'Áámá saⁿ'ā chi canéé ca'ai chí ín'duuti yuutē yeⁿ'ē sa ndaa sa nanááⁿ Jesús, ti neⁿ'e sa caaca sa 'áámá favor yeⁿ'e yā. Ní chíntii'ya sa ní caⁿ'a sa: N'diī Jesús, ndúútī chi n'diī neⁿ'e nī, diíⁿ nī chí nduūvā yeⁿ'e.

41 Jesús ní nduuvi ya'āī 'íínu yā sanⁿ'ā miiⁿ, ní tuu'ví yā sanⁿ'ā ndúúcū ta'a yā ní caⁿ'a yā: Táácā nguéé. 'Úú neⁿ'e. Dii saⁿ'ā, 'āā nduuvá yeⁿ'ē di.

42 Taachí caⁿ'a Jesús 'tuucā, chivii ca'ai chi in'duuti yuut^e yeⁿ'ē sa ní nduūvā yeⁿ'ē sa, ní d^eev^e sa. **43** Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ní yaa'vi yā saⁿ'ā miiⁿ chí cunaⁿ'a sa na vaacu sa, naatí néé ca'á yā cuidado saⁿ'a miiⁿ ní yaa'ví yā sanⁿ'a miiⁿ: **44** Díí, cun'dííchí dí, nguéé cuuvi di mar 'áamá 'iiⁿ'yāⁿ chi nanduūvā yeⁿ'e di. Cueⁿ'e di ní 'cuuⁿ'miⁿ di maaⁿ cuerpo yen^e di nanáaⁿ chiiduú chi nduūvā yeⁿ'ē di. Ní ca'a di ofrenda tan'dúúcā chi ngaⁿ'a ley yen^e Moisés miiⁿ cáávā chi nduūvā yeⁿ'ē di ní cáávā chi d^eev^e cuerpo yen^e di. "Tíícā nducyáácá 'iiⁿ'yāⁿ snaaⁿ yā chí 'āā nduuuvá yeⁿ'ē di.

45 Tuu'mi ní saⁿ'ā miiⁿ ní cunaⁿ'a sa ní caⁿ'a sa chii sa n'deee n'dái 'iiⁿ'yāⁿ tan'dúúcā chi chiī ndúúcu sa. Ní cáávā chi diiⁿ sa 'túúcā, Jesús miiⁿ ní 'āā ntéé cheⁿ'e nguūvi yā mar 'áamá yáān, ti 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ snaaⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ. Ní Jesús cueⁿ'e yā yen^e yáān miiⁿ, ní cachiicá yā 'áamá lado yeⁿ'e yáān s'eeⁿ naachi nguéé ch'etinéé 'iiⁿ'yāⁿ; naati 'iiⁿ'yāⁿ yen^e nducuéⁿ'ē yáān ní n'dáa yā chi n'diichi yā Jesús miiⁿ.

2

Jesús diiⁿ'yā chi nduūvā yeⁿ'e 'áamá saⁿ'ā chi nguéé ngii inuⁿ'u sa

(Mt. 9.1-8; Lc. 5.17-26)

1 Cho'ōo nguuvi s'uunⁿ, Jesús miiⁿ ní nguuecunée yā nndaa yā na yáān Capernaum. Ní 'iiⁿ'yāⁿ ngaⁿ'a yā chi Jesús canéé yā na va'ai miiⁿ. **2** Maaⁿch'eté nūuⁿ na va'ai naachi canéé Jesús miiⁿ nduuvidaamá 'yaaⁿ n'dái 'iiⁿ'yāⁿ, ní 'āā ntéé tunéé cheendi va'āī miiⁿ chí ch'etí nūuⁿ 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ. Ní Jesús miiⁿ ngaⁿ'a yā nduudu yeⁿ'e Ndyyuūs. **3** Tuu'mi ní ndaā

na cuūuⁿ sáⁿ'ā ndee^e yā 'áámá saⁿ'ā ndúúcū ca'āī chi in'dúuví cuerpo yen^e sa. ⁴ Nguéé chii sndaa yā naachi canéé Jesús miiⁿ ti neené n'deēe 'iiⁿ'yāⁿ snuūⁿ yā. Cuchéé yā cuaan^a tiíⁿ va'ai ni nadiví yā na n'duuvi táátá tiíⁿ va'āī miiⁿ. Ch'íínú n'guaan^a yā miiⁿ'ya dichó'o yā saⁿ'ā ndúúcū ca'āī chi in'dúuví cuerpo yen^e sa na yiive yen^e sa ní ndeē sa naachi cheendii Jesús miiⁿ. ⁵ Taachi Jesús n'diichí yā chi 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ vée^e vaadī i'téenu nanáaⁿ yā, caⁿ'a yā chii yā saⁿ'ā ndúúcū ca'āī chi in'dúuví cuerpo yen^e sa: Díí, daiyá, núúⁿndí yen^e di 'úú ní nch'eeecú.

⁶ N'duuvi maestros yeⁿ'e ley miiⁿ chí veeeté yā miiⁿ, nadacádiínuuⁿ yā 'tíicā na staava yen^e ya. ⁷ ¿De'ē cúuví chí 'tíicā ngan^a sán^a 'tiī? Ngaⁿ'a sa yeⁿ'e dendu'ū chi nguéé n'daācā chi contra yen^e Ndyuūs, ti mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ nguéé cuuví diíⁿ yā nadach'eeecú yā nuūⁿndí yen^e 'iiⁿ'yāⁿ, ti dámaaⁿ Ndyuūs. ⁸ Jesús miiⁿ ní deenu yā de'ē chi nadacádiínuuⁿ san^a s'eeⁿ, ní caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ: ¿De'ē cúuví chí 'tíicā nadacádiínuuⁿ ndís'tiī na staava yen^e ní? ⁹ ¿'Áá nguéé ngiⁿ'ii ca chi caaⁿ'máⁿ cuuvi saⁿ'a ndúúcū ca'āī chi in'dúuví cuerpo yen^e sa: Nuuⁿndí yen^e di ní 'āā ncheeecú yen^e di, o 'úú caan^{'máⁿ}: Ndúcuéenⁿ di, ní nadícuéenⁿ di yiive yen^e di ní caaca di? ¹⁰ Ní caāvā chi ndís'tiī inaáaⁿ ní chuū, níícú cadiinuuⁿ ní chi San^{'ā} chi Daiya Dendyuūs ní vée^e poder yen^e yā na iⁿ'yeeⁿdí 'cūū chi nadach'eeecú ya nuuⁿndí. Tuu'mi ní caⁿ'a yā chii yā saⁿ'ā ndúúcū ca'āī chi in'dúuví cuerpo yen^e sa: ¹¹ Díí saⁿ'ā, nducuéenⁿ di, ní nadacuéenⁿ di yiive yen^e di ní cunaⁿ'a di na vaacu di.

¹² Saⁿ'a chi ngiitā miiⁿ nducueenⁿ sa, ní nadacuéenⁿ sa yiive yen^e sa, ní nan'daa sa miiⁿ. Ní nducyaaca

'iiⁿ'yāⁿ n'diichi yā chuū ní cheⁿ'e yiinú yā ní dich'eeté yā Ndyuūs. Ní ngaⁿ'a yā: Mar 'áámá vñné'^ēe nguéé n'diichi yú denu'ū chi 'tuucā.

*Jesús yaa'ví yā 'áámá saⁿ'ā chi nguivi Leví
(Mt. 9.9-13; Lc. 5.27-32)*

¹³ Cuayiivi Jesús miiⁿ cheⁿ'e yā cuaaⁿ 'díítuú nuūnīn'yāⁿ'ā. Ní taachi nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ ndaá yā nanáaⁿ yā, ní Jesús miiⁿ ní chí'cuéeⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ. ¹⁴ Ní taachi cachiicá Jesús miiⁿ, n'diichi yā 'áámá saⁿ'ā chi nguivi Leví, chi daiya Alfeo. Véé sá naachi véé 'iiⁿ'yāⁿ chi ínn'guee yenⁿ'e impuestos. Ní Jesús caⁿ'a yā chii yā saⁿ'ā miiⁿ: Díí saⁿ'ā, cuchií di canⁿ'ā di nduucú. Tuu'mi ní Leví miiⁿ nducueeⁿ sa ní cueⁿ'e sa ndúúcū Jesús miiⁿ.

¹⁵ Tuu'mi ní Leví miiⁿ diiⁿ sa invitar Jesús miiⁿ chí caⁿ'á yā na vaacu sa ní cheⁿ'e yā ndúúcū sa. Neené 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chi ínn'guee yenⁿ'e impuestos ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ chi véé nuuⁿndi yenⁿ'e yā ndaá ntúuⁿ yā. Ní 'yaaⁿ n'dái yā ch'eeté yā na mesa daama ndúúcū Jesús ndúúcū discípulos yenⁿ'e yā ti neené 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chi cueⁿ'e yā ndúúcu yā. ¹⁶ Ní taachi maestros yenⁿ'e ley ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ fariseos n'diichi yā chi Jesús ní nge'e yā ndúúcū nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ, tuu'mi ní caⁿ'a yā chii yā discípulos yenⁿ'e Jesús: ¿Dē'ē cúuví chí maestro yenⁿ'e ní véé yā nge'e yā ní ngi'i yā ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ chí inn'guee yenⁿ'e impuestos ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ nuuⁿndi?

¹⁷ Taachí Jesús ch'iindiveéⁿ yā chuū, tuu'mi ní caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: 'Iiⁿ'yāⁿ chi nguéé ngíita yā nguéé neⁿ'e yā 'aama médico. Dámaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chí ngiitā neⁿ'e yā chi cuuvi yíicú yā. 'Úú ní nguéé cuchií chi yaa'ví 'iiⁿ'yāⁿ chi nadacadiinúuⁿ yā chi

ch'eeeté maaⁿ yā chi nguéé dinuuⁿndí yā caati chí yaa'ví 'iiⁿyāⁿ chi véeé nuuⁿndi yeⁿe yā.

'Iiⁿyāⁿ nítiinguuneeⁿ yā Jesús miiⁿ yeⁿe chí nguëe ca'diinú yā

(Mt. 9.14-17; Lc. 5.33-39)

18 'Áámá tiempo taachi discípulos yeⁿe Juan miiⁿ ndúucū fariseos ca'diinúⁿ yā, náⁿā 'iiⁿyāⁿ ndaa yā nanááⁿ Jesús miiⁿ ní ntiinguuneeⁿ yā Jesús: ¿D'E^ē cuuvi chí ca'diinúⁿ discípulos yeⁿe Juan miiⁿ ndúucū 'iiⁿyāⁿ fariseos miiⁿ naati discípulos yeⁿé ní nguéé ca'diinúⁿ yā?

19 Jesús nan'guëecútaⁿa yā 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ: 'Áá ca'diinúⁿ 'iiⁿyāⁿ chi ndií yā invitado naachí n'giindivaacu 'iiⁿyāⁿ 'naaⁿ chi sáⁿā chi n'giindivaacu sa canéé sá ndúúcu yā? Ndúúti chi canéé saⁿā chi n'giindivaacu sa miiⁿ, nguéé cuuví ca'diinúⁿ yā. **20** Naati cuchii tiempo taachí ch'ií saⁿā chi n'giindivaacu sa tuu'mi ní cuuvi ca'diinúⁿ yā.

21 Mar 'áámá 'iiⁿyāⁿ nguéé cuta'á yā 'áámá tááⁿ tiinūuⁿ ngaí chi 'ää nguéé naaⁿnu yā chi 'iindi'yaatá yā yeⁿē na catecai ndiicúú yeⁿe yā. Ndúúti chi diíⁿ yā 'tíicā, maáⁿ tiinūuⁿ ngaí miiⁿ ní cáancuūⁿ cú'teeⁿ tiinūuⁿ ndiicúú miiⁿ. Níícu cuuví ch'eeeté ca naachí ndíí n'teeⁿ. **22** 'Tíicá ntuūⁿ mar 'áámá 'iiⁿyāⁿ nguéé caaⁿyúⁿ yā vino ngai na bolsa yíínmáⁿ ndiicúú yeⁿe vino tan'dúúcā chi diíiⁿ 'iiⁿyāⁿ ndiicúú. Nduuti chi diíⁿ yā 'tíicā vino ngai miiⁿ ní di'cuūní yíínmáⁿ ndiicúú miiⁿ ní cuuvi ndai vino miiⁿ ndúúcū yíínmáⁿ. Chíⁿ chi vino miiⁿ canéé chi 'cueéen na bolsa yíínmáⁿ ngai.

*Discípulos yeⁿ'e Jesús miiⁿ ní tiicú yā trigo nguivi
sábado chí ntaavi'tuunúúⁿ 'iiⁿ'yāⁿ Israel
(Mt. 12.1-8; Lc. 6.1-5)*

²³ 'Áamá nguivi chí sábado chi ntaavi'tuunúúⁿ 'iiⁿ'yāⁿ Israel Jesús miiⁿ ndúúcū discípulos yeⁿ'é yā cho'ó yā 'áamá campo naachi vée trigo ní discípulos yen'é yā ní tucá'a yā tiicú yā yááⁿ miiⁿ yen' e trigo taachi cho'ó yā. ²⁴ Tuu'mi ní 'iiⁿ'yāⁿ fariseos ní can'a yā chii yā Jesús miiⁿ: N'diī cuin'díchí nī, ¿dé'ē cúuví chí diiⁿ discípulos yeⁿ'e nī chi nguëe canéé chi diiⁿ yú nguivi chi ntaavi'tuunúúⁿ 'iiⁿ'yāⁿ?

²⁵ Naati Jesús miiⁿ ní can'a yā chii yā saⁿ'ā fariseos: ¿'Áá nguéé n'geēⁿ ndís'tiī chi diiⁿ David miiⁿ ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ chi cachiica ndúúcu yā taachi cuiicu yā? ²⁶ David miiⁿ ní sndáa yā ná yáacū yen'é Nduuūs taachi saⁿ'ā chi nguivi Abiatar ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ sa yen'ē chiiduú ch'ëetë ca. Ní David che'é yā panes yen' e nátai yen'ē Nduuūs chi dámaāⁿ chiiduú s'eenⁿ cuuvi che'é yā. Ní David miiⁿ ca'a yā pan miiⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chi snéé ndúúcu yā. Ní che'e yā.

²⁷ Jesús miiⁿ ní can'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ: Nguivi chi ntaavi'tuunúúⁿ yā canéé chí cuuví yen' e saⁿ'ā yen' e iⁿ'yeendí 'cūū naati nguéé san'ⁿ'ā chi cuuvi yen'ē nguivi chi ntaavi'tuunúuⁿ saⁿ'ā. ²⁸ Cáavā chuū chííⁿ chí Saⁿ'ā chi Daiyá Dendyuūs cuuví caaⁿ'maⁿ ntiiⁿnyuⁿ ntúuⁿ sa yen'ē nguivi chi ntaavi'tuunúuⁿ 'iiⁿ'yāⁿ.

3

*Saⁿ'ā chi ntí'i ta'a sa
(Mt. 12.9-14; Lc. 6.6-11)*

¹ Jesú斯 miiⁿ ní chindáā ntúuⁿ yā na yáacū singagoga. Ní miiⁿ canee 'áamá saⁿ'ā ndúucū ta'ā sa chi ntí'i. ² 'Iiⁿ'yāⁿ fariseos ní neⁿ'é yā n'diichi yā nduuti chi Jesú斯 miiⁿ chi ndúuvā yeⁿ'é sanⁿ'ā miiⁿ caati nguovi sábado chi ntaavi'tuunúuⁿ 'iiⁿ'yāⁿ. Ní fariseos cuuví caanⁿ'máⁿ yā nuuⁿndi yenⁿ'e Jesú斯. ³ Tuu'mi ní Jesú斯 miiⁿ nganⁿ'a yā ngii yā saⁿ'ā chí ntí'i ta'ā sa miiⁿ: Nducuéⁿ dí ní cueendii di naavtaⁿ'a yenⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ.

⁴ Jesú斯 miiⁿ ní ntiinguuneeⁿ yā sanⁿ'ā s'eeⁿ ní caⁿ'a yā: ¿Dé'ⁿ diiⁿ yú nguovi chi ntaavi'tuunúuⁿ yú? ¿'Áá cuuvi chi diiⁿ yú cosas chi n'daācā o cosas chi nguéé n'daācā? ¿'Áá n'daācā chí nguaⁿ'āī yú vida yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ o chi 'caaⁿ'nūⁿ yú 'iiⁿ'yāⁿ? 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní ch'ⁿeetinéé 'diíⁿ yā. ⁵ Tuu'mi ní Jesú斯 miiⁿ ní n'diichi yuudú yā saⁿ'ā s'eeⁿ ní s'neeⁿ ndaachi yiinú yā ti nguéé nenⁿ'e cu'téenu sá yenⁿ'e yā. Ní Jesú斯 caⁿ'a yā chii yā saⁿ'ā miiⁿ: N'doō di ta'a di. Ní sanⁿ'ā miiⁿ n'doō sa ta'ā sa, ní ta'ā sa ní nduuvā n'daacā tan'dúucā taama. ⁶ Tuu'mi ní can'dáā 'iiⁿ'yāⁿ fariseos ní ndeeⁿ yā ndúucū 'iiⁿ'yāⁿ yenⁿ'e Herodes ní 'íicú n'diichí yā táacā diíⁿ yā ní 'íicú cuuvi 'caaⁿ'nūⁿ yā Jesú斯 miiⁿ.

Nééné 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ snée yā na 'diituú nuūⁿnlⁿ'yāⁿ'ā

⁷ Jesú斯 miiⁿ ndúucū discípulos yeⁿ'e yā cueⁿ'é yā cuaaⁿ na 'díituú nuūⁿnlⁿ'yāⁿ'ā. Nééné 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ yenⁿ'e yáⁿ'āa Galilea ndúucū yáⁿ'āa Judea cheⁿ'e yā can'dáā yā Jesú斯 miiⁿ. ⁸ Taachi 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáⁿ'āa Galilea chicadíínuuⁿ yā yeⁿ'e dendu'ū chi n'gεetε n'dai chi Jesú斯 diíⁿ yā, nééné 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ ndaa yā n'diichi yā Jesú斯 miiⁿ. 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní 'iiⁿ'yāⁿ yenⁿ'e

yáⁿ'āa Judea, ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáāⁿ Jerusalén, ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáāⁿ Idumea, ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e táámá 'diituú yíícú Jordán, ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáāⁿ Tiro ndúúcū yáⁿ'āa Sidón. ⁹ Cáávā chi ndaā n'deee n'dái 'iiⁿ'yāⁿ, Jesús caⁿ'a yā chii yā discípulos yeⁿ'e yā chi cu'nee yaáⁿ yā 'áámá barco yeⁿ'e yā, niícú cuuví cuchéé yā barco miin chi 'yaaⁿ n'dái 'iiⁿ'yāⁿ nguéé 'cuëeti núñⁿ chiichi yā yeⁿ'e Jesús miin. ¹⁰ Ní Jesús diíⁿ yā chi 'yaaⁿ n'dái 'iiⁿ'yāⁿ nduūvā yeⁿ'e yā. Ní nducyáácá 'iiⁿ'yāⁿ chi ngiitā neⁿ'é yā tuu'ví yā Jesús. ¹¹ Ní 'iiⁿ'yāⁿ chi canee yā ndúúcū espíritu yeⁿ'e yááⁿ'n'guiinūuⁿ, espíritu miin diilⁿ chi 'iiⁿ'yāⁿ s'uuⁿ ndaa yā nanááⁿ Jesús ní espíritu ní 'cai yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ: Díí ní Saⁿ'a chi Daiya Dendyuūs.

¹² Jesús caⁿ'a yuudu yā espíritu s'uuⁿ 'túúcā: Nguéé caanⁿ'maⁿ dí du'u 'iiⁿ'yāⁿ 'úú.

*Jesús ndeevē yā ndu'u ndiichúúví discípulos
(Mt. 10.1-4; Lc. 6.12-16)*

¹³ Cuayiivi miiⁿ ní Jesús cuchéé yā na 'áámá yiícū, naachí yaa'ví yā 'iiⁿ'yāⁿ chí neⁿ'e yā, ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ndáa yā nanááⁿ Jesús miiⁿ. ¹⁴ Ní nduuvidaamá ndu'ū ndiichúúví discípulos chi canee yā ndúúcu yā. Ní dicho'ó yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chí caaⁿ'máⁿ yā nduudú yeⁿ'e Ndyuūs chi nduudu cuaacu yeⁿ'e yā. ¹⁵ Ní Jesús ca'a yā poder discípulos yeⁿ'e yā chí cuuvi diíⁿ yā chí nduūvā yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ ní chí divíi yā espíritus yeⁿ'e yááⁿ'n'guiinūuⁿ yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ. ¹⁶ 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní ndiichúúví discípulos: Simón, chí duuchi ntúuⁿ sa Pedro, ¹⁷ ndúúcū Jacobo ndúúcū Juan 'diinū sa ní 'uūvī sáⁿ'a s'eeⁿ chí daiya Zebedeo, ní saⁿ'ā s'eeⁿ ní Jesús s'neeⁿ yā nguuví sa Boanerges

chi neⁿ'e caaⁿ'maⁿ Daiya D^eevé; ¹⁸ tanáⁿ'a yā ní nguivi Andrés, ndúúcū Felipe, ndúúcū Bartolomé, ndúúcū Mateo, ndúúcū Tomas, ndúúcū Jacobo chi daiya Alfeo, ndúúcū Tadeo, ndúúcū táámá Simón chi yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáⁿ'aa Canaan, ¹⁹ ndúúcū Judas Iscariote, saⁿ'ā chi cuayiivi míiⁿ ch'iⁿ'i sá du'u chi Jesús miiⁿ chi cuuvi 'caaⁿ'núⁿ yā 'yā. Ní Jesús ndúúcū ndiichuuvi discípulos yeⁿ'e yā cueⁿ'e yā ní sndaa yā na 'áámá va'āī.

Ngaⁿ'a yā chi Jesús canée yā ndúúcū poder yeⁿ'e yáⁿ'n'guiinūuⁿ

(Mt. 12.22-32; Lc. 11.14-23; 12.10)

²⁰ Cuayiivi ní Jesús cueⁿ'e yā na vaacu yā. Táámá v'mn^e'ee nééné n'deēe 'iiⁿ'yāⁿ ndaa yā nanááⁿ Jesús miiⁿ chi nguéé v'éé yaāⁿ chí che'e yā pan. ²¹ Taachí 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e familia yeⁿ'e Jesús chicadíínuuⁿ yā yeⁿ'e Jesús, yeⁿ'e chi 'iiⁿ'yāⁿ ngaⁿ'a yā chi Jesús ní nduuví loco yā, ndaa yā chi nandéé yā Jesús.

²² 'Tiicá ntúūⁿ maestros chí ngi'cueeⁿ ley chí chiicá yā yeⁿ'e na yáāⁿ Jerusalén ní caⁿ'a yā: Sáⁿ'a 'cūū canéé sá ndúúcū espíritu chi nguivi Beelzebú chi Satanás chí ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ sa yeⁿ'e espíritus yeⁿ'e yááⁿ'n'guiinūuⁿ, ní cáávā poder yeⁿ'e espíritu miiⁿ chí tun'daá yā espíritus yeⁿ'e yááⁿ'n'guiinūuⁿ yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ.

²³ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ní yaa'vi yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní s'neen yā 'áámá ejemplo. Ni caⁿ'a yā: ¿Táácā cuuví diiíⁿ yááⁿ'n'guiinūuⁿ divíi sa yááⁿ'n'guiinūuⁿ?

²⁴ Ndúúti chi 'áámá gobernador chi ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ yā yeⁿ'e yáāⁿ naachi v'éé 'uūvī partido chi n'guⁿ'u ná 'aamá yā ndúúcū yeⁿ'e taama yā

'iiⁿntyéⁿ'ē miiⁿ nguéé cuuvi 'nááⁿ yā chí 'iiⁿntyéⁿ'e yā. ²⁵ Ndúúti chi n'deēe nadacádínuuⁿ yā na 'áámá familia chi véé partido yeⁿ'ē, familia miiⁿ ní nguéé cuuvi nduuvidáámá yā. ²⁶ 'Tiicá ntúūⁿ, ndúúti chi yááⁿ'guiinūⁿ diiⁿ sa contra yeⁿ'e maaⁿ sa, nguéé cuuví cūnee sa ti chúū diiⁿ chí 'cuiinu sa.

²⁷ Mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ nguéé cuuvi cundaa yā na vaacu 'áámá saⁿ'ā chí véé fuerzas yeⁿ'ē sa ní divíi yā dendu'u yeⁿ'ē sa. Canéé chí caāchiichí yā sanⁿ'ā vmnááⁿ vmnaaⁿ. Cuayiivi ní cuuvi diiⁿ yā divíi yā dendu'ū chi snúūⁿ va'ai yeⁿ'ē sa.

²⁸ Nduudu cuaacu 'úú ngaⁿ'á ngií ndís'tiī. Tanducuéⁿ'e nuuⁿndi chí diiⁿ 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e iⁿ'yeeⁿdí 'cūū ndúúcū nduudu taaⁿ chi 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ngaⁿ'a yā contra yeⁿ'e Ndyuūs, Ndyuūs nadich'^εecú yā nuuⁿndí yeⁿ'ē yā. ²⁹ Naati 'iiⁿ'yāⁿ chi ngaⁿ'a yā nduudu taaⁿ chi nguēe n'dáacā yeⁿ'e Espíritu N'dai yeⁿ'é Ndyuūs, ní nguéé nch'^εecú yeⁿ'é yā maaⁿ ní tiempo chí cuchiī.

³⁰ 'Tíícā Jesús ngaⁿ'a yā ti náⁿ'ā 'iiⁿ'yāⁿ ngaⁿ'a yā chí Jesús mííⁿ ní véé espíritu yeⁿ'e yááⁿ'guiinūⁿ nduucú yā.

*Chεecú Jesús ndúúcū 'diínu yā
(Mt. 12.46-50; Lc. 8.19-21)*

³¹ Cuayiivi ní ndaā chεecuú Jesús miiⁿ ndúúcū 'diínu yā, ní ch'^εetinée yā cuaaⁿchuva'āī. Ní dichó'o yā 'áámá saⁿ'ā chí yaa'vi sa Jesús chí cuchií yā nanáaⁿ yā. ³² 'Yááⁿ 'iiⁿ'yāⁿ ní veeté yā cuaaⁿ 'diituú Jesús miiⁿ ní caⁿ'a yā: Chεecú ní ndúúcū 'diinú ní ní in'nuúⁿ yā n'diī cuaaⁿchuva'āī.

³³ Jesús miiⁿ ní caⁿ'a yā chii yā saⁿ'ā miiⁿ: ¿Dú'ū chí chεecú miiⁿ? o ¿dú'ū chí 'diinú miiⁿ?

34 Tuu'mi ní Jesús n'gíínu yā 'ii'n'yā'n chí vεeté yā cuaa'n 'diitúú yā ní ngan'a yā ngii yā 'ii'n'yā'n s'ee'n: N'diichí nī. 'Li'n'yā'n chí snée yā nduucú mii'n, 'ii'n'yā'n s'ee'n tan'dúúcā chí chεecú ndúúcū 'diinú. **35** Ní 'āā du'u nūu'n chí dii'n chii'n chí Ndyuūs neñ'e yā chí dii'n yā, 'ii'n'yā'n s'ee'n chí vi'i, 'ii'n'yā'n s'ee'n chí 'diinú, ndúúcū chεecú.

4

'Aama ejemplo ye'n'e 'aama sañ'ā chi ngiññu sá ndaata

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

1 Taama vmné'n'ēe Jesús mii'n ní tucá'a yā chí'cueen yā cuaa'n 'diituú nuū'nī'n'yā'n'ā. Ní nduuvidáámá n'deee n'dái 'ii'n'yā'n naachi canéé Jesús mii'n ndíí 'āā ntéé lugar chí cuééndii Jesús. Ní chindáá yā na 'aama barco chí canuuun vmnaa'n nuū'nī'n'yā'n'ā mii'n. Ní mii'n ch'iñdí yā chí ca'cueen yā. Nducyáácá 'ii'n'yā'n ch'εetinée yā na 'diituú nuū'nī'n mii'n. **2** N'deēe n'dái parábolas ca'n'a Jesús 'ii'n'yā'n s'ee'n chí ejemplos chí tan'dúúcā dendu'u chí vέé iñ'yee'n'dí 'cūū. Ní taachi ngi'cueen yā ca'n'a yā ndúúcū 'ii'n'yā s'ee'n 'tíicā. **3** Ndís'tiñ ní 'caandiveé'ní chuū. Áámá sañ'ā chí ngiññu ndaata ní cué'n'e sá cuūññu sa ndaata mii'n. **4** Taachi chiiññu sa ní 'áámá duutu ndaata mii'n chiiya na 'diituú yúúní ní ndaā 'yáadá ní che'e tī. **5** Nán'ā duutu ndaata ní chiiya nguaa'n tuūú naachi ngueé dáana n'deēe yá'n'āa vέé. Duutu ndaata mii'n nūú'n cān'daa tí yá'n'āa mii'n nguee daanáá yáanññu'n. **6** Ní taachi can'daā yaatū mii'n ní ti'i caati ngueé yaāññu'n snúñ díí'yú. **7** Nán'ā duutu ndaata mii'n chiiya nguaa'n yáá'n. Yáá'n s'ee'n ní ch'iñta ní di'vaāchi yé'n'ē. Chíñ chí ndaata mii'n

ní nguéé dichií'vē. ⁸ Náⁿ'ā duutu ndaata míⁿ na yán'ⁿaa n'dáacā chiiyā. Can'dáā ní ch'iita n'deee n'dái cosecha yeⁿ'ē. N'duuvi ní ch'εεtinéé tanduu ndiicu ndiichi ndaata yeⁿ'ē. Tan'duuvi ní 'iínū ngεecu ndiichi ndaata yeⁿ'ē ní tan'duuvi ní 'áámá ciento ndaata yeⁿ'ē.

⁹ Tuu'mi ní Jesús caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: Ndís'tiī chi véé veéⁿ nī, 'caandiveéⁿ nī.

Chíí'n chí neé'ē caā'n'mā'n ejemplo miiⁿ
(Mt. 13.10-23; Lc. 8.9-15)

¹⁰ Cuayiivi taachí nduūvī dámaáⁿ yā ndaa nanááⁿ Jesús náⁿ'ā 'iiⁿ'yāⁿ chi snéé niínnúⁿ yā ndúúcū ndiichúuví discípulos ní ntiinguunééⁿ yā Jesús: ¿Deⁿ'ē neⁿ'e caaⁿ'maⁿ ejemplo 'cūū?

¹¹ Ní Jesús caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: Ndís'tiī ní canéé chí cadiinuuⁿ nī chi canúúⁿ n'de'eí yeⁿ'é naachi Ndyuūs ngaⁿ'a ntiinnyúⁿ yā. Naati tanáⁿ'ā 'iiⁿ'yāⁿ chi nguéé sneé yā nduucú, 'úú ní ngaⁿ'á ngíí tanducuéⁿ'ē 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ndúúcū ejemplos.

¹² Níícu 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ snaaⁿ yā naati ch'εεtinée yā tan'dúúcā chí nguéé inaaⁿ yā, ní 'caandiveéⁿ yā naati ch'εεtinée yā tan'dúúcā chi nguéé 'caandiveéⁿ yā, ní nguεε tuumicadíínuuⁿ yā. Ndíí nguéé ndaacadáamí yā ní cu'téénu yā Ndyuūs ní nch'εεcū nuuⁿndi yeⁿ'e yā.

¹³ Tuu'mi ní Jesús caⁿ'a yā chii yā discípulos yeⁿ'e yā: ¿'Áá nguéé ituumicadíínuuⁿ nī yeⁿ'ē ejemplo 'cūū? ¿Tááccā, túú'mí, cádíínuuⁿ nī yeⁿ'ē tanáⁿ'ā ejemplo? ¹⁴ 'Iiⁿ'yāⁿ chí ngiinú yā ndaata miiⁿ tan'dúúcā 'iiⁿ'yāⁿ chi candee yā nduudu cuaacu yeⁿ'é Ndyuūs. ¹⁵ N'dúúví 'iiⁿ'yāⁿ ní tan'duūcā ndaata chí chiiya cyúúní mííⁿ, 'tiicá yā ch'iindiveéⁿ

yā nduudu yen'ē Ndyuūs. Ní cuayiivi taachí ch'iindiveéⁿ yā, chiī yááⁿ'nguiinūuⁿ ní divíi sa nduudu chi ch'iindiveéⁿ yā chi canéé na staava yen'e yā. ¹⁶ Tán'duuvi yā ní tan'dúúcā ndaata chí chiiya nguaaⁿ tuūú, 'tiicá yā. N'giindiveéⁿ yā nduudu cuaacu yeⁿ'é Ndyuūs ní yeenú n'daí yā nduūcū. ¹⁷ Naati nguéé 'áamá cānee na staava yeⁿ'e yā ní nguéé 'nááⁿ tiempo cūnee. Taachi ndaa tiempo chi 'cueenu yā cuuvi o neⁿ'e chi n'gííⁿnyuⁿneeⁿ 'iiⁿ'yāⁿ yen'ē yā cáavā nduudu cuaacu miiⁿ, 'āā ntéé candii yā chí n'daacā miiⁿ. ¹⁸ Tán'duuvi yā ní tan'dúúcā ndaata chí chiiya nguaaⁿ yááⁿ miiⁿ, 'tiicá yā. N'giindiveenⁿ n'daacá yā nduudu cuaacu yen'ē Ndyuūs. ¹⁹ Naati neené nen'e cá yā dendu'ū yen'e in'yeeⁿdí 'cūū ndúúcū chi véé. Ní nginnche'éí yā 'iiⁿ'yā. Ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eenⁿ ní dineⁿ'e yā cosas chi véé yen'e taama 'iiⁿ'yā. Tanducuéⁿ'ē chuū ní ndaá ní di'vaachií yen'e nduudu cuaacu yen'ē Ndyuūs. Ní diiíⁿ chi nguéé dichíí'v^e nduudu miíⁿ na vida yen'e 'iiⁿ'yāⁿ s'eenⁿ. ²⁰ Naati tán'duuvi yā ní tan'dúúcā ndaata chi chiiya na yáⁿ'āa n'daacā, 'tiicá yā. N'giindiveéⁿ yā nduudu cuaacu yeⁿ'é Ndyuūs ní i'teenu n'daaca yā, ní véé n'gui'i yeⁿ'ē. N'duuví yā ní tan'dúúcā ndaata chi chiī ndiícū ndiichi yen'ē yen'e 'aama 'aama. N'duuví yā tan'dúúcā chí chiī 'iinu nḡēecu ndiichí yen'ē, o tan'dúúcā chi chiī 'aama ciento yen'ē.

*Tanducuéⁿ'ē chi cunuúⁿ n'de'ei cunduú nguuvi
(Lc. 8.16-18)*

²¹ 'Tiicá ntúūⁿ caⁿ'a Jesús táámá ejemplo chi 'téé nguéé dáámá. ¿'Áá ndee yā 'áamá lámpara chí cu'neeⁿ yā maaⁿ 'aama caja o maaⁿ 'aama cama?

¿'Áá nguéé cu'neeⁿ yā lámpara miiⁿ na yaacu, 'íicú 'iiⁿ'yāⁿ cuuvi snaaⁿ yā? ²² Mar 'áámá cosa chí canúúⁿ n'de'eí nguéé cunee chi nguéé snaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ, ndíí nguéé ndúú 'áámá cosa chi cánúúⁿ n'de'eí chi nguéé cadíínuuⁿ 'iiⁿ'yāⁿ. ²³ Du'ū chi véé veéⁿ ní 'caandiveéⁿ.

²⁴ Ní Jesús caⁿ'a ntúuⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: Cunndéé ndís'tiī cuidado yeⁿ'e chi n'giindiveéⁿ ní. Ndúúcū caādī chi ndís'tiī idííⁿ ní juzgar 'iiⁿ'yāⁿ, caadi mííⁿ ntúú Dendyuūs idííⁿ yā juzgar ndís'tiī. Ní n'deēe cá n'daācā yeⁿ'ē ndís'tiī taachi Ndyuūs idííⁿ yā juzgar ndís'tiī. ²⁵ 'Iiⁿ'yāⁿ chi véé yeⁿ'e yā Ndyuūs ca'a cá yā 'yā. 'Iiⁿ'yāⁿ chi nguéé ca yeⁿ'e yā, Ndyuūs ndivíí yā 'téé chi 'āā véé yeⁿ'e yā.

Ejemplo yeⁿ'e ndaata chí ngiita

²⁶ Jesús caⁿ'a ntúuⁿ yā: Naachi Ndyuūs ngaⁿ'a ntiiⁿnyúⁿ yā ní tan'dúúcā 'áámá saⁿ'ā chí ngiīnu sa ndaata na yáⁿ'āa yeⁿ'e sa. ²⁷ Saⁿ'ā miiⁿ ngiīnū sa ndaata na yáⁿ'āa. Ni chii maāíⁿ ní cyaadú sa ní nducueeⁿ sa taachí chideeve. Cuayiivi ní cho'ōo nguūvī cho'ōo n'gááⁿ ní ndaata miiⁿ ní can'daa ní chí'iita naati sanⁿ'ā miiⁿ ní nguéé deenu sa táácā chí'iita. ²⁸ Yáⁿ'āa miiⁿ ngii maāⁿ yéⁿ'ē. Vmnááⁿ vmnaaⁿ ican'dáā ta'ā n'gaiyáā. Cuayiivi ní can'daā yááⁿ miiⁿ yeⁿ'e. Cuayiivi ní n'giita ní ngii trigo chí ndiitūu n'daāca na yááⁿ miiⁿ. ²⁹ Taachí trigo miiⁿ 'āā ntí'i, tuu'mi ní ngeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ chí yeⁿ'ē ní n'giica yā, ti 'āā snuū ca'a chí 'caātā.

*Tan'dúúcā ejemplo nduutií yeⁿ'e yíivē ntíí'yāā
(Mt. 13.31-32; Lc. 13.18-19)*

30 Jesús miiⁿ ní ca'a ntúuⁿ yā: ¿Dε'é tan'dúúcā naachí ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ Ndyuūs miiⁿ? o ¿de'é nduucū chi nadidáámá yú? **31** Chuū tan'dúúcā nduutií yenⁿe yiivē ntíⁿyāa chi 'líiⁿ cá yenⁿē tanducuénⁿē nduutií chi vēé inⁿyeendí 'cūū. Chíiⁿ chi chiinu 'iiⁿyāⁿ na yāⁿaa yenⁿē yā. **32** Taachi 'āā niinú yā ndaata miiⁿ ní ngíí n'geete yeⁿē tanducuénⁿē yaātā. Ní dúuⁿnē miiⁿ ní n'geete n'dái ngii chi 'yáadá ngíí l'neeⁿ tī 'dēccē tī na 'cuutí yeⁿē.

*Taama ejemplo chi ngi'cueeⁿ Jesús
(Mt. 13.34-35)*

33 'Tíicā ngi'cueeⁿ Jesús 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ nduudu cuaacu yeⁿē Ndyuūs ndúúcū n'deee n'dái ejemplos tan'dúúcā chuū, tanducuénⁿē chi cuuvi cadiinuuⁿ yā. **34** Ní ngaⁿ'a yā ngii yā nducyaaca 'iiⁿyāⁿ ndúúcū ejemplos, naati taachi canee yā dámaāⁿ ndúúcū discípulos yeⁿē yā tanducuénⁿē miiⁿ n'giⁿi yā discípulos yeⁿē yā deⁿε chí neⁿē caaⁿ'maⁿ ejemplos chi 'āā caⁿ'a yā.

*Jesús chi'neen 'diíⁿyā 'yúúné ndúúcū nuūnīlⁿyáⁿā
(Mt. 8.23-27; Lc. 8.22-25)*

35 Taachi chi'da'á nguovi miiⁿ, Jesús miiⁿ ngaⁿ'a yā ngii yā discípulos yeⁿē yā: Caⁿ'ā yú táámá 'diituú nuūnīlⁿyáⁿā.

36 Tuu'mi ní s'neenⁿ yā miiⁿ ní discípulos ní candéε yā Jesús miiⁿ na barco chí 'āā canéé na 'diituú nuūnīlⁿyáⁿā ní cueenⁿē yā. Miiⁿ ntúuⁿ canéé tanáⁿā barcos. Ní 'iiⁿyāⁿ yeⁿē tanáⁿā barcos cueenⁿē ntúuⁿ yā. **37** Tuu'mi ní chéenū 'áámá 'yúúné taaⁿ ní nuūnīlⁿyáⁿā miiⁿ sndaa yaacú. Ní sndaā yaanūuⁿ barco miiⁿ, ní chiiitūu nuūnīlⁿ barco naachi canéé Jesús miiⁿ. **38** Ní Jesús miiⁿ ní cyáádu yā cuaaⁿ

'diituú barco miiⁿ, ní candiitinee yā na cojín. Ní discípulos ní nanduūchí yā Jesús miiⁿ ní caⁿa yā chii yā: N'dii Maestro, ¿'áá nguéé dē'ē vee inee ní chi 'cuūvi yú?

³⁹ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ní nducueeⁿ yā ní yaa'vi yā 'yúúné miiⁿ ní caⁿa yā chii yā nuūnīlⁿ'yāⁿ'ā miiⁿ 'túúcā: 'Diiⁿ nūuⁿ cunee di. Hora mīⁿ nūuⁿ 'yúúné miiⁿ ní canee 'diiⁿ ní nducuéen'^ē canee 'diiⁿ'diiⁿ. ⁴⁰ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ní caⁿa yā chii yā discípulos yenⁿe yā: ¿Dē'ē cuuvi tátii 'va'a nī? ¿Dē'ē cíuví chí nguéé cu'téénu cá nī?

⁴¹ Ní discípulos yenⁿe yā neené dii'yá yā chiī, ní ngaⁿa yā ngüi yā nguaanⁿ maáⁿ yā ndúúcū vi'lⁿ: ¿Du'u rá 'iiⁿyāⁿ 'cúū, chí ndii 'yúúné ndíí nuūnīlⁿ'yāⁿ'ā ch'iindiveenⁿ yenⁿe yā?

5

Saⁿ'ā yeⁿe yáⁿ'āa Gadara chi canéé sá ndúúcū espíritus yeⁿe yááⁿ'guiinūuⁿ

(Mt. 8.28-34; Lc. 8.26-39)

¹ Jesús ndúúcū discípulos ndaa yā na táámá lado 'diituú nuūnīlⁿ'yāⁿ'ā miiⁿ yenⁿe yáⁿ'āa chi nguovi Gadara. ² Tuu'mi ní Jesús nan'daá yā na barco miiⁿ, ní ndaa 'áámá saⁿ'ā chi canéé ndúúcū espíritus yenⁿe yááⁿ'guiinūuⁿ. Ní ngiicá sa ná vaacu sa chi 'áámá yiivi yáává chi canéé nguaanⁿ yaínyāⁿ ní ndaa sa nanááⁿ Jesús. ³ Saⁿ'ā miiⁿ ní mar 'áámá 'iiⁿyāⁿ nguéé chi cuuví cuta'á yā saⁿ'ā ní cachiichí yā saⁿ'ā, ndii nguéé ndúúcū cadenas. ⁴ Nééné n'deēe cuuví 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ cachiichí yā saⁿ'ā miiⁿ ndúúcū cadenas ca'a sa ndúúcū ta'ā sa, náatí ch'iica sa cadenas miiⁿ, ní dicheeyéi sa cadenas miiⁿ. Ní mar 'áámá 'iiⁿyāⁿ nguéé ichéé yā ndúúcu

sa. ⁵ Cué'n'é daā'maⁿ cachiica sá n'gaī sa cuaaⁿ ná yiīcū ndúúcū cuaaⁿ nguaaⁿ yáinyāⁿ ndíí nguovi ndíí n'gaaⁿ, ní 'nuu cá'ai maāⁿ sa sáⁿ'ā ndúúcū tuūu.

⁶ Ní taachi n'diichi yáⁿ'áí sa Jesús miiⁿ, cueⁿ'e sa ngéenu sā nanáaⁿ yā ní chiīntii'yā sa nanáaⁿ yā. ⁷ Ní caⁿ'a sa chii sa Jesús miiⁿ ní 'cái yiīcu sá: ¿De'ē cuuvi chi ndaa ní nanaáⁿ, n'dii Jesús, Daiya Dendyuūs chi canee yā na va'ai cheeti nguovi? Ngiicá cáavā chi dúúchí Ndyuūs chi nguéé téé ní vaadī 'caa'va 'úú.

⁸ San'ⁿā miiⁿ ní caⁿ'a sa chuū caati Jesús miiⁿ ní caⁿ'a yā chiī yā espíritus yeⁿ'e yááⁿ'guiinūuⁿ: Ndís'tiī, nan'dáa ní yeⁿ'e sán'a 'cūu.

⁹ Jesús miiⁿ tiinguuneeⁿ yā saⁿ'ā: ¿De'ē nguuví dí? Ní espíritus yeⁿ'e yááⁿ'guiinūuⁿ chi canéé ndúúcū sáⁿ'a 'cūu nan'gueecútaⁿa sa: Legión nguūví, caati neené 'yaan' 'nū.

¹⁰ Ní espíritus neené di'cuíítuū ca Jesús miiⁿ chi nguéé tun'dáa yā espíritus chi caⁿ'ā yaⁿ'ai yeⁿ'e yáⁿ'aa miiⁿ. ¹¹ Ní neené n'deēe puercos nge'e tī cuaaⁿ na níínnúⁿ yiīcū miiⁿ. ¹² Ní espíritus yeⁿ'e yááⁿ'guiinūuⁿ idi'cuiitu Jesús: N'dii, dicho'ó ní nús'uu chi caⁿ'a 'nū cheeti puercos miiⁿ.

¹³ Tuu'mi ní Jesús ní ca'a yā permiso, ní espíritus yeⁿ'e yááⁿ'guiinūuⁿ chínan'dáa sa yeⁿ'e saⁿ'ā miiⁿ chí ndáa sa cheeti puercos. Ní vée tan'duu 'uūvi mil puercos miiⁿ. Ní taachi espíritus yeⁿ'e yááⁿ'guiinūuⁿ sndáa sa cheeti puercos tuu'mi ní cheenu nducyaaca tī ní chingéé nuúⁿ tī cheeti yaāi miiⁿ. Ní chingéé tī nguaaⁿ nuuⁿniⁿ'yáⁿ'ā. Ní chii tuuⁿniⁿ veéⁿ tī duutu tī cheendi tī ní ch'ií tī nguaaⁿ nuūⁿniⁿ miiⁿ.

¹⁴ 'Iiⁿ'yāⁿ chi idiiⁿ cuidado puercos cueⁿ'e yā ngéenu yā chi cuuvi yā 'iiⁿ'yāⁿ ná yáāⁿ miiⁿ ndúúcū

'iiⁿ'yāⁿ chi snéé na cuéétí chí chī miiⁿ. Ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ can'daa yā n'diichi yā chí chī. ¹⁵ Taachi ndaa yā niiⁿnuúⁿ nanááⁿ Jesús miiⁿ, ní taachi n'diichi yā saⁿ'ā chi canéé sá ndúúcū espíritus yeⁿ'e yááⁿ'guiinūuⁿ chi maaⁿ ní vee sa 'diīⁿ ndúúcū catecai sa ní 'āā n'daācā sa tuu'mi ní dí'va'a yā. ¹⁶ 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chi n'diichi yā chí diiⁿ Jesús miiⁿ, ní caⁿ'a yā chii yā táacā chí ndúúcū saⁿ'ā miiⁿ chí canéé sá ndúúcū espíritus yeⁿ'e yááⁿ'guiinūuⁿ, ní tan'duucā chí chī ndúúcū puercos. ¹⁷ Tuu'mi ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ di'cuíitu yā Jesús miiⁿ chí cáⁿ'a yā táamá lado yeⁿ'e yááⁿ miiⁿya.

¹⁸ Jesús cuenⁿe yā. Ní taachi ndaa yā na barco miiⁿ ndaa saⁿ'ā chí vmnaaⁿ canéé sá ndúúcū espíritus yeⁿ'e yááⁿ'guiinūuⁿ. Ní saⁿ'ā miiⁿ chiica sa Jesús chí caⁿ'a sa ndúúcu yā na barco miiⁿ. ¹⁹ Jesús ní nguéé 'cuuⁿ yā naatí caⁿ'a yā: Cunaⁿ'a dí ná vaacu di ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'ē di, ní cuuvi di 'iiⁿ'yāⁿ chí ch'^εete n'dai dendu'ū chí Señor 'iivú Ndyuūs miiⁿ diíⁿ yā ndúúcū dii, ní tan'dúúcā Señor 'iivú Ndyuūs miiⁿ chí nduuvi ya'āī 'iinú yā dii.

²⁰ Saⁿ'ā miiⁿ ní cunaⁿ'ā sa, ní tucá'a sa chii sa 'iiⁿ'yāⁿ nuuⁿmaⁿ yáāⁿ cuaaⁿ 'diituú chí nguuví Decápolis yeⁿ'e dendu'ū chí n'g^εete n'dai chí Jesús diíⁿ yā ndúúcu sa. Ní nducyaaca yā che'e yiinú yā.

Táⁿ'ā daiya sáⁿ'ā Jairo, ndúúcū n'daataá chí tuū'vi tá catecai Jesús

(Mt. 9.18-26; Lc. 8.40-56)

²¹ Taachi Jesús miiⁿ nanguéecunée yā ní cho'ó yā táamá lado yeⁿ'ē nuūⁿnūⁿ'yáⁿ'ā ní ndaa yā na yáⁿ'aa 'diituú nuūⁿnīⁿ'yáⁿ'ā, neené n'deēe 'iiⁿ'yāⁿ ndaa yā naachi Jesús canee yā. ²² Ní ndaā 'áámá

saⁿ'ā chí nguivi sa Jairo, saⁿ'a chi ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ sa yen^e yáacū sinagoga. Taachi n'diichi sa Jesús miiⁿ candiitín'díi sa na ca'a yā. ²³ Ní neené di'cuíitu sa Jesús miiⁿ ní caⁿ'a sa: Daiyá ní neⁿ'ē 'cuūvi tá. Cuchíi nī ní cún'du'u tá'a nī vmnaaⁿ yen^e tá, ní cuuví nduūvā yen^e tá ní nguéé 'cuūvi tá.

²⁴ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ní cuéⁿ'e yā ndúúcu sa. Neené 'yaanⁿ 'iiⁿyāⁿ can'daa yā Jesús ní néené chiiⁿnu chiichí yā Jesús. ²⁵ Ní nguaaⁿ nducyaaca 'iiⁿyāⁿ miiⁿ canéé 'áámá n'daataá chí ngíitā tá, chí 'āā ndiichúuví nduūyū canee tá ndúúcū ca'ai chí nguivi nguivi ngee yuuúⁿ yen^e cuerpo yen^e tá. ²⁶ Néené n'geenu tá ngii ndúúcū médicos, ní 'āā ch'iinu diiⁿ tá gastar tanducuéⁿ'ē chí véé yen^e tá, naati nguéé du'ū vee dichií'vē yen^e tá ti dáiícándíí cá ca'ai yen^e ta cuaaⁿ vmnaaⁿ. ²⁷ 'Āā ch'iindiveeⁿ tá yen^e Jesús miiⁿ chi diiⁿ yā chi nduūvā yen^e 'iiⁿyāⁿ chi ngiitā. Ní cuen^e tá nguaaⁿ 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ cuaaⁿ daamí Jesús ní tuū'vi tá catecai yā. ²⁸ Caati nadicádíínuuⁿ tá maāⁿ tá 'tíicā. Ndúútí chí dámaāⁿ tuū'ví catecai yā, ní nduūvā yen^e. ²⁹ Hora mííⁿ nūuⁿ chí tuū'vi tá catecai Jesús miiⁿ 'tíicā canéé naaⁿ chí ngeē yuuúⁿ yen^e tá. Ní chicadiinuuⁿ tá na cuerpo yen^e tá chí 'āā nduūvā yen^e tá. ³⁰ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ tuumicádíínuuⁿ yā chí 'āā nduūvā yen^e 'áámá 'iiⁿyāⁿ ndúúcū poder yen^e yā. Ní ngueecundíi yā ní n'diichi yā náávt'aⁿ'ā yen^e 'iiⁿyāⁿ ní ntiinguuneeⁿ yā: ¿Du'u túu'víi catecaí?

³¹ Tuu'mi ní discípulos yen^e yā caⁿ'a yā: Cuin'diichí nī 'iiⁿyāⁿ chí i'nūuⁿ chiichí yā s'uūúⁿ miiⁿ ní maaⁿ ní ntiinguuneeⁿ nī: ¿Du'u tuū'víi 'úú?

³² Naati Jesús ní ngueecundíi yā n'giinu yā 'áámá

lado taama lado, ní 'iicu cuuvi snaaⁿ yā du'ū tuu'vī 'iiⁿ'yāⁿ. ³³ Tuu'mi ní n'daataá miiⁿ, ní in'duuvi tá chi 'va'ā tá, Deenū tá de'ē chí chii. Chen'e tá ní chiīntii'ya tá nanáaⁿ Jesús. Ní caⁿ'a tá chii tá 'iiⁿ'yāⁿ tanducueⁿ'e chi nduudu cuaacu. ³⁴ Jesús ngaⁿ'a yā ngii yā tá'ā: Díí daiyá, nduūvā yeⁿ'ē dí cáávā chi i'téénu di 'úú. Díí 'diíiⁿ nūuⁿ cunáⁿ'a di, ní ndúuvā yenⁿ'e di yeⁿ'ē ca'ai chi ndii di.

³⁵ Ngaⁿ'a Jesús miiⁿ ndúúcū tá'ā miiⁿ, taachí ndaa yā ná va'ai yeⁿ'e saⁿ'ā Jairo chi ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ sa yeⁿ'ē 'iiⁿ'yāⁿ na yáacū sinagoga miiⁿ. Ní 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'ē va'ai miiⁿ ní caⁿ'a yā Jairo: Daiya dí 'āā n'dii tá. ¿Dē'ē cuuví chi idindú'ū ca di maestro?

³⁶ Naati Jesús miiⁿ, ní ch'iindiveéⁿ yā chí caⁿ'á yā yenⁿ'e saⁿ'ā chí ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ sa. Ní caⁿ'a yā chii yā saⁿ'ā miiⁿ chi ngaⁿ'ā ntiiⁿnyuⁿ sa yeⁿ'ē 'iiⁿ'yāⁿ na yáacū sinagoga: Nguéé 'va'a di naati cu'téénu dí.

³⁷ Jesús nguéé 'cuuⁿ yā nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ chi cueⁿ'e ca yā cuaaⁿ cheeti va'ai ndúúcu yā, ti dámáaⁿ Pedro, ndúúcū Jacobo, ndúúcū Juan, saⁿ'ā 'diinū Jacobo. ³⁸ Taachí ndaa yā va'ai yeⁿ'e sáⁿ'ā chi ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yaācū sinagoga miiⁿ, n'diichí yā 'iiⁿ'yāⁿ. Ní ch'iindiveéⁿ yā chí n'gai yā ní ngéecu yā. ³⁹ Tuu'mi ní taachi sn'daa yā cuaaⁿ cheeti va'āi miiⁿ, caⁿ'a yā: ¿Dē'ē tátī yuudu idíiⁿ nī? ¿Dē'ē cúúví chí ngéecu nī? Tá'díiⁿ nguéé n'dii tá, tí cyaadu tá.

⁴⁰ 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní n'gíiⁿnyūⁿneeⁿ yā yeⁿ'e Jesús miiⁿ. Tuu'mi ní Jesús miiⁿ diíⁿ yā chi can'daa nducyaaca yā. Ní Jesús can'dee yā chiida tá ndúúcū cheecu tá ndúúcū discípulos chi canéé ndúúcu yā ní sndaa yā naachi candíítí ta'díiⁿ chí n'dii tá ní tináⁿ'ā. ⁴¹ Ní sta'á yā ta'ā tá ní caⁿ'a yā: Talita cumi,

chi neⁿ'e caāⁿ'maⁿ na nduudu yeⁿ'e yū, díí n'daata 'líⁿ, 'úú ngaⁿ'á ngií dii, ndúúcueeⁿ di.

⁴² Hora mííⁿ nüuⁿ ta'dííⁿ miiⁿ ní nduucueēⁿ tá ní cachiīca tá. N'daata 'lííⁿ miiⁿ ní ngii tá ndiichuuvi nduuyū. Tuu'mi ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ cuen^e yiinú yā.

⁴³ Jesús mííⁿ yaa'vi yuudú yā 'iiⁿ'yāⁿ chi nguéé caaⁿ'maⁿ yā cuuvi yā chííⁿ mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ. Ní caⁿ'a Jesús chi ca'a yā yuūndū chi che'e n'daata 'lííⁿ miiⁿ.

6

Jesús canee yā na yáāⁿ Nazaret (Mt. 13.53-58; Lc. 4.16-30)

¹ Jesús ní ndaācá yā miiⁿ ní cunaⁿ'á yā na yáāⁿ Nazaret chi yáāⁿ vaacú yā, ní discípulos yen^e yā ní cueⁿ'e yā ndúúcu yā. ² Taachí ndaā nguuvi sábado chíntaavi'tuunúúⁿ 'iiⁿ'yāⁿ, Jesús tucá'a yā chi'cueeⁿ yā na yaācū sinagoga miiⁿ. Nééné 'yaanⁿ 'iiⁿ'yāⁿ ch'iindiveéⁿ yā chi caⁿ'a Jesús, ní che'e yiinú yā. Ní caⁿ'a yā: ¿Tíí ch'eēn sáⁿ'a 'cūū tanducuéⁿ'ē chuū? ¿De'ē vaadī déénú chí ca'a yā 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ, ndúúcū vaadī n'giinu chi diíⁿ yā chūū? ³ ¿'Áá nguéé sáⁿ'a 'cūū daiya saⁿ'á 'viichiyáⁿ'á miiⁿ, daiya María miiⁿ, saⁿ'á chí 'diínū Jacobo, ndúúcū José, ndúúcū Judas, ndúúcū Simón, ndúúcū ví'i yā chi snée yā miiⁿ nguaanⁿ s'uūuⁿ? Cáávā chi yen^e yáāⁿ miiⁿ chííⁿ chi nguéé s'teenu yā 'iiⁿ'yāⁿ. ⁴ Tuu'mi ní Jesús caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'tíí: Ndcuryáácá 'iiⁿ'yāⁿ dinéⁿ'e yā profetas naati nguéé dinéⁿ'e yā 'áámá profeta yen^e yáāⁿ vaacú yā. Ní nguéé dinéⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ yen^e yā ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ na vaacu yā profeta miiⁿ. ⁵ Jesús ní nguéé chidiíⁿ yā mar 'áámá vaadī n'giinú miiⁿ, dámaaⁿ chi sn'duú yā ta'a yā vmnaaⁿ yeⁿ'e n'duovi

'iiⁿ'yāⁿ chí ngíítā ní nduūvā yeⁿ'é yā. ⁶ Ní cheⁿ'e yi-inu Jesús tí 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní nguéé s'téénu yā. Cuayiivi miiⁿ ní Jesús cachiicá yā cuaaⁿ na yáāⁿ na niiⁿnuúⁿ ní ngi'cueeⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ.

*Jesús dichó'o yā discípulos yeⁿ'e yā chi caaⁿ'máⁿ yā
nduudu yeⁿ'é Ndyuūs*

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷ Ní Jesús yaa'vi yā ndu'ū chi ndiichuuvi discípulos, ní tucá'a yā dicho'o yā 'iiⁿ'yāⁿ 'uuvi yā 'áámá 'áámá yáāⁿ. Ní ca'a yā poder discípulos chi tun'dáa yā espíritus yeⁿ'e yááⁿn'guiinūuⁿ yeⁿ'é 'iiⁿ'yāⁿ. ⁸ Ní ca'n'a yā chii yā discípulos chi nguéé deⁿ'ē vεε candéé yā chi cuuví yeⁿ'ē yúúní yeⁿ'e yā, dámaāⁿ in'daacuú. Nguéé canéé chí candéé yā ndii mar 'áámá moral, ndíí nguéé ndúú pan ra, ndíí nguéé ndúú tuūmī ra na bolsa. ⁹ Cunúún ca'a yā ndaacuú ndaachíí, ní 'áámá nūuⁿ catecai yā, nguéé 'uūvī. ¹⁰ Ní ca'n'a Jesús: Ndís'tiī, taachi cúndaa ní cheeti 'áámá va'āī, 'cuεetinée nī miiⁿ taanduvéé ndii taachi nan'dáa nī yeⁿ'e yáāⁿ miiⁿ. ¹¹ Nduuti chi ndaá nī 'áámá yáāⁿ ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ nguéé 'cuaáⁿ yā 'cuεetinée nī miiⁿ, ndíí nguéé ndúú neⁿ'e ra yā chi 'caandiveéⁿ yā yeⁿ'e nī, tuu'mi ní nan'dáa nī yeⁿ'ē yáāⁿ miiⁿ. Ní n'dáádi nī yaācāā yeⁿ'é ca'a nī. Chuū ní 'áámá señal chi 'cuuⁿ'miⁿ nī chi nguéé n'daācā idííⁿ yā ti contra yeⁿ'é nī. Cuaacu nííⁿnyúⁿ ngaⁿ'á ngií ndís'tiī, chi nguovi yeⁿ'e juicio duu'vi cá castigo yeⁿ'é 'irⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáāⁿ Sodoma ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáāⁿ Gomorra, chi ndíí cuááⁿ vmnaaⁿ, ní nguéé ti 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáāⁿ naachí nguéé 'cuúⁿ yā ndís'tiī.

12 Tuu'mi ní discípulos ican'dáa yā, chí ca'n'a yā nduudu cuaacu ye'n'é Ndyuūs ye'n'ē chí ndaa-cadáámí 'ii'n'yān ye'n'e nuu'ndi ye'n'e yā. Ní chi n'daa'n yā chí cuuvi 'cueetinéé n'daāca yā. **13** 'Tuucá ntúu'n discípulos divíi yā neené n'deee espíritus ye'n'e yáá'n'guiinūu'n ye'n'ē 'ii'n'yān. Ní ch'ii yā aceite n'deee n'dáí 'ii'n'yān chi ngiitā ní nduūvā ye'n'e 'ii'n'yān.

*Juan chi ngε̄ēdinuū'nīn í ch'iī sa
(Mt. 14.1-12; Lc. 9.7-9)*

14 Rey Herodes ch'iindiveé'n ntúu'n yā chuū chi núú'má'n í'yeēndí mii'n ní ch'iindiveé'n yā chí dii'n Jesús mii'n. Rey Herodes míí'n ca'n'a yā: 'Āā nduūchi Juan chi ngε̄edínūu'nīn nguaan' tiná'n'ā, chí'í'n chí sa'n'ā ní vέé taavi poder ye'n'ē sa.

15 Na'n'a 'ii'n'yān ní nga'n'a yā: Jesús mii'n ní Elías chi profeta ndíí vmnaan'. Na'n'a 'ii'n'yān ní nga'n'a yā: Jesús mii'n ní 'áamá profeta tan'dúúcā profetas chi ch'ε̄tinéé ndii cuaan' vmnaan'.

16 Taachí Herodes mii'n ch'iindiveé'n yā chuū, tuu'mi ní ca'n'a yā: Juan sá'n'a 'cūū, chi 'úú chi ca'n'a ntii'nyú'n chi chiicá yā daandu sá ní 'āā nduuchi sa ye'n'e nguaan' tiná'n'ā.

17 Ti Herodes mii'n ca'n'a ntii'nyú'n yā soldados chí sta'a sa Juan ní chiicā chiichi sa ndúúcū cadenas ní chí'nuu'n sa sa'n'ā vácūu cáavā n'daataá Herodías. Tá'n'ā mii'n chí chii n'daataá ye'n'ē Felipe cuáá'n vmnaan' ní canéé tá ndúúcū sa. Ní Felipe mii'n ní 'diinu Herodes. **18** Juan mii'n ní ca'n'a sa chii sa Herodes mii'n: N'diī rey nguéé canéé chi cunee nī ndúúcū n'daataá ye'n'ē 'diinu nī.

19 N'daataá yeⁿ'e Herodes miiⁿ nguéé canee yiññú tá ndúúcū chi caⁿ'a Juan miiⁿ. Ní neⁿ'e tá 'caaⁿ'nuⁿ tá Juan miiⁿ naati nguéé ngii diiⁿ tá. **20** Herodes miiⁿ ní deenu yā chi Juan ní n'dai sa ní yeⁿ'e Ndyuūs saⁿ'ā miiⁿ. Ní rey miiⁿ 'va'á yā Juan miiⁿ. Chííⁿ chi nguéé n'guuⁿ rey miiⁿ chi tāⁿ'ā miiⁿ diiⁿ daño tá ndúúcū Juan. Ní rey miiⁿ s'neen veéⁿ yā n'daacā ní ch'iindiveéⁿ yā yeⁿ'ē nduudu Juan 'áará chi nguéé tuumicadiinúuⁿ yā nducuén'^ē chi ngaⁿ'a Juan miiⁿ. **21** Naati n'daataá yeⁿ'e rey miiⁿ nguuvi tá Herodías ní ndaāca tá táacā chi diiⁿ tá. Herodes miiⁿ diiⁿ yā 'áámá 'viicu nguuvi cumpleaños yeⁿ'é yā. Diiⁿ yā 'áámá 'viicu yeⁿ'ē chi nge^{'é} yā chi che^{'é} 'iiⁿ'yāⁿ chi ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ, ndúúcū saⁿ'ā s'eeⁿ chi 'neéⁿ vmnaanⁿ yeⁿ'e soldados, ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ yuudu yeⁿ'ē yáⁿ'aa Galilea. **22** Ní taachí nge^{'é} yā n'daatāa 'lííⁿ daiya tāⁿ'ā Herodías miiⁿ sndaā tá naachi nge^{'é} yā. Ní nde^{'ei} tá. Rey Herodes ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ chi snée yā ndúúcu sa chīí yeenú yā chi nde^{'ei} tá. Ní miiⁿ caⁿ'a yā chii yā n'daataa 'lííⁿ miiⁿ: Dii, n'daataa 'lííⁿ, caaca di 'úú chí neⁿ'e dí ní 'úú ní teé dii.

23 Ní caⁿ'a yā, "por Ndyuūs" chi ca'a yā n'daatāa 'lííⁿ miiⁿ 'áá dē^{'é} nūuⁿ chi neⁿ'e tá, 'áará chí ná maⁿ'a yeⁿ'ē yáⁿ'aa chi ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ yā. **24** N'daatāa 'lííⁿ miiⁿ ní can'daā tá ní caⁿ'a tá chii tá chēecu tá: Mamá, ¿dē^{'é} caacá? Ní chēecu tá ní caⁿ'a yā chii yā táⁿ'ā: Caaca di tíñ Juan chi chēedínuūⁿnīⁿ.

25 Maaⁿchēeté nūuⁿ sndaā ta'dúíⁿ miiⁿ naachi canúúⁿ rey miiⁿ, ní caⁿ'ā tá: Neⁿ'é chi maaⁿnguuví nūuⁿ teé ní 'úú chēeti 'áámá cu'u tiíⁿ Juan chí chēedínuūⁿnīⁿ. **26** Tuu'mi ní rey miiⁿ ní s'neen ndaachi nuúⁿ yā naati cáávā chi caⁿ'a yā, "por Ndyuūs", ni cáávā 'iiⁿ'yāⁿ chi snée yā ndúúcū rey

miiⁿ, nguéé chi diiⁿ nuuⁿ yā cheenⁿdiitú yā yeⁿ'ē chi ngiica ta'díiⁿ miiⁿ. ²⁷ Hora míiⁿ nūuⁿ caⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ rey miiⁿ 'áamá soldado chí cheⁿ'e sa 'caāca sa daandu Juan chí cheedínuūⁿnīⁿ ní nguaī sa tiíⁿ yā. ²⁸ Soldado miiⁿ ní chenⁿ'e sa ná vácūū ní ch'iica sá daaⁿndu Juan miiⁿ. Ní sn'nuuⁿ sa tiíⁿ Juan miiⁿ cheeti 'áamá cu'u. Ní ndeeⁿ soldado miiⁿ ní ca'a sa ta'díiⁿ miiⁿ. Ní ta'díiⁿ miiⁿ ní ca'a tá cheecu tá.

²⁹ Taachí discípulos yeⁿ'e Juan miiⁿ ch'iindiveéⁿ yā chuū, chenⁿ'é yā chi nguai yā cuerpo yeⁿ'e Juan miiⁿ. Ní candéé yā chí 'cuuchi yā.

Jesús ca'a yā chi che'e nyuⁿ'u mil 'iiⁿ'yāⁿ
(Mt. 14.13-21; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

³⁰ Cuayiivi miiⁿ ní apóstoles ní nduuvidaamá yā ndúúcū Jesús miiⁿ ní caⁿ'a yā chii yā Jesús tandcuéⁿ'ē chí díiⁿ yā, ndúúcū chí chi'cueeⁿ yā. ³¹ Jesús caⁿ'a yā chii yā apóstoles: Cuchíi nī, ní caⁿ'a yú ntaavi'tuunúuⁿ yú na 'aama lugar chi 'aama lado yenⁿ'e yáaⁿ naachi nguéé 'iiⁿ'yā. Ngaⁿ'a yā 'tíicā, caati n'deee n'dái 'iiⁿ'yāⁿ indaá yā nanááⁿ Jesús ndúúcū n'deee n'dái 'iiⁿ'yāⁿ chí inaⁿ'a, ndíi maaⁿ rá chi nge'e yā, ngueéé ngii. ³² Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ndúúcū apóstoles yeⁿ'e yā cueⁿ'é yā dámaáⁿ yā na 'áamá barco na 'áamá lugar chi ngueéé sneé 'iiⁿ'yāⁿ. ³³ Naati nééné 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ n'diichí yā Jesús ndúúcū apóstoles, ní déénu yā du'u yā ní taachí cueⁿ'e yā. Ní nducuéⁿ'ē 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáaⁿ s'eeⁿ cueⁿ'e yā chiicá yā na yán'āa naachi ndaa Jesús ní vmnaaⁿ cá ndaa yā. Ní cuayiivi ndaa Jesús miiⁿ ndúúcū apóstoles yeⁿ'e yā. ³⁴ Taachí Jesús nan'dáa yā na barco, n'diichi yā neené n'deeeⁿ 'iiⁿ'yāⁿ ní neené ya'ai 'iinú yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ, ti sneé

yā tan'dúúcā 'iiti cuūchī chi nguéé du'ū chí idiiⁿ cuidado 'iiti, 'tíica yā. Ní Jesús tucá'a yā chi'cueeⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ n'deee n'dái dendu'ū. ³⁵ Taachí chi chiññū, discípulos yeⁿé yā ní ndaaá yā nanáaⁿ yā ní caⁿ'a yā: N'dii Jesús, 'āā chiññū ní mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ nguëe snée yā na yáⁿ'aa 'cūū. ³⁶ Yaa'ví nī 'iiⁿ'yāⁿ, ní caⁿ'á yā yáaⁿ n'gaiyáá ndúúcū yaāⁿ n'gëëte chi snée na niiⁿnuúⁿ ní cuái yā pan, ti nguéé ndéé yā chi che'e yā.

³⁷ Naati Jesús ní nan'guëecútan'a yā yeⁿ'e yā ní caⁿ'a yā: Ndís'tiī, ca'á nī che'e yā. Discípulos ní caⁿ'a yā: ¿'Áá cuuvi diiⁿ nús'uu chi caⁿ'a 'nū cuái 'nū 'uuvi ciento caadi pan, ní ca'á 'nū che'e yā?

³⁸ Jesús caⁿ'a yā chii yā discípulos: ¿'Áá n'deee panes yeⁿ'e ndís'tiī vëe? Cuéⁿ'e nī n'diichi nī. Taachí 'āā n'diichi yā, tuu'mi ní yaa'ví yā: Véé nyuⁿ'u panes ndúúcū 'uuvi 'yaācā.

³⁹ Tuu'mi ní caⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ Jesús chí ch'ëeté 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ caadi cuáaⁿ caadi cuáaⁿ naachi vëe yuuni cueëe. ⁴⁰ Ní naachi ch'ëetëe yā 'áámá ciento yā ní naachi ch'ëetëe tá 'uuví ngëëcu ndiichi yā. ⁴¹ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ní sta'á yā ndu'ū nyuⁿ'u panes miiⁿ ndúúcū 'uuvi 'yaācā. Ní cheënaaⁿ yā nanguuvi ní ca'a yā gracias Ndyuūs cáávā pan miiⁿ ndúúcū 'yaācā. Ni ch'iinu ní n'dee yā panes miiⁿ ní nca'a yā discípulos yeⁿ'e yā chi ca'a yā che'e 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ. Discípulos ca'a yā nducyaaaca 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ 'yaācā miiⁿ ndúúcū pan miiⁿ. ⁴² Nducyáácá yā che'e yā ní chiitu 'iiⁿ'yāⁿ. ⁴³ Ní nanngaáⁿ yā chí ningaavā miiⁿ ní chiitu ndiichúúví 'cueëtëe ndúúcū chí ningaáva miiⁿ yeⁿ'e pan ndúúcū 'yaācā miiⁿ.

44 Nducyacaaca saⁿ'ā chí che'ē sa panes miiⁿ ní ngii nyuⁿ'u mil sa.

*Jesús ngíica yā vmnááⁿ nuūⁿnīⁿyáⁿ'ā
(Mt. 14.22-27; Jn. 6.16-21)*

45 Tuu'mi ní caⁿ'a Jesús chii yā discípulos yen^e yā chí cundaa yā na barco miiⁿ ní ndaá yā táámá lado yen^e nuūⁿnīⁿyáⁿ'ā miiⁿ vmnaaⁿ yēⁿe yā chí caⁿ'a yā na yáān Betsaida, nuu^rmaⁿ nen^e chi Jesús diíⁿ yā despedir 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ. **46** Taachí Jesús diíⁿ yā despedir yen^e 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ, cueⁿé yā na yiīcū miiⁿ chi caaⁿ'maⁿngua^{'á} yā. **47** Taachí chii 'da'a miiⁿ, barco miiⁿ ndúúcū discípulos 'āā cachíicá vmnaaⁿ yen^e nuūⁿnīⁿyáⁿ'ā miiⁿ ní náávtan^a nuūⁿnīⁿyáⁿ'ā miiⁿ canéé. Ní 'āā dámaāⁿ Jesús miiⁿ canee yā na yáⁿ'aa miiⁿ. **48** Ní Jesús n'diichí yā chi discípulos ní ch'eenu yā chiī chí diíⁿ yā chí chiica barco miiⁿ ti 'yúúné miiⁿ ní contra yeⁿ'ē naachí cachiica barco miiⁿ. Na ngueetiyaan^r'da'a ca, Jesús ndaa yā nanááⁿ discípulos, ní ngiicá yā vmnaaⁿ nuūⁿnīⁿ miiⁿ. Ní nen^e yā cho'o daamá yā. **49** Taachí discípulos yen^e yā n'diichí yā Jesús chi ngiica yā cuaaⁿ vmnaaⁿ nuūⁿnīⁿ miiⁿ, discípulos nadacádiínuuⁿ yā chi 'áámá bulto ch'eeet^e ní 'cai yiicu yā. **50** Ti nducyáácá discípulos n'diichí yā Jesús, ní dii'yá yā chiī. Naati Jesús ní yaa'ví yā 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ ní caⁿ'a yā: Ndís'tiī saⁿ'ā, ngueéé 'va'á nī ti 'úú.

51 Ní Jesús miiⁿ cuchée yā na barco miiⁿ naachi snúuⁿ discípulos. Ní canéé 'diííⁿ 'yúúné. Ní discípulos nadicádiínuuⁿ yā. De'e chúúcā ch'eeet^e Ndyuūs. Ní che'e yiinú yā. **52** Vaanicadiíñuuⁿ yen^e discípulos ní ch'eechí caati ngueéé tuumicádiínuuⁿ yā vaadī n'giinu yen^e panes miiⁿ.

*Jesús diúñ yā chi nduūvā yeñ'e 'iiñ'yāñ chi ngíítā na yán'āa Genesaret
(Mt. 14.34-36)*

⁵³ Cho'ó barco miiñ ndúúcu yā táámá lado yen'e nuūññiñ'yáñ'ā miiñ ní ndaa yā ná yáñ'āa Genesaret, naachí cachiichí yā barco miiñ cuaan' diituú nuūññiñ'yáñ'āa. ⁵⁴ Ní taachi nacan'daa yā na barco miiñ, 'iiñ'yāñ s'eeñ chi 'āā ndaa yā miiñ ní ntiinaáñ yā Jesús miiñ. ⁵⁵ Ní 'iiñ'yāñ s'eeñ can'á yā chii yā 'iiñ'yāñ yeñ'e núúñmáñ cuaan' na yáāñ n'gaiyáā chi snéé niiñnuúñ chi Jesús canée yā. Ní 'iiñ'yāñ s'eeñ chinguai yā 'iiñ'yāñ chi ngíítā. Ní tuca'a yā ndaa yā ndúúcū 'iiñ'yāñ chi ngíítā na cama yeñ'é yā ní candee yā 'iiñ'yāñ nanááñ Jesús miiñ. ⁵⁶ Ní 'āā deñé nūuñ lugar naachí cueñ'e Jesús miiñ, nduuti chi na yáāñ n'gaiyáā, o na yáāñ n'geete, o na campo, 'iiñ'yāñ ní í'neeñ yā 'iiñ'yāñ chi ngíítā cuaan' cyúúní. Ní di'cuíítu yā Jesús chi ca'a yā lugar 'iiñ'yāñ chi ngíítā chi cuuví tuu'ví yā maañ rá naachí ndeetií yen'ē catecai Jesús. Ní nducyaaca 'iiñ'yāñ chí tuu'ví yā tiinūuñ yeñ'e yā, nduūvā yeñ'e yā.

7

*Chúñ chí diíñ chí ngii nuuñndi 'iiñ'yāñ
(Mt. 15.1-20)*

¹ Tuu'mi ní 'iiñ'yāñ fariseos ndúúcū n'duuvi maestros yeñ'e ley n'daa yā na yáāñ Jerusalén, ní ndaa yā nanááñ Jesús. ² 'Iiñ'yāñ s'eeñ ní n'diichí yā chí discípulos yeñ'e Jesús miiñ ngé'e yā ndúúcū ta'a yā chí vaatí, ní veeñ nuuñndi yen'ē yā ti nguéé inaañnu yā ta'a yā taachí ãā cuéé che'e yā tan'duucā chi ngañ'a ley yeñ'é yā. ³ Chúñ chii caati 'iiñ'yāñ fariseos

ndúúcū nducyáácá 'iiⁿ'yāⁿ Israel candíi yā costumbres yeⁿ'é 'iiⁿ'yāⁿ ndiicúú s'eeⁿ chi nguéé che'e yā ndúuti chi nguéé n'deēe cuuví nnaaⁿnú yā ta'a yā.

4 Taachí indáa yā nii^vēē, nguéé che'e yā nduuti chi nguéé nnaaⁿnu yā ta'a yā n'deēe cuūví. Véé cá costumbres chi 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ icandiica yā, chi nnaaⁿnu yā vasos chi n'geē chí ngi'i yā, ndúúcū jarros, ndúúcū taza yeⁿ'e cūū, ndúúcū mesas. **5** Tuu'mi ní 'iiⁿ'yāⁿ fariseos ndúúcū maestros yeⁿ'e ley miiⁿ itinguunéeⁿ yā Jesús: ¿Dē'ē cúuví chí nguéé candíi discípulos yeⁿ'e nī costumbres yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ ndiicúú s'eeⁿ? Nge'é yā ndúúcū ta'a yā chi vaatí.

6 Jesús nan'gueecútaⁿa yā: N'dáacā caⁿa profeta Isaías miiⁿ ndii cuááⁿ vmnaaⁿ yeⁿ'e ndís'tiī chí 'uūvī naaⁿ 'uūvī cheendí nī. Chuū caⁿa yā taachí dingúuⁿ yā 'túúcā:

'Iiⁿ'yāⁿ s'uúⁿ ní dich'εeté yā 'úú ndúúcū cheendi yā,
naati staava yeⁿ'e yā yaⁿ'āi canee yeⁿ'e 'úú.

7 Nguéé dē'ē vēē dichíí'vē chí diiⁿ yā chi dich'εeté yā 'úú, ti chííⁿ chí ngi'cueenⁿ yā ní ley yeⁿ'e saⁿ'ā yeⁿ'e iⁿ'yeeⁿdí 'cūū.

8 Naati ndís'tiī ní chi'néeⁿ nī leyes yeⁿ'e Ndyuūs ní candíi nī costumbres yeⁿ'e saⁿ'ā yeⁿ'ē iⁿ'yeeⁿdí 'cūū. Chííⁿ chi neené n'deēe cuūví nnaaⁿnu yā jarros ndúúcū vasos naachi ngi'i nuúⁿ yā, ndúúcū chí diíⁿ yā ndúúcū neené n'deēe cá dendu'ū. Tanducuéⁿ'ē chuū ní nguéé dichíí'vē.

9 'Tíícā caⁿa Jesús chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: Ndís'tiī ní cándii nī costumbres maáⁿ nī ní cáávā chuū i'neéⁿ nī 'áámá lado ley yeⁿ'é Ndyuūs. **10** Moisés caⁿa yā ley 'cūū: Diíⁿ nī honrar chiidá nī ndúúcū chéecú nī nī 'iiⁿ'yāⁿ chi nguéé n'dáacā ngaⁿa yā yeⁿ'e chiidá yā o yeⁿ'ē chéecú yā canéé chi 'cuūvi yā. **11** Naati

ndís'tiī ní nga'n'a nī chí nga'a nī permiso 'aama sa'n'ā chí caa'n'ma'n sa cuuvi sa chiida sa o chεεcu sa, 'tíicā: 'Úú ní nguéé cuuvi nneé n'diī, caati nducuén'ē chi yen'ē ní Corbán. (Nduudu Corbán mii'n ní nen'e caa'n'ma'n chi ca'á yā Ndyuūs.) ¹² Ndúúti chi sa'n'ā nga'r'a sa 'túúcā, tuu'mi ní ndís'tiī nga'r'a nī chi 'āā ntéé nga'r'a nī lugar chi cunnee sá chiida sá ndúúcū chεεcu sá. ¹³ Ndís'tiī ní dií'n nī chi 'āā ntéé dichíí'vē Nduudu ye'n'é Ndyuūs cáavā costumbre chi ngo'o yen'ē 'áamá nī taama nī. Nééné n'deēe dendú'ū dií'n nī tan'dúúcā chuū.

¹⁴ Ca'n'a ntúū'n Jesús chii yā 'ii'n'yā'n taama vñmén'ēe ní ca'n'a yā: Cu'neen' veen' nducyaaca nī yen'ē, ní tuumicadiinuu'n nī. ¹⁵ Mar 'áamá dendu'ū chi nge'e san'ā chi 'āā cuéé che'e sa cuuví dií'i'n chi 'āā ntéé dεεve sa. Chíi'n chi nadicádíínuu'n san'ā na staava ye'n'ē sa ní ican'daā na staava ye'n'ē sa chíi'n idíi'i'n chi 'āā ntéé dεεve sa. ¹⁶ Ndís'tiī chi vέé veé'n nī, 'caandiveé'n nī.

¹⁷ Taachi Jesús s'neen' yā 'ii'n'yā'n mii'n ní sndaa yā va'ai ye'n'é discípulos yen'e yā, discípulos yen'ē yā ní itinguuneen' yā: ¿Dε'e né'n'é caa'n'ma'n ejemplo 'cū?

¹⁸ Ní ca'n'a Jesús chii yā discípulos: ¿'Áá 'tiicá ntuū'n ndís'tiī nguéé ituumicadíínuu'n nī? ¿'Áá nguéé deenu nī chi tanducuén'ē chi nge'e sa'n'ā ní cungéé cuaa'n chuva'āī ní nguéé cuuví dií'i'n chí sa'n'ā mii'n ní vaati sa, ¹⁹ ti nguéé indaā na staava ye'n'ē sa naati na chεεtī sa? Ní cuayiivi míi'n nan'daā na cuerpo yen'ē sa. 'Tíicā ní nducuén'ē chi ngé'é sa'n'ā ní dεεve. Ní nguéé dií'i'n chi dinuu'ndí yā. ²⁰ Ní ca'n'a Jesús: Chíi'n chí can'daā na staava ye'n'ē sa chíi'n chi diii'n chi vέé nuu'ndi yen'ē sa. ²¹ Ti chii'n cuaa'n chεεtī sá'n'ā chí ne'n'e caa'n'ma'n chi ye'n'ē na staava

yen'ē sa, ican'dáā ye'n'ē vaanicadíínūuⁿ ye'n'e sa chi nguéé n'daācā. Nadacadíínuuⁿ yā ye'n'e chi ca'n'a sa ndúucū 'aama n'daataá o isá'n'ā chi nguéé ye'n'e yā, ndúucū ye'n'e chi n'diichí yā 'áámá sa'n'ā o n'daataá ní duuchinééⁿ vi'i yā, ní ndúucū chi 'caa'n'núⁿ yā 'ii'n'yāⁿ, ²² ndúucū ye'n'ē chi ididuucú yā, ndúucū ye'n'e chi ne'n'e yā cosas chi vée ye'n'ē taama yā, ndúucū ye'n'ē dendú'ū chi ye'n'e yáá'n'guiinūuⁿ, ndúucū ye'n'e chi nginnche'éí yā 'ii'n'yāⁿ, ndúucū vi-cios, ndúucū n'daataá chi ca'n'ā tá ndúucū n'daataá chi duuchinee tá vi'i, ndúucū ye'n'ē sá'n'ā chi ca'n'a sa ndúucū sa'n'ā chi duuchinee sa vi'i, ndúucū ye'n'ē chi n'diichí yā cosas chi nguéé n'daācā, ndúucū ye'n'ē chi caa'maⁿ taáⁿ yā contra ye'n'e Ndyuūs, ndúucū ye'n'ē chi dich'eeeté maáⁿ yā 'ii'n'yāⁿ, ndúucū nduudu chi nadicádíínuuⁿ yā tan'duucā chi loco yā. ²³ Tanducué'n'ē dendú'u 'cūū chi nguéé n'daācā ican'daā ye'n'ē na staava ye'n'ē yā. Chiíⁿ chi diiⁿ chi vée nuuⁿndi ye'n'ē yā.

'Áámá n'daataá chi nguéé n'daataá Israel tá chi i'teenu tá Jesús

(Mt. 15.21-28)

²⁴ Nan'dáā Jesús miiⁿ ní cuna'n'a yā na yá'n'āa Tiro ndúucū Sidón. Ní chindáa yā na 'áámá va'ai. Ní nguéé nen'ē yā chi 'ii'n'yāⁿ s'eeⁿ cadíínuuⁿ yā naachi cánée yā naati nguéé chii canúúⁿ n'de'ei yā. ²⁵ Maa'nchheeté tuumicadiiuuⁿ 'áámá n'daataá chi vée 'áámá n'daataá 'lííⁿ daiya tá chi cánée ndúucū espíritu ye'n'e yáá'n'guiinūuⁿ. N'daata miiⁿ ní ndaā tá ní chiintii'yā tá ná ca'a Jesús miiⁿ. ²⁶ N'daata míiⁿ ní nguéé ye'n'ē ndaata ye'n'e 'ii'n'yāⁿ Israel naati ye'n'e ndaataá ye'n'e 'ii'n'yāⁿ ye'n'e yá'n'āa Sirofenicia. Ndaā

tá ní chiica tá Jesús miiⁿ chí tun'dáa yā espíritu yen'e yááⁿn'guiinūuⁿ yen'^ē n'daataá 'lííⁿ daiya tá. ²⁷ Naati Jesús miiⁿ ní caⁿ'a yā chii yā n'daataá miiⁿ: Ca'a di lugar chi che'e daiyá 'iiⁿyāⁿ Israel vmnááⁿ vmnaaⁿ ti nguéé cánéé chí divií pan yeⁿe daiyá 'nū ní ca'á 'nū chi che'e 'yaānā.

²⁸ Táⁿ'ā miiⁿ ní nan'gueecútaⁿ'ā tá: 'Tíicā, Señor, naati 'yaānā chi snée tī maaⁿ mesa miiⁿ nge'é tī cheeyéí pan chi ngéé yen'^ē da'caiyāá.

²⁹ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ní caⁿ'a yā chii yā táⁿ'ā: Dii n'daataá n'daācā ngaⁿ'a di. 'Āā cuuví naⁿ'a di. Espíritu yen'e yááⁿn'guiinūuⁿ 'āā nan'dáā yen'^ē daiya di.

³⁰ Taachí ndaā tá na vaacu tá, n'daataá 'lííⁿ miiⁿ yen'^ē tá canee tá na cama ní candiiti tá. Ní espíritu yen'e yááⁿn'guiinūuⁿ ní 'āā nan'dáā yen'^ē n'daata 'lííⁿ miiⁿ.

Jesús diíⁿyā chi nduūvā yen'e 'áámá sáⁿ'ā chinguéé ngaⁿ'a sa ndíí nguéé ndúú n'giindiveeⁿ rá sá

³¹ Jesús nan'daa ntuuⁿ yā yeⁿe yáⁿ'āa Tiro ndúúcū yáⁿ'āa Sidón ndúúcū na yáāⁿ s'eeⁿ yen'e yáⁿ'āa Decápolis. Ní ndaa yā na yáⁿ'āa chi 'díítūu nuūnīⁿyáⁿ'ā Galilea. ³² Miiⁿ ní ndaā 'iiⁿyāⁿ ndúúcū 'áámá saⁿ'ā chi cheetúu chi nguéé ngii ngaⁿ'ā sa n'dáacā. Ní chiicá sá Jesús chi cun'duu yā ta'a yā vmnaaⁿ yen'^ē sa. ³³ Jesús candéé yā saⁿ'ā miiⁿ 'áámá lado naachi 'āā ntéé snée 'iiⁿyāⁿ ní tingúúⁿ ndutá'a yā na veen sá ní chīidaiⁿyā ní s'neeⁿ nduta'á yā na ch'iiya sa. ³⁴ Ní ch'íínu yā nanguuvi, ní nnadaa niinⁿnúⁿ yā ní caⁿ'a yā: Efata, chi neⁿe caaⁿ'maⁿ na nduudu yen'^ē, n'guaaⁿ di.

³⁵ Ndúúcū chuū ní n'guaaⁿ veeⁿ sá ndúúcū ch'iya sa ní nduūvā yen'^ē sa. Ní 'āā chí caⁿ'a n'dáacā sā. ³⁶ Jesús ní caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chi nguéé cuuvi yā mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ. 'Áará chi neené ca'a cuidado yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chi nguéé cuuvi yā 'iiⁿ'yāⁿ, 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní caⁿ'a yā chii yā n'deee n'dái 'iiⁿ'yāⁿ. ³⁷ Ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní neene chen'e yiinú yā, ní caⁿ'a yā: 'Iiⁿ'yāⁿ miiⁿ ní tanducuén'^ē idin'daacá yā, ndíi 'iiⁿ'yāⁿ chi cheetúū ní idiíⁿyā chí n'giindiveéⁿ yā. Ní 'iiⁿ'yāⁿ chi nguéé ngaⁿ'á yā ní diíⁿyā chí ngíí ngaⁿ'a yā.

8

Jesús ca'á yā che'e cuūuⁿ mil 'iiⁿ'yāⁿ
(Mt. 15.32-39)

¹ Tiempo 'cūū neené 'yááⁿ 'iiⁿ'yāⁿ nduuvidaama yā ndúúcū Jesús. Nguéé de'^ē chi ca'á yā chí che'e 'iiⁿ'yāⁿ s'uunⁿ. Tuu'mi Jesús 'caí yā discípulos yen'^e yā, ní caⁿ'á yā chii yā discípulos: ² 'Úú ní ya'áí cáavā 'iiⁿ'yāⁿ s'tíi, tí 'āā 'iinu nguūvī snée yā nduucú na lugar 'cūū ní nguéé de'^ē veeⁿ chi che'e yā. ³ Ndúúti chi nadicho'ó 'iiⁿ'yāⁿ na vaacu yā ní nguéé che'e yā, 'áátií cuuvi cúúnú yā cuaaⁿ cyúúní chi naⁿ'a yā ti nánⁿ'a yā ní yaⁿ'āí ndiicá yā.

⁴ Discípulos ní nan'gueecútaⁿ'a yā: ¿Taacá ca'á ní chi ché'e 'iiⁿ'yāⁿ na lugar naachi nguéé ch'eeetinéé 'iiⁿ'yāⁿ?

⁵ Jesús miiⁿ ntiinguunéeⁿ yā discípulos: ¿'Áá n'deee cá panes yeⁿ'é ní veeⁿ? Discípulos ní caⁿ'a yā: Tá ndeēchē veeⁿ.

⁶ Tuu'mi ní chii Jesús 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chi 'cueeté yā na yáⁿ'āa miiⁿ. Ní Jesús sta'á yā ndeēchē panes

miiⁿ. Ca'á yā gracias Ndyuūs cáávā panes miiⁿ. Ní n'dee yā panes miiⁿ ní ca'á yā discípulos yen'^é yā. Ní discípulos ca'á yā che'e 'iiⁿ'yāⁿ s'uunⁿ. ⁷ Véé ntúūⁿ n'duuvi 'yaācā. Jesú斯 sta'á yā 'yaācā ní ca'á yā gracias Ndyuūs cáávā 'yaācā ní ca'a yā discípulos chi ca'a ntúuⁿ yā 'yaācā 'iiⁿ'yāⁿ s'uunⁿ. ⁸ Nducyaca 'iiⁿ'yāⁿ che'e yā ní chiitu 'iiⁿ'yāⁿ. Ní nin'guaáⁿ yā tá ndeēchē 'cueetēe chí nángavaa. ⁹ 'Iiⁿ'yāⁿ chi che'e yā ní ngii yā tan'dúú cuūuⁿ mil 'iiⁿ'yāⁿ. Tuu'mi ní Jesú斯 miiⁿ ní diíⁿ yā despedir yen'^é 'iiⁿ'yāⁿ s'uunⁿ. ¹⁰ Ní Jesú斯 ndaa yā na 'aama barco ndúúcū discípulos yen'^é yā ní cueⁿ'é yā na yáⁿ'āa chi nguivi Dalmata.

'Iiⁿ'yāⁿfariseos chiica yā Jesú斯 chi ch'iⁿi yā 'aama vaadī n'giinu

(Mt. 16.1-4; Lc. 12.54-56)

¹¹ Tuu'mi ní ndaa 'iiⁿ'yāⁿ fariseos ní tucá'a yā caⁿ'a yā n'deee n'dái ndúúcū Jesú斯. Neⁿ'é yā n'diichi yā táacā caaⁿ'maⁿ Jesú斯. Chiica yā Jesú斯 'áámá vaadī n'giinu yen'^é na va'ai cheeti nguivi. ¹² Jesú斯 nandaa yiinú yā tí ndaachí^í 'iinu yā na staava yen'^é yā, ní caⁿ'a yā: ¿De^l'é cíúví chí ngiica 'iiⁿ'yāⁿ s'uunⁿ 'áámá señal yen'^é vaadī n'giinu? 'Úú ngaⁿ'á cuaacu chi nguéé ca'á mar 'áámá señal 'iiⁿ'yāⁿ s'uunⁿ.

¹³ Cuayiivi chi caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'uunⁿ chuu^ū, Jesú斯 nanguεecunée yā sndaa yā na barco miiⁿ. Ní cueⁿ'e yā taama lado nuūnīⁿ'yáⁿ'ā miiⁿ.

Levadura yen'^é 'iiⁿ'yāⁿfariseos

(Mt. 16.5-12)

¹⁴ Discípulos chinaáⁿ yā chi candee yā chi che'e yā, naati ndéε yā 'aama n'dyáⁿ'ā pan ndúúcū

'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ na barco miiⁿ. **15** Tuu'mi ní Jesús caⁿ'á yā chii yā discípulos: Cuin'diichí nī, cundéē nī cuidado yeⁿ'e levadura yéⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ fariseos ndúúcū levadura yeⁿ'e rey Herodes. Levadura miiⁿ ní chííⁿ chí diiⁿ yā chi ngueéé n'daācā.

16 Discípulos ní tucá'a yā caⁿ'a yā nguaaⁿ maáⁿ yā: ¿'Áá chi nguee ndeé yú pan chiiⁿ chi 'tiicā ngaⁿ'a yā?

17 Jesús miiⁿ ní déénu yā chí ngaⁿ'á discípulos nguaaⁿ maáⁿ yā ní caⁿ'a yā: ¿De'ē cúuví chí ngaⁿ'a nī chi cáavā chi ngueéé ndeé nī pan? ¿'Áá cuéé tuumicadiinúúⁿ nī? ¿'Áá cuéé i'téénu nī na staava yen'e nī? **18** ¿'Áá ngueéé inaaⁿ ndís'tiī ndúúcū nduutináaⁿ nī, ndíí ngueéé ndúú n'giindiveeⁿ rá nī ndúúcū veéⁿ nī? ¿'Áá ngueéé inan'gaacú nī? **19** Taachí n'dee ndu'u nyuⁿ'u panes miiⁿ chí che'e nyuⁿ'u mil 'iiⁿ'yāⁿ, ¿'áá n'deēe 'cuéétēe ca pan nángaaāva? ¿'Áá nin'guaáⁿ nī? 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní caⁿ'a yā: Ta ndiichuuví.

20 Ní caⁿ'a Jesús: Taachí ca'á ndeēchē panes miiⁿ che'e cuūuⁿ mil 'iiⁿ'yāⁿ, ¿'áá n'deēe 'cuéétēe ca nin'guaáⁿ nī? Discípulos ní caⁿ'á yā: Tá ndeēchē.

21 Tuu'mi ní Jesús caⁿ'a yā: ¿'Áá cuéé tuumicadiinúúⁿ nī?

Jesús diíⁿ yā chi nduūvā yeⁿ'e 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ chi ngueenááⁿ na yáāⁿ Betsaida

22 Cuayiivi miiⁿ mí ndaā Jesús ndúúcū discípulos yen'e yā na yáāⁿ Betsaida. Náⁿ'á 'iiⁿ'yāⁿ ní ndéē yā 'áámá chi ngueenááⁿ nanááⁿ Jesús ní ngiicá yā Jesús chi tuu'vi yā 'iiⁿ'yāⁿ chi ngueenááⁿ. **23** Jesús sta'á yā ta'ā chi ngueenááⁿ ní tun'dáa yā 'iiⁿ'yāⁿ 'áámá lado yeⁿ'e yáāⁿ 'líⁿ miiⁿ. S'neeⁿ yā nuuⁿnīⁿ

daíⁿ yā na nduutinááⁿ sa ní snduu tá'a yā vmnaaⁿ yen^{'e} san^{'ā} miiⁿ ní itiinguunéⁿ yā san^{'ā} ndúúti chi 'āā inaaⁿ sa 'tεε. ²⁴ Chi ngueenááⁿ miiⁿ ní ch'iinu sa, ní ca^{n'ā} sa: Inaaⁿ 'áámá sa^{n'ā} tan'dúúcā chi 'áámá yán^{'ā} 'tíicā san^{'ā}, naati ngiicá sá.

²⁵ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ní sn'duu ntúuⁿ yā ta'a yā na nduutinááⁿ san^{'ā} miiⁿ. San^{'ā} miiⁿ ní ch'iínu n'daācā sa ní nduuví n'dai nduutinááⁿ sa. 'Āā tanducué^{'ē} inaaⁿ n'dáacā sa. ²⁶ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ dichó'o yā sa^{n'ā} chí cuina^{n'a} sa na vaacu sa. Ní ca^{n'a} yā: Díí, nguéé cundaā di núúnmáⁿ na yáāⁿ miiⁿ ní cuuvi di chuū mar 'áámá 'ii^{n'yāⁿ}.

*Pedro ní ca^{n'ā} cuaacu sá chí Jesús chi Cristo yā
(Mt. 16.13-20; Lc. 9.18-21)*

²⁷ Cuayiivi miiⁿ Jesús ndúúcū discípulos ye^{n'é} yā chen^{'é} yā na yáāⁿ s'eeⁿ ye^{'e} yá^{n'ā} Cesarea ndúúcū yáāⁿ s'eeⁿ ye^{n'e} yá^{n'ā} Filipo. Taachí snúuⁿ yā yúúní ntiinguuneeⁿ Jesús miiⁿ discípulos ye^{n'e} yā, ní ca^{n'a} yā: ¿Du'ū 'úú nga^{n'a} 'ii^{n'yāⁿ}?

²⁸ Discípulos nan'gueecúta^{n'a} yā: Ná^{n'ā} 'ii^{n'yāⁿ} ní nga^{n'a} yā chi díí chí Juan chi cheedínuūnīⁿ díí. Ná^{n'ā} yā ní nga^{n'a} yā chi díí chí profeta Elías díí. Ná^{n'ā} yā ní nga^{n'a} yā chi díí chí 'áámá profeta díí.

²⁹ Tuu'mi ni Jesús ntiinguunéeⁿ yā discípulos: ¿Du'ū 'úú nga^{n'ā} ndís'tiī? Tuu'mi ní Pedro miiⁿ ní ca^{n'ā} sa: N'diī chí Cristo chi ye^{n'e} Ndyuūs.

³⁰ Jesús ní ca^{n'a} yā chí nguéé cuuvi yā mar 'áámá 'ii^{n'yāⁿ} chuū.

*Jesús nga^{n'a} yā ye^{n'e} vaadī n'gii ye^{n'e} maáⁿ yā
(Mt. 16.21-28; Lc. 9.22-27)*

31 Tuu'mi ní Jesús tuca'á yā chi'cueen yā yen'ē San'ā chi Daiya Dendyuūs. Ní neené 'cueenu sa cuuvi. 'Ii'n'yān chiiduú n'gεeté ndúúcū 'ii'n'yān ndiicūū chi ngan'ā ntii'nyuñ yen'ē yáacu mii'n ndúúcū maestros yen'e ley, 'āā ntéé neen'e yā sa'nā. Ní ca'n'a yā chii yā 'ii'n'yān s'eeñ chi 'caa'n'núñ yā sa'nā, naati sa'nā mii'n ní cheetí 'iinū nguuvi nduuchi sa yen'e nguuañ tiná'nā. **32** 'Úú ní ngan'á cuaācú chuū. Tuu'mi ní Pedro mii'n ní cueen'e sa ndúúcū Jesús 'áamá lado ní tucá'a sa yaa'vi neen sa Jesús. **33** Naati Jesús nan'gueecundií yā ní n'diichí yā discípulos ní yaa'vi neen yā Pedro ní ca'n'a yā: Díí, Pedro, tan'dúúcā yááñ'guiinūuñ, 'tíicā dii. Cuvíi di yen'ē 'úú, ti dii ní nguéé nadicádiínuuñ di tan'dúúcā Ndyuūs nadicádiinuuñ yā, ti nadicádiínuuñ di yen'e dendu'ū yen'e iñ'yeedí 'cūu.

34 Tuu'mi ní Jesús yaa'ví yā discípulos yen'e yā ndúúcū taná'nā 'ii'n'yān, ní ca'n'a yā chii yā 'ii'n'yān s'uuñ: Ndúuti chi 'áamá 'ii'n'yān neen'e yā ca'n'a yā nduucú, canéé chi cu'néen maáñ yā tanducuén'e dendu'ū chi véeé yen'e yā ní cuta'á yā cruz yen'ē yā chí tan'dúúcā chi 'cueenu taaví yā cuuvi cucáávā 'úú 'iicu ca'n'á yā nduucú. **35** Tí nducyáácá 'ii'n'yān chi neen'e yā nadanguáñ'āí yā vida yen'e maáñ yā na iñ'yeedí 'cūu ní dindaí taama vida yen'ē yā nanááñ Ndyuūs. Ní nducyáácá 'ii'n'yān chi dindaí yā vida yen'e yā cucáávā 'úú ní cucáávā nduudu cuaacu chí nguan'ai 'ii'n'yān, tuu'mi ní nandaacá yā vida yen'e yā nanááñ Ndyuūs. **36** ¿De'ē dichíí'vε yen'e sa'nā ndúuti chi diiñ sa ganar nducuén'e chi véeé iñ'yeedí 'cūu ní dindaí sa alma yen'ē sa? **37** ¿'Áá n'deē cuuvi nadíí'vε sa 'áamá 'ii'n'yān cucáávā alma

yen'ē sa? ³⁸ Nduuti chi 'áámá 'ii'n'yān cuuvi 'cuináaⁿ yā yen'e 'úú ndúúcū nduudu yen'é nanááⁿ 'ii'n'yān chi véé nuuⁿndi yen'e yā, ní nguéé n'daācā idií'n yā, 'tiicá ntúūn 'úú chi Sa'a chi Daiyá Ndyuūs, cuuví 'cuinaáⁿ yen'e yā taachi ndaa ndúúcū dεeve ch'εete n'dai yen'é Chiidá ndúúcū ángeles chí dεeve yā.

9

¹ Jesús ní ca'n'a yā chii yā 'ii'n'yān s'eeⁿ: Cuaacu ní'nyúⁿ nga'n'á, chi véé ná'a ní chi snée ní 'muuⁿ chi nguéé 'cuuví ní taanduvéé ndii snaaⁿ ní naachí Ndyuūs nga'n'a ntii'nyúⁿ yā ye'ē chi ndaa yā ndúúcū poder ye'ē yā.

*Jesús n'daaⁿ yā cuerpo yen'e maáⁿ yā
(Mt. 17.1-13; Lc. 9.28-36)*

² Cho'ó jaāⁿ nguuvi, ní Jesús candéé yā Pedro, ndúúcū Jacobo, ndúúcū Juan. Ní chen'e yā ndúúcū 'ii'n'yān s'eeⁿ na 'áámá yilcū yaacu. Ní miiⁿ ní Jesús n'daaⁿ yā cuerpo yen'e yā nanááⁿ 'ii'n'yān s'eeⁿ. ³ Catecai yā nguεecundáā ngii n'gai ní cuéé tan'dúúcā nieve. Mar 'áámá 'ii'n'yān yen'e in'yeendí 'cūū nguéé cuuvi naáⁿnú yā 'áámá tíñuuⁿ táatií cuéé. ⁴ Ní che'enaāaⁿ sá'n'á profeta Elías ndúúcū Moisés, 'ii'n'yān s'eeⁿ chí ch'iī ndíí cuááⁿ vmnaaⁿ. Ní ndeé yā ndúúcū Jesús. ⁵ Tuu'mi ní Pedro miiⁿ ní ca'n'a sá chii sá Jesús: N'dií Maestro, dε'e chúúcā n'daācā yen'e yú chi 'cueεtinée yú 'muu''. Din'dái 'nū 'iññū va'ai 'lííⁿ: 'Áámá yen'é ní, táámá yen'e Moisés, táámá yen'e profeta Elías.

⁶ Discípulos ní di'yáá yā chiī. Ní Pedro miiⁿ nguεe deenu sa dε'ē chi nga'n'a sa. ⁷ Tuu'mi ní ndaā vmnááⁿ yen'e 'ii'n'yān s'eeⁿ 'áámá meēeⁿ ní sn'dii

'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ. Ní discípulos ch'iindiveéⁿ yā 'áámá nduudu chi ngaⁿ'a nguaaⁿ meēeⁿ miiⁿ chí ngaⁿ'ā: Sáⁿ'a 'cūū Saⁿ'ā Daiyá chí neⁿ'e n'dái. Cu'neeⁿ veéⁿ nī yeⁿ'ē sa.

8 Hora mííⁿ nūuⁿ, taachi discípulos n'diichi yā, 'āā ntéé du'ū veeⁿ snéé ndúúcu yā, 'āā dámāaⁿ Jesús miiⁿ nduucú yā.

9 Taachi nangua'á yā yeⁿ'e yiīcū miiⁿ na yúúní miiⁿ naachi cunaⁿ'a yā Jesús caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chi nguéé caanⁿ'máⁿ yā yeⁿ'e chi n'diichi yā, ndíí taachi Saⁿ'a chi Daiya Ndyuūs nduuchi sa yeⁿ'ē nguaaⁿ tináⁿ'ā. **10** Cáavā chuū nanguáin'daí yā chi canúúⁿ n'de'eí nguaaⁿ maáⁿ yā, naati ntiinguunéeⁿ yā nguaaⁿ maáⁿ yā ¿de'ⁿ chi 'túúcā chi nduuchi sa yeⁿ'ē nguaaⁿ tináⁿ'ā? **11** Tuu'mi ní discípulos ntiinguunéeⁿ yā Jesús ní caⁿ'a yā: ¿De'ⁿ cúúví chí ngaⁿ'ā maestros yeⁿ'e ley chí Elías miiⁿ canéé chi ndaa vmnaaⁿ sa?

12 Jesús miiⁿ nan'gueecútaⁿ'a yā ní caⁿ'a yā chii yā discípulos: Cuaacu nííⁿnyúⁿ chí Elías miin 'āā ndaá sá vmnáán vmnaaⁿ ní diiⁿ sa n'née sa tanducuénⁿ yeⁿ'e Ndyuūs. ¿De'ⁿ ngaⁿ'ā naachi canéé nguūⁿ na libro yeⁿ'e Ndyuūs yeⁿ'e Saⁿ'ā chí Daiya Ndyuūs? Ngaⁿ'a chí canéé chi 'cueenu sá cuuvi ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ diiⁿ yā despreciar sanⁿ'ā ní nguéé neⁿ'e yā saⁿ'ā.

13 Naati maaⁿ ní ngaⁿ'á chi 'āā ndaā profeta Elías miiⁿ ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ 'āā diiⁿ yā chi neⁿ'e yā ndúúcū sa, tan'dúúcā chí ngaⁿ'a naachi canéé nguūⁿ na libro yeⁿ'e Ndyuūs yeⁿ'ē chi canéé chi chó'ōo.

*Jesús divii yā espíritu yeⁿ'e yááⁿ'guiinūuⁿ yeⁿ'ē
'aama saⁿ'ā 'dúⁿ
(Mt. 17.14-21; Lc. 9.37-43)*

14 Cuayiivi mííⁿ Jesús ndaa yā naachi snéé discípulos yeⁿ'e yā. N'diichi yā neené n'deee 'iiⁿ'yāⁿ cuaaⁿ 'diituú discípulos yeⁿ'e yā. Véé ntúūⁿ maestros yeⁿ'e ley miiⁿ chí ndeeé yā n'deēe n'dái ndúúcū discípulos. **15** Ní taachi n'díichi nducyaaca yā Jesús miiⁿ cueⁿ'e yiinu yā ní ngéénu yā ní ndáa yā nanááⁿ Jesús chí diiⁿ yā saludar Jesús. **16** Tuu'mi ní Jesús ntiinguuneeⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: ¿De'é ngaⁿ'a ní ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ s'tí?

17 'Áamá chéé 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chi snéé yā miiⁿ nn'guaacútaⁿ'a yā: N'dií Maestro, ndeeé 'aama daiyá, chi canéé sá ndúúcū 'áamá espíritu yeⁿ'e yááⁿ'n'guiinūuⁿ chí diiⁿ chi nguéé ngíí ngaⁿ'ā sa. **18** 'Áá tií nūuⁿ naachi canéé sá espíritu 'cūū ní sta'a sáⁿ'ā ní n'geeⁿcu sáⁿ'ā ná yáⁿ'āa. Ní saⁿ'ā miiⁿ ní ican'dáa yáⁿ cuaaⁿ cheendi sa. Ní n'geeⁿcu r'iíi 'dííⁿ'yúⁿ sá. Chííⁿ chí neené nduuví duúvā sa. 'Áá ngíí discípulos yeⁿ'e ní chí tun'dáa yā espíritu yeⁿ'e yááⁿ'n'guiinūuⁿ, naati nguéé cuuvi diíⁿ yā.

19 Jesús nan'gueecútaⁿ'a yā yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: Ndís'tíi, 'iiⁿ'yāⁿ chi nguéé i'téénu ní. ¿Áá 'naaⁿ tiempo canéé chí cuneé ndúúcū ndís'tíi? ¿Áá 'naaⁿ tiempo canéé chí cuchéé ndúúcu ní? Candéé ní 'muuⁿ saⁿ'ā 'dííⁿ.

20 Cheⁿ'e yā nguai yā saⁿ'ā 'dííⁿ miiⁿ. Ní taachí n'diichi espíritu yeⁿ'e yááⁿ'n'guiinūuⁿ Jesús miiⁿ, yááⁿ'n'guiinūuⁿ miiⁿ chindéevé saⁿ'a 'dííⁿ miiⁿ. Cheecu ndáa sa ní n'gee yáⁿ cuááⁿ cheendi sa. **21** Tuu'mi ní Jesús ntiinguunéeⁿ yā chiida saⁿ'ā 'dííⁿ: ¿'Áá 'naaⁿ canee sa ndúúcū ca'ai 'cūū? Chiida sa miiⁿ ní caⁿ'a yā: Ndii chi 'lííⁿ sa. **22** Nééné n'deēe cuuvi espíritu yeⁿ'e yááⁿ'n'guiinūuⁿ miiⁿ ní n'gaanuuⁿ

sá'n'ā nguaan̄ nguuchi yá'n'ā ní nguaan̄ nuū'nīn̄ va, chí ne'n'e 'caā'n'nūn̄ sa'n'ā. N'diī Jesús, ndúúti chi cúúví dii'n̄ nī 'tee de'ē chi cunnee nī nús'uu, ní nuu'n̄ nnee ya'āī 'iinú nī nús'uu ní cunnee nī nús'uu.

²³ Jesús ca'n'a yā chii yā sa'n'ā mii'n̄: Nduuti chi cuuvi cu'téénu di, tuu'mi ní tanducuén̄'ē ní cuuvi cáavā 'ii'n'yān̄ chi i'téénu yā.

²⁴ Tuu'mi ní chiida sa nééné 'caī ní ngεεcú yā. Ní ca'n'a yā: 'Úú cu'teenú. Cunnee nī 'úú ní cuuvi cu'teenú ca.

²⁵ Taachí Jesús n'diichí yā chi neené n'deēe 'ii'n'yān̄ nduuvidaamá yā, nga'n'a diitú yā ndúúcū espíritu ye'n'e yáánn'guiinūu'n̄ ní ca'n'a yā: Dii espíritu chi dii'n̄ chi nguéé ngii nga'n'a ní nguéé n'giindiveé'n̄ 'úú cuuví dii chi nan'dáa di ye'n'e cuerpo ye'n'e sa'n'ā 'díí'n̄ 'cūū, ní 'āā ntééé ngueεcunée di cundaā di na cuerpo ye'n'ē sa.

²⁶ Espíritu mii'n̄ ní chindεεvε sa'n'ā 'díí'n̄ mii'n̄ ní cheēcundáa sa'n'ā taama vñmén'ēe ní nan'daā ye'n'ē sa. S'neen̄ sa'n'ā 'díí'n̄ miin̄ tan'dúúcā chi ch'ii sa. Taachí 'ii'n'yān̄ s'uu'n̄ n'diichí yā sa'n'ā 'díí'n̄ mii'n̄ neené 'yaa'n̄ yā ca'n'a yā chi n'díí sá. ²⁷ Naati Jesús mii'n̄ ní sta'ā yā ta'ā sa, ní nadicuée'n̄ yā sa'n'ā. Sa'n'ā 'díí mii'n̄ ní chééndii sa.

²⁸ Cuayiivi ní Jesús sndaa yā na 'áámá va'ai, ní discípulos ye'n'e yā ntiinguunée'n̄ yā Jesús taachi snée yā 'áámá lado: ¿Dε'ē cúúví chí nús'uu nguéé chitun'dáa 'nū espíritu ye'n'e yáánn'guiinūu'n̄ ye'n'e sa'n'ā 'díí'n̄?

²⁹ Ní Jesús ca'n'a yā: Espíritu 'cūū chí 'túúcā nguéé nan'daā ye'n'e 'ii'n'yān̄ chi 'tiicá nūu'n̄ caati dámaā'n̄ chí nga'n'angua'á yā ndúúcū chi nguéé 'āā ca'diinú yā nguuvi chi nga'n'angua'á yā.

*Jesús ngaⁿ'a ntúuⁿ yā yeⁿ'e vaadī n'gii yeⁿ'e yā
(Mt. 17.22-23; Lc. 9.43-45)*

³⁰ Taachí can'daā Jesús ndúúcū discípulos na yáāⁿ miiⁿ, cho'ó yā na yáāⁿaa Galilea. Jesús miiⁿ nguéé neⁿ'e yā chi cadiinuuⁿ mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ chi canee yā miiⁿ, ³¹ ti Jesús miiⁿ ní ngi'cueenⁿ yā discípulos yeⁿ'e yā chi Saⁿ'a chí Daiya Dendyuūs miiⁿ ní canéé chí ca'a yā sáⁿā na ta'āa 'iiⁿ'yāⁿ. Ní canéé chí 'caaⁿ'núⁿ yā saⁿā. Ní taachí 'āā cuuví sa cheetí 'iinūnguuvi canéé chí nduuchi sa yeⁿ'ē nguaaⁿ tináⁿā. ³² Naati discípulos ní nguéé túúmícádíínuuⁿ yā chi ngaⁿ'a Jesús. Ní 'va'a yā chí ntíinguuneeⁿ yā yen'e chúū.

*¿Du'ū cá chí ch'eeete ca?
(Mt. 18.1-5; Lc. 9.46-48)*

³³ Tuu'mi ní ndaa Jesús ndúúcū discípulos yeⁿ'e yā na yáāⁿ Capernaum; ní taachí ndaa yā 'áámá va'ai, Jesús ntíinguuneeⁿ yā discípulos: ¿De'é ngaⁿ'a ndís'tiī cuaaⁿ cyúúní?

³⁴ Discípulos ní 'āā ntéé caⁿ'á yā mar 'áámá ti cuaaⁿ cyúúní mííⁿ ntíinguuneeⁿ vi'i yā cheé ca yā chí ch'eeete ca yā. ³⁵ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ch'iindí yā ní yaa'ví yā ndiichúúví discípulos yeⁿ'e yā chi cuchii yā nanáaⁿ yā. Ní cāⁿ'a yā: Ndúuti chi 'áámá ndís'tiī neⁿ'e ní cuuví ní cuáaⁿ vmnaaⁿ, canéé chí cuuví ní ndii cuayiivi yeⁿ'ē nducyáácá yā ní ndiicuuⁿ ca ní. Ní canéé chí dichíí'vē nducyaca 'iiⁿ'yāⁿ.

³⁶ Tuu'mi ní Jesús sta'á yā 'áámá saⁿā 'lííⁿ ní s'neeⁿ yā naavtāⁿ yā yeⁿ'e discípulos. Ní sta'á yā saⁿ'a 'lííⁿ miiⁿ ní ca'núúⁿ yā saⁿā. Ní caⁿ'a yā chii yā discípulos yeⁿ'e yā: ³⁷ 'Liⁿ'yāⁿ chí 'cuaáⁿ yā saⁿā 'lííⁿ 'túúcā, nduúcū chi duuchi, 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ ní 'cuaáⁿ

yā 'úú. 'Iiⁿ'yāⁿ chí 'cuaáⁿ yā 'úú, nguéé dámāāⁿ 'úú cuaáⁿ yā, naati 'cuaáⁿ ntúuⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ chi dichó'o yā 'úú.

*Yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ chi lado yeⁿ'e Jesús
(Mt. 10.42; Lc. 9.49-50)*

³⁸ Tuu'mi ní Juan miiⁿ ní caⁿa sa chii sa Jesús: N'dií Maestro, n'diichí 'nū 'áámá sanⁿā chi divíi sa espíritus yeⁿ'e yáán'guiinūuⁿ yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ ndúúcū chi dúúchí nī, naati sáⁿā miiⁿ ní nguéé cachiicá sá ndúúcū nús'uu. Nguéé 'cuúⁿ 'nū chi diiⁿ sa 'tíícā.

³⁹ Jesús caⁿa yā chii yā discípulos: Ndís'tiī 'cuáaⁿ nī chi diiⁿ sa 'túúcā; ti nguéé véeé mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ chi diiⁿ yā vaadī n'giinu ndúúcū chi duuchí, ní cuayiivi cúúví caaⁿmáⁿ yā chi 'úú ní nguéé n'daācā 'úú. ⁴⁰ Ti 'iiⁿ'yāⁿ chi nguéé idíiⁿ yā contra yeⁿ'e s'uūuⁿ, ní yeⁿ'e yā favor yeⁿ'e yú. ⁴¹ 'Āā du'ú nūuⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chi téé yā ndís'tiī 'áará chi 'áámá vaso nuūnīnⁿ ndúúcū chi duuchí, ti ndís'tiī yeⁿ'e Cristo ndís'tiī, cuaacu níínyúⁿ 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ ní véeé chí ndaācā chi cuuvi yeⁿ'e yā ná va'ai cheetí nguuvi.

*Yeⁿ'e dendu'ū chi diiⁿ chi 'iiⁿ'yāⁿ diiⁿ nuuⁿndí yā
(Mt. 18.6-9; Lc. 17.1-2)*

⁴² Tuu'mi ní caⁿa Jesús: 'Āā du'ú nūuⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chi diiⁿ yā chi 'áámá cheetí chi n'gaiyáā chi i'téénu yā 'úú diiⁿ yā nuuⁿndi, n'daācā ca cáávā 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ chi 'iiⁿ'yāⁿ s'een cāchiichí yā 'áámá tuūu yúúdú chí inguú 'iiⁿ'yāⁿ na daandu yā ní canuúⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ naachí yaānuúⁿ yeⁿ'e nuūnīnⁿ'yáⁿ'ā. ⁴³ Ní ndúúti chi ta'ā di idíiⁿ chí dinuuⁿndi di, n'daacā ca chí 'caaca di ta'a di ní divíi di. N'daacā ca chí ndaā di ndúúcū 'aama ta'á nūuⁿ di ná vida cuen^e daāⁿmaⁿ, ní nguéé chi caⁿā di ndúúcū 'uūvī ta'a

di na infierno, naachí nguūchī yaⁿ'ā miin ní nguéé ín'tuūvī. ⁴⁴ Lugar miiⁿ naachi nguéé n'gii n'daāa ní nguuchi yaⁿ'ā miin ní 'āā ntéé ín'tuūvī. ⁴⁵ Ndúuti chi ca'a di idiiⁿ chí dinuuⁿndi di 'caaca ntúuⁿ di ní divíi di. N'daacā ca chí ndaa di lo'ō di na vida cueⁿe daāⁿmaⁿ miiⁿ, nguéé ti chí caⁿ'ā di ndúúcū 'uvī ca'a di na infierno naachí nguuchi yáⁿ'ā miiⁿ chi nguéé ín'tuūvī. ⁴⁶ Lugar miiⁿ ní naachi nguéé n'gii n'daāa ní nguuchi yáⁿ'ā miiⁿ 'āā ntéé ín'tuūvī. ⁴⁷ Ndúuti chi nduutináaⁿ di diiⁿ chí idinuuⁿndi di, tuu'mi ní tun'dáa di; ti n'dáacā ca chi ndáa di ndúúcū 'áamá nduutináaⁿ naachí Ndyuūs ngaⁿa ntiiⁿnyúⁿ yā, nguéé ti chi caⁿ'a di ndúúcū nduu 'uubi nduutináaⁿ di na infierno, ⁴⁸ naachi n'daāa miiⁿ nguéé n'gii tū ní nguuchi yáⁿ'ā miiⁿ 'āā ntéé ín'tuūvī tan'díí nūuⁿ.

⁴⁹ Ti nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ chi i'téénu yā canéé chí n'diichi néeⁿ yā 'cueenú yā cuuvi tan'dúúcā chi cho'ó ná nguuchi yaⁿ'ā, ní tanducuéⁿ'ē 'iiti chi 'iiⁿ'yāⁿ 'caaⁿ'núⁿ yā cáávā ofrenda yeⁿ'é Ndyuūs, diiⁿ yā preparar 'iiti miiⁿ ndúúcū yiīmā. ⁵⁰ Yiīmā ní n'dai. Ní nduuti chi nguee ndaācā sabor yeⁿ'ē, ¿dé'^ē cuuvi diiⁿ nī, ní cuuvi nndaācā sabor yeⁿ'ē? Ndís'tī cuneé nī tan'dúúcā chi yiīmā, 'tíica cuneé nī, ní canéé n'daacaca nī 'aama nī taama nī ndúúcū vi'i.

10

*Jesús ngi'cueeⁿ yā yeⁿ'e divorcio chi i'teechií vi'i
'iiⁿ'yāⁿ*

(Mt. 19.1-12; Lc. 16.18)

¹ Jesú斯 can'daa yā yen'e yáān Capernaum, ní cueñ'e yā na yáñ'āa Judea ndúúcū yán'āa chi canee táámá lado yen'ē yíícú Jordán. Miiⁿ ní nduuvidaama ntúuⁿ 'iiⁿyāⁿ naachi canéé Jesú斯 miiⁿ. Jesú斯 tuca'a yā chi'cueenⁿ yā 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ tan'dúúcā costumbre yeⁿe yā. ² Tuu'mi ní n'duuvi 'iiⁿyāⁿ fariseos ndaá yā nanááⁿ Jesú斯 ti neⁿé yā n'diichíneeⁿ yā Jesú斯 miiⁿ. Ní ntiinguunéeⁿ yā Jesú斯 ndúúti chi n'daācā chí saⁿ'ā n'teechi sá n'daataá yen'ē sa. ³ Jesú斯 miiⁿ ní nan'gueecútaⁿa yā: ¿Dé^e can'a Moisés chii sa ndís'tiī na ley yen'e yú?

⁴ Fariseos ní caⁿ'a yā chii yā Jesú斯: Moisés miiⁿ ní 'cuūⁿ sa chi ca'a sá n'daataa miiⁿ 'áámá caaca yén'e chí i'teechi vi'i yā. Tuu'mi ní cu'neenⁿ sa táⁿ'ā sa.

⁵ Tuu'mi ní Jesú斯 caⁿ'a yā chii yā fariseos: Moisés miiⁿ tee sa mandamiento 'cūū, ndís'tiī, caati ndís'tiī ní neené cheechi staava yen'ē nī. ⁶ Naati ndíí cuaaⁿ vmnaaⁿ, taachi Ndyuūs din'dái yā tanducuéⁿ'ē dendu'ū, din'dái yā sáⁿ'ā ndúúcū n'daataá. ⁷ Chííⁿ chi saⁿ'ā miiⁿ cun'nééⁿ sa chiida sa ndúúcū cheeⁿcu sá ní ndúúvidaama sa ndúúcū n'daataá yen'ē sa, ⁸ ní nduu 'uuví yā ní nduūvī 'aama yā ndúúcū ví'lī. Chííⁿ chí 'āā ntéé 'uūvi yā tí 'āā 'aama núúⁿ yā. ⁹ Chííⁿ chí saⁿ'ā miiⁿ nguéé canee chí nadivíi sa chí Ndyuūs nadaamá yā.

¹⁰ Cuayiivi miiⁿ taachí 'āā snée Jesú斯 ndúúcū discípulos yeⁿe yā cheetí 'áámá va'āī, miiⁿ discípulos nguéecunée yā ntiinguuneeⁿ yā Jesú斯 yeⁿe nduudu 'cūū. ¹¹ Jesú斯 caⁿ'a yā chii yā discípulos: Saⁿ'ā chi cu'neenⁿ sá n'daataá yeⁿ'ē sa ní 'caandivaacu sa ndúúcū táámá n'daataá, saⁿ'ā miiⁿ ní idinuuⁿndi sa chi vée táámá n'daataá yēⁿe sa. ¹² Ní ndúúti chí 'áámá n'daataá cu'neenⁿ ta isáⁿ'ā yeⁿe tá ní

'caandivaacu tá ndúúcū táámá saⁿ'ā, 'tiicá ntúūn n'daataá miiⁿ idinuuⁿndi tá chi vée taama isáⁿ'ā yeⁿ'e tá.

*Jesús di'viicú yā dá'caīyāa
(Mt. 19.13-15; Lc. 18.15-17)*

¹³ Tuu'mi ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ níndeeé yā da'caīyāa nanááⁿ Jesús, chi Jesús tuu'ví yā da'caīyāa miiⁿ; naati discípulos ní yaa'vi néeⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chí ndeeé da'caīyāa s'eeⁿ. ¹⁴ Taachí Jesús n'diichi yā chuū, yaa'vi néeⁿ yā ní caⁿ'a yā chiī yā discípulos: 'Cuaanⁿ ní chiī da'caīyāa nanaáⁿ, ní nguéé ndivíi ní yeⁿ'é, ti na va'ai cheetí nguuvi naachi Ndyuūs ngaⁿ'a ntiiⁿnyúⁿ yā ní yeⁿ'é da'caīyāa s'tíi, 'tíicā. ¹⁵ Cuaacu núíⁿnyúⁿ nganⁿ'á ngií ndís'tíi, 'iiⁿ'yāⁿ chi nguéé cu'téenu yā yeⁿ'e naachi Ndyuūs nganⁿ'a ntiiⁿnyúⁿ yā tan'dúúcā chi i'teenú 'aama dá'caiyāa, nguéé cuuví cundaa yā naachi Ndyuūs nganⁿ'a ntiiⁿnyúⁿ yā.

¹⁶ Ní Jesús sta'á yā da'caīyāa miiⁿ ní ca'nuú yā ní di'viicú yā. Ní s'neenⁿ yā sn'duū tá'a yā vmnaaⁿ yeⁿ'é.

*Yeⁿ'e saⁿ'a 'dííⁿ chi 'cuiica
(Mt. 19.16-30; Lc. 18.18-30)*

¹⁷ Taachí Jesús candií yā yúúní yeⁿ'é yā, ndaā 'áámá sáⁿ'ā. Ngeenu sa nanááⁿ Jesús ní chííntii'ya sa nanááⁿ yā ní ntíínguuneēⁿ sa: N'diī Maestro chí n'dái ní, ¿de'^ε diíⁿ ní ndaacá vida cueⁿ'e daāⁿmaⁿ chi cuuvi yeⁿ'é?

¹⁸ Jesús caⁿ'a yā chii yā saⁿ'ā: ¿De'^ε cúúví chí ngaⁿ'ā dí chí n'dai 'úú? Mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ nguéé n'dai yā tí dámaaⁿ Ndyuūs. ¹⁹ Dii ní deenu di chí canéé nguūⁿ na ley chí 'tuucā: Nguéé caⁿ'a di

ndúúcū tááma n'daataá chi nguéé yeⁿ'e di. Nguéé 'caā'n'nuⁿ di. Nguéé diduucú di. Nguéé caaⁿ'maⁿ nduudu yaadi yeⁿ'ē mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ. Nguéé cannche^ei di 'iiⁿ'yāⁿ. Dinéⁿ'e di chiida di ndúúcū che^ecu di.

20 Saⁿ'ā miiⁿ ní nan'gu^eecútaⁿ'ā sa: N'diī Maestro, tanducuéⁿ'ē chuū 'āā idíiⁿ ndíi taachi saⁿ'ā 'líiⁿ 'úú.

21 Jesús ní ch'iinu yā saⁿ'ā 'díiⁿ ní dinéⁿ'e yā saⁿ'ā. Ní caⁿ'a yā: Véé táámá chi indái yeⁿ'ē di. Cuéⁿ'é dí n'diīcuí dí tanducuéⁿ'ē chi véé yeⁿ'ē di, ní ca'a di 'iiⁿ'yāⁿ chi nguéé yeⁿ'e yā. Tuu'mi ní ndaācā chi véé vaadi 'cuiica yeⁿ'e na va'ai che^eti nguivi chi cuuvi yeⁿ'ē di. Tuu'mi ní cutá'a di cruz yeⁿ'ē di chi yeⁿ'ē chi 'cueenu di cuuvi ní cuchii di ní caⁿ'a di nduucú.

22 Naatí taachi ch'iindiveenⁿ sa chuū, nééné s'neeⁿ yaⁿ'āi 'iinu sa ní neene ndaachi 'iinú sa. Ní cunaⁿ'a sa ti neené 'cuiica sa.

23 Tuu'mi ní Jesús ch'iinu yā cuaaⁿ 'diitúú yā ní caⁿ'a yā chii yā discípulos yeⁿ'e yā: De'^ē chúúcā ngíⁿ'ii chi cundaā 'iiⁿ'yāⁿ 'cuiica naachí Ndyuūs ngaⁿ'a ntiiⁿnyúⁿ yā.

24 Discípulos ní nge'e yiinu yā yeⁿ'e nduudu yeⁿ'e yā; naati Jesús ní caⁿ'a ntúuⁿ yā: Ndís'tiī daiyá, de'^ē chúúcā ngíⁿ'ii chi 'iiⁿ'yāⁿ chi idinéⁿ'e ca yā chi véé yeⁿ'e yā chí cundaā yā naachí Ndyuūs ngaⁿ'a ntiiⁿnyúⁿ yā. **25** Nguéé ngíⁿ'ii cá chi 'áámá 'iti camello, chi ch'eeete cá nguéé ti 'yúudūu chi cho'ó tī na nduutinááⁿ 'iini, chi cheendi va'ai 'líiⁿ nguéé ti 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ 'cuiica i'téénu yā Ndyuūs ní cundáa yā naachí Ndyuūs ngaⁿ'a ntiiⁿnyúⁿ yā.

26 Taachí discípulos ch'iindiveéⁿ yā chuū, nadicádíínuⁿ taavi ca yā ní nguaaⁿ maaⁿ yā

ntíínguunéeⁿ yā vi'í. Tuu'mi ní ngaⁿ'a yā: ¿Du'ú cuuví nanguaⁿ'á?

²⁷ Jesús miiⁿ ch'iinu yā discípulos ní caⁿ'a yā: San'á in'yee^{ndí} 'cūū nguéé cuuvi diiⁿ sa chuū, naati Ndyuūs cuuvi diiⁿ yā caati nanááⁿ Ndyuūs nguéé dē'^ē vee chi nguéé cuuvi diiⁿ yā.

²⁸ Tuu'mi ní Pedro miiⁿ tuca'a sa caⁿ'a sa ní caⁿ'a sa chii sa 'iiⁿ'yāⁿ: Nús'uu ní s'neén 'nū tanducuéⁿ'é chi vée yeⁿ'é 'nū, ní cuchií 'nū nduucú nī.

²⁹ Jesús nan'gueecútaⁿ'a yā: Cuaacu nííⁿnyúⁿ ngan'á ngíí ndís'tií. ÁÁ du'ú nūuⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chí cu'neéⁿ yā vaacu yā, o 'díínu yā, o ví'í, o cheecú yā, o chiidá yā, o n'daataá yen'é yā, o daiya yā, o yáⁿ'aa yen' e yā, cáávā 'úú ní cáávā chi candee yā nduudu chi nguaⁿ'ai 'iiⁿ'yāⁿ, ³⁰ cuta'á yā na iⁿ'yee^{ndí} 'cūū 'áámá ciento cúúví cá chí n'deee ca dendu'ü yen'e va'ai s'eeⁿ ndúúcū 'díínu yā ndúúcū 'ce^e've yā ndúúcū vi'í yā, ndúúcū chiidá yā, ndúúcū cheecú yā, ndúúcū daiya yā, ní yen'é yáⁿ'aa yeⁿ'e yā. Ní canéé chí n'géénú yā ngii chí 'iiⁿ'yāⁿ idiiⁿ yā naati ná iⁿ'yeē^{dí} chí cuchii ndaācā vida cueⁿ'e daāⁿmaⁿ yen' e yā.

³¹ Nééné 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chí maaⁿ snée yā cuaaⁿ vmnaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ 'cueetinée yā cuaaⁿ chi cuayiivi. Ní neené 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chi maaⁿ snée yā cuaaⁿ chí cuayiivi, 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ 'cueetinée yā vmnaaⁿ.

*Jesús ngaⁿ'a ntúuⁿ yā yeⁿ'e chí 'cuūví yā
(Mt. 20.17-19; Lc. 18.31-34)*

³² Jesús ndúúcū discípulos yeⁿ'e yā snúúⁿ yā yúúní ní cuchee yā na yáⁿ Jerusalén. Jesús cueⁿ'e yā vmnaáⁿ discípulos. Ní discípulos nadicádíínuuⁿ yā ní cueⁿ'e yiinú yā ní 'va'á yā. Tuu'mi ní Jesús miiⁿ ngueecunée yā ní yaa'vi ndiichúúví discípulos

yen'e yā ní tuca'a yā ca'n'a yā chii yā discípulos yen'e chi canéé chi 'cuūví yā. ³³ Ní ca'n'a yā Cun'diichí nī, caa yú na yáān Jerusalén, naachí 'úú chi Sa'n'a chí Daiya Dendyuūs mii'ní 'ii'n'yān nca'a yā 'úú chiiduú n'geeté ndúúcū maestros yen'e ley. Ní 'ii'n'yān s'ee'n caacá yā ye'n'e 'úú chí 'cuūví. Ní nca'a yā 'úú 'ii'n'yān chi nguéé ndaata yen'e Israel. ³⁴ Ní 'caa'nyu'n néen yā 'úú. Ní 'cue'n'é yā 'úú ní ca'a nee'n dai'n yā 'úú. 'Cuiinu chuū ní 'caa'n'nú'n yā 'úú. Naati ndiichi ndii 'íinú nguuví mii'n, nduuchí yen'e nguaan tiná'nā.

*Jacobo ndúúcū Juan ngíicá sá 'áámá favor
(Mt. 20.20-28)*

³⁵ Tuu'mi ní Jacobo ndúúcū Juan, chí daiya Zebedeo, ndaá yā nanáá'n Jesús mii'ní ca'n'a sa: N'diī Maestro, neen'e 'nū chi dii'n ní 'áámá favor chí ngiica 'nū.

³⁶ Tuu'mi ní Jesús ntiinguuneén yā: ¿De'ē ne'n'e ní chi dii'n?

³⁷ Tuu'mi ní ca'n'a sa chii sa Jesús mii'n: 'Cuáá'n dí chi 'cueeté 'nū 'áámá 'nū lado tá cuaācú di ní táámá 'nū ní lado tá 'cueee di taachi 'āā ndaá hora yen'e chi nga'n'a ntii'nyu'n dí ye'n'e nducuén'ē.

³⁸ Tuu'mi ní Jesús mii'n ca'n'a yā: Ndís'tiī nguéé déénu ní de'ē chi ngiica nī. ¿'Áá cuuvi dii'n di cu'u nuú'n ní yen'e chí n'geen' cheeti vaso chi yen'e chi 'cueenú cuuvi? ¿'Áá cuuvi cuta'á ní maa'n chi ngueedínuū'n ní chi cuta'á?

³⁹ Juan ndúúcū Jacobo mii'ní nan'gueecút'a'n'a yā: Cuuvi dii'n 'nū. Tuu'mi ní Jesús ca'n'a yā chii yā 'ii'n'yān s'ee'n: Cuaacu níí'nyu'n canéé chí cu'ú ní yen'e vaso chi ye'n'e chí 'cueenú cuuvi ní canéé chí

cuta'á nī chi ngεēdínūnīn chi 'úú ita'á. ⁴⁰ Caati nguéé ituneeⁿ 'úú chi ca'á du'ū chi 'cuündī lado tá cuaacú o lado ta 'cueéé. Lugar 'cūú ní Ndyuūs ca'á yā 'iiⁿ'yāⁿ chi Ndyuūs diíⁿ yā 'cundiyááⁿ yā cáavā 'iiⁿ'yāⁿ.

⁴¹ Taachí ch'iindiveéⁿ ndu'u ndiichí discípulos chuū, nduuvi taáⁿ yā ndúúcū Jacobo ndúúcū Juan miiⁿ. ⁴² Jesú斯 ní yaa'vi yā discípulos ní ca'n'a yā: Tan'dúúcā chi ndís'tiī deenu nī, 'iiⁿ'yāⁿ chí nga'n'a ntiiⁿnyúⁿ yā yeⁿ'e naciones vée poder yeⁿ'e yā nguaanⁿ 'iiⁿ'yāⁿ yen'e nación yeⁿ'e yā ní 'iiⁿ'yāⁿ chí n'geete cá yeⁿ'e naciones nga'n'a ntiiⁿnyúⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ. ⁴³ Naati nguaanⁿ ndís'tiī, ngueeⁿ 'tíicā. 'Iiⁿ'yāⁿ chi neⁿ'e cuuvi ch'eeete yā nguaanⁿ ndís'tiī canéé chi dichíí've yā 'iiⁿ'yāⁿ. ⁴⁴ 'Áā du'ú nūuⁿ ndís'tiī chi nen'e nī cunee nī cuaanⁿ vmnaaⁿ yeⁿ'e ndís'tiī canéé chí dichíí've nī nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ. ⁴⁵ Naati Sá'ⁿā chi Daiya Dendyuūs ngueé ndaā sa chi 'iiⁿ'yāⁿ dichíí've yā san'ⁿā, ti maaⁿ sa dichíí've sa nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ, ní ca'a sa vida yeⁿ'e maāⁿ sa tan'dúúcā precio yeⁿ'e nuuⁿndi cáavā chí nanguaⁿ'ai yā n'deee n'dái 'iiⁿ'yāⁿ.

*Jesú斯 n'guaáⁿ yā nduutinááⁿ saⁿ'ā Bartimeo
(Mt. 20.29-34; Lc. 18.35-43)*

⁴⁶ Tuu'mi ní ndaā Jesú斯 ndúúcū discípulos na yáāⁿ Jericó. Ní taachí can'daa yā yáāⁿ Jericó ndúúcū 'yaanⁿ n'dái 'iiⁿ'yāⁿ 'áamá sá'ⁿā chí ngueenááⁿ chi nguuvi Bartimeo, daiya Timeo, vée sá niiⁿnuúⁿ cyúúní ní ngiica sá limosnas. ⁴⁷ Ní taachí ch'iindiveeⁿ sa chí Jesú斯 yeⁿ'e yáāⁿ Nazaret cho'o yā miiⁿ, saⁿ'a ngueenááⁿ miiⁿ tuca'a sa 'caī sa

ní caⁿ'a sa: Jesús, Daiya David, nnéé ya'āī 'iinú nī 'úú.

⁴⁸ Nééné 'yaaⁿ yā yaa'vi neeⁿ yā saⁿ'ā miiⁿ chí cunēē 'díiⁿ sa cheendí sa, naati saⁿ'ā miiⁿ ní n'gaí yiicú cá sá: N'diī Daiya David, nnéé ya'āī 'iinu nī 'úú.

⁴⁹ Tuu'mi ní Jesús cheendii yā ní caⁿ'a yā: Yaa'vi nī saⁿ'ā chi cuchii sa 'muuⁿ. Ní cheñ'ē yā ní chii yā saⁿ'ā chi ngueenáⁿ miiⁿ: Canéé diitu di ní cááničū di ndúcueeⁿ di ti Jesús n'gaí yā dii.

⁵⁰ Tuu'mi ní sn'dáa sa cotón yeⁿ'ē sa ní nadacueeⁿ sa ní chéⁿ'é sa ndaā sa nanááⁿ Jesús miiⁿ. ⁵¹ Tuu'mi ní Jesús ntiinguunéeⁿ yā saⁿ'ā: ¿Dε'ē neⁿ'é di chi diíⁿ ndúúcū dii? Sáⁿ'ā chi ngueenááⁿ miiⁿ ní caⁿ'a sa: N'diī Maestro diíⁿ ní chi snaán.

⁵² Jesús caⁿ'a yā: Cunaⁿ'ā di. 'Āā inaaⁿ di, ti s'téénu di. Hora 'cūū nūuⁿ chi ngueenááⁿ miiⁿ ní snaaⁿ sa ní cuen'e sá ndúúcū Jesús miiⁿ na yúúní.

11

*Jesús ndaa yā na yáāⁿ Jerusalén
(Mt. 21.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)*

¹ Taachí Jesús ndúúcū discípulos ndaa yā niiⁿnuúⁿ na yáāⁿ Jerusalén, ndaa yā na yáāⁿ Betfagé, ndúúcū yáāⁿ Betania, niiⁿnuúⁿ na yičū chi nguivi Olivos. Ní Jesús dichó'o yā na 'uūvī discípulos yeⁿ'e yā. ² Ní caⁿ'a yā: Cuéⁿ'e nī na yáāⁿ 'líⁿ chi canéé niiⁿnuúⁿ ní taachí ndaa nī miiⁿ ndaaca nī 'áámá burro n'dε̄echiičhí tī. Burro miiⁿ ní mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ 'āā cuéé cunduú yā 'iiti. N'daatí nī 'iiti ní candéé nī 'iiti 'múúⁿ. ³ Ndúúti chi 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ tíinguuneeⁿ yā ndís'tiī: ¿Dε'ē cúúví chí 'tíicā idiíⁿ nī? Caaⁿ'maⁿ nī cuuvi nī 'iiⁿ'yāⁿ tí Señor

yen'e yú ne'n'e yā 'iiti miiⁿ. Ní caama nadicho'ó yā 'iiti.

⁴ 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní 'tíicā cheⁿ'e yā, ní ndaāca yā burro miiⁿ n'dééchiīchí tī na cyúúní niiⁿnuúⁿ cheendiva'āī. Ní n'daātí yā 'iiti. ⁵ N'dúuví 'iiⁿ'yāⁿ chi snée yā miiⁿ ní caⁿ'a yā chii yā discípulos: ¿De'ē idíiⁿ nī? ¿De'ē cùuví chí in'daatí nī burro?

⁶ Tuu'mi ní discípulos ní nan'gueecútaⁿ'a yā tan'dúúcā chi Jesús caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ. Ní 'cuuⁿ yā chi discípulos cueⁿ'e yā ndúúcū burro miiⁿ.

⁷ Tuu'mi ní cueⁿ'e yā ndaá yā ndúúcū burro miiⁿ nanááⁿ Jesús miiⁿ. Ní sn'duu yā cotón yen'e yā vmnááⁿ yeⁿ'ē burro miiⁿ ní Jesús canduú yā 'iiti.

⁸ Taachí 'āā cueⁿ'e yā cuaaⁿ cyúúní miiⁿ, nééné 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ n'doó yā cotón yen'e yā cuaaⁿ cyúúní miiⁿ. Taná'a yā ch'iicá yā dúuⁿnē yáⁿ'á ní chintaaví yā cuaaⁿ cyúúní.

⁹ Nééné 'yaaⁿ ca yā chí cueⁿ'e yā cuááⁿ vrnnaaⁿ miiⁿ yen'e Jesús ndúúcū 'yaaⁿ n'dai yā chí cuchii yā cuaaⁿ daami yā 'caí yā: De'ē chúúcā ch'eeetē Ndyuūs. Ndyuūs di'viicú yā 'iiⁿ'yāⁿ chi cuchii yā ndúúcū chí dúúchí Señor miiⁿ. ¹⁰ De'ē chúúcā n'dai naachi ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ Ndyuūs. Cúchiī tiempo maaⁿ chí tan'dúúcā yen'e chiida yú David ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ yā ndii cuááⁿ vrnnaaⁿ. Hosanna. Nduudu miiⁿ ní nduudu Israel chi neⁿ'e caaⁿ'maⁿ na nduudu yen'e yú, chi ch'eeetē n'dai Ndyuūs chí canéé na va'ai cheeti nguuvi.

¹¹ 'Tíicā sndaā Jesús na yáāⁿ Jerusalén. Ní ndaá yā na yaacū templo yeⁿ'ē yáāⁿ Jerusalén miiⁿ. Ch'iínu yā tanducuén'ē dendu'ū nuuⁿmáⁿ cuaaⁿ 'diituú yā. Cueⁿ'e ntúuⁿ yā na yáāⁿ Betania ndúúcū ndu'ū ndiichuuví discípulos caati 'āā chi chiiⁿnū.

Jesús ngaⁿ'a yā ngii yā yáⁿ'á n'guíidīi yaaⁿ nguuví miiⁿ
(Mt. 21.18-19)

¹² Chideevé táámá nguuvi miiⁿ, taachí Jesús ndúúcū discípulos yeⁿ'é yā can'daa yā na yaān Betania, Jesús miiⁿ chí cuiicu yā. ¹³ Ní n'diichi yan'ái yā 'áámá yáⁿ'á yen'e n'guíidīi yaaⁿ nguuvi chi vée tá'āa. Ní cueⁿ'é yā n'diichi yā chí 'áá sneé n'gui'i yeⁿ'ē. N'diichi yā chi nguéé ndaācā n'gui'i yeⁿ'ē ti ta'á nūuⁿ, ti nguéé tiempo yeⁿ'ē. ¹⁴ Tuu'mi ní Jesús miiⁿ caⁿ'a yā chii yā yáⁿ'á mííⁿ, 'túúcā: Dii yáⁿ'á, mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ nguéé ché'e yā n'gui'i yeⁿ'ē di, tanducuéⁿ'ē tiempo. Discípulos yen'e yā ch'iindiveéⁿ yā tanducuén'ē chi caⁿ'a yā.

Jesús nadeevé yā yaācū ch'eeete
(Mt. 21.12-17; Lc. 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Cuayivi mííⁿ 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ndaá yā na yáān Jerusalén miiⁿ. Taachí Jesús ndaá yā na yáacū templo miiⁿ, tucá'a yā tun'dáa yā 'iiⁿ'yāⁿ na yaācū miiⁿ, 'iiⁿ'yāⁿ chi in'diicui yā ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ chi ngai yā. Ch'eeecundáa yā mesas yen'e 'iiⁿ'yāⁿ chi n'dáaⁿ yā tuūmī. Ní ch'eeecundáa yā sillas yen'e 'iiⁿ'yāⁿ chí in'diicui yā palomas. ¹⁶ Ní diíⁿ yā chí 'āā ntéé candéé 'iiⁿ'yāⁿ na yaācū miiⁿ mar 'áámá cosa. ¹⁷ Ní chi'cuéen yā 'iiⁿ'yāⁿ ní caⁿ'a yā: Naachi canéé nguūⁿ na libro yen'e Ndyuūs ní 'túúcā ngaⁿ'ā: Va'ai yen'e canéé chí duuchi va'ai naachi caaⁿ'maⁿngua'á 'iiⁿ'yāⁿ yen'e nducuéⁿ'ē nación. Naati ndís'tiī ní diíⁿ ní chí yiive yáává yen'e 'iiⁿ'yāⁿ chí diduucu.

¹⁸ Chiiduú n'gεεte chí ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ ndúúcū maestros yeⁿ'e ley ch'iindiveéⁿ yā chuū, ní tucá'a yā n'nuuⁿ yiinú yā taacā chi 'caaⁿ'nuⁿ yā Jesús,

naati 'va'á yā 'ii'n'yān. Ní nducyaaca 'ii'n'yān ngen'e yiinú yā ye'n'ē chi ngi'cuee'n Jesús mii'n. ¹⁹ Taachí chi 'da'a, Jesús mii'n can'dáa yā na yáān Jerusalén mii'n ní cuen'é yā táámá yáān 'líi'n chi nii'nuú'n.

*Yáa'n'á in'guíidli mii'n ntí'i
(Mt. 21.20-22)*

²⁰ Chideevé táámá nguivi, ní Jesús ndúúcū discípulos cho'ó yā na yúúní ní n'diichí yā 'áamá yán'á n'guíidli yaa'n nguivi chí 'āā ntí'i ndii díi'yú ye'n'ē. ²¹ Tuu'mi ní Pedro mii'n ní nn'gaacu sa chi 'āā chó'oo ní ca'n'a sa chii sa Jesús mii'n: N'dii Maestro, cuin'diichí nī. N'guíidli chi nguéé n'daācā ca'n'a nī yen'ē 'āā ntí'i.

²² Jesús mii'n nan'gueecúta'n'a yā ní ca'n'a yā: Ndís'tiī, cuuvi cūnee chi vée confianza ye'n'e nī ndúúcū Ndyuūs. ²³ Cuaacu níi'nyú'n nga'n'á ngií ndís'tiī: 'Āā du'ú nuūn 'ii'n'yān chi caa'n'má'n yā cuuvi yā yiīcū 'cúū 'tíicā: Dii yiīcū, cuvíi di 'muu'n ní cundaā di nguaan' nuūn'n'yá'n'ā. Ní nduuti chi nguéé 'uūví vaanicádiñnuūn ye'n'e yā ní i'téénu yā chi chíi'n' chi nga'n'á yā chí cuuví cuaacu, tuu'mi ní cuuvi 'tíicā. ²⁴ Chíi'n' chí maa'n nga'n'á ngií ndís'tiī: Tanducué'n'ē chi ndís'tiī ngiicá nī Ndyuūs taachi nga'n'angua'á nī, nduuti chi cu'téénu nī chí ndaācā ye'n'e nī, tuu'mi ní tanducué'n'ē ní ndaāca nī. ²⁵ Ní taachí nga'n'angua'á nī, nduuti chi 'áamá 'ii'n'yān idinuu'ndí yā contra ye'n'ē nī, nadach'eeecú nī ye'n'e yā, 'tiicá ntúūn Chiida yú chi canée yā na va'ai cheeti nguivi nádich'eeecú yā nuu'ndi yen'ē nī. ²⁶ Ndúúti ndís'tiī nguéé nadich'eeecú nī nuu'ndi yen'ē 'ii'n'yān, 'tiicá ntúūn Chiida yú chi canée yā na

va'ai cheeti nguuvi nguéé nadich'εεcú yā nuuⁿndi yeⁿe nī.

*Jesús ní ngaⁿa ntiiⁿnyúⁿ yā
(Mt. 21.23-27; Lc. 20.1-8)*

²⁷ Tuu'mi ní Jesús ndúucū discípulos nndaa yā na yá^an Jerusalén. Taachí Jesús chiicá yā na yaācū templo, chiiduú n'geetē ndúucū maestros chi ngi'cuéen ley ndúucū 'iiⁿyāⁿ ndiicúū chi ngaⁿa ntiiⁿnyúⁿ yā yeⁿe yaācū miiⁿchindaá yā n'diichí yā Jesús. ²⁸ Ní ntiinguuneeⁿ yā Jesús: ¿Du'ú 'iiⁿntyen'^ē diiⁿ nduucú nī chuū? O ¿du'ū tee poder dii chí idiiⁿ nī chuū?

²⁹ Jesús nan'gueecútaⁿa yā: 'Úú ntúūⁿ ní tiinguuneéⁿ ndís'tiī, ní ndúúti chi cuuví n'gueecútaⁿa nī yeⁿ'é, tuu'mi ní cuuví ndís'tiī du'ú 'iiⁿntyen'^ē tee yā poder 'úú chi idiiⁿ dendú'u 'cūū. ³⁰ Chí ngéedínuuⁿnī Juan miiⁿ ¿tií chiīcā chiī? ¿'Áá yeⁿe sáⁿā iⁿyeeⁿdí 'cūū o yeⁿ'é va'ai cheeti nguuvi? Nan'gueecútaⁿa nī yeⁿ'é.

³¹ Tuu'mi ní tucá'a yā caⁿa yā nguááⁿ maáⁿ yā ní caⁿa yā chii yā vi'i: ¿Taacá caan'maⁿ yú? Ndúúti chí caan'maⁿ yú chí yeⁿ'é nanguuvi, 'iiⁿyāⁿ miiⁿ ní nan'gueecútaⁿa yā yeⁿ'é yú 'tíicā: ¿De'ē cùuví chí nguéé i'téénu nī? ³² Ní ndúúti chi caan'maⁿ yú, chí yeⁿ'é saⁿā iⁿyeeⁿdí 'cūū tuu'mi ní 'va'a yú 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ caati nducyáácá 'iiⁿyāⁿ deenu yā chi Juan chí cheedínuūⁿnī miiⁿ ní 'áamá profeta chí cuaacu. ³³ Ní nan'gueecútaⁿa yā yeⁿ'é Jesús miiⁿ ní caⁿa yā: Nguéé cuuví nī n'diī. 'Tíicā caⁿa yā chii yā Jesús: Nguéé deenú 'nū. Tuu'mi ní Jesús caⁿa yā chii yā 'iiⁿyāⁿ s'eeⁿ: 'Tiicá ntúūⁿ 'úú nguéé cuuví ndís'tiī du'ú 'iiⁿntyéⁿ'é idiiⁿ ndúucū chuū.

12

Ejemplo yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ chi nguéé n'daācā diíⁿ yā ntiiⁿnyuⁿ

(Mt. 21.33-46; Lc. 20.9-19)

¹ Jesú斯 miiⁿ tucá'a yā caⁿ'a yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ndúúcū ejemplos chi 'téé nguéé dáámá. Ní caⁿ'a yā: Véé 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ chí chiīnu yā díí'yú uvas na yáⁿ'āa yen'ē yā. Ní din'dái yā 'áámá cheēn yeⁿ'ē yáⁿ'āa 'líⁿ. Ní din'dái yā 'áámá tanque naachí cuuvi tun'dáa yā nuūnīⁿ yen'ē uvas miiⁿ. Ní din'dái yā 'áámá torre nguaaⁿ yáⁿ'āa uvas naachi mozos yen'ē yā 'cueetinée sa diiⁿ sa cuidado n'gui'i uvas miiⁿ. Cuayiivi ní ca'a ya yáⁿ'āa miiⁿ mozos chi diíⁿ yā ntiiⁿnyuⁿ yen'ē yán'āa, ní cueⁿ'e yán'áí yā. ² Taachí ndaā tiempo yeⁿ'e cosecha yeⁿ'e uvas miiⁿ, dueño miiⁿ dichó'o yā 'aama mozo yeⁿ'ē yā nanááⁿ mozos chi idííⁿ sa ntiiⁿnyuⁿ yen'ē yáⁿ'āa yen'ē yā chi nguai nca'a sa n'gui'i uvas parte yeⁿ'e cosecha chí ítuneeⁿ dueño miiⁿ. ³ Mozo miiⁿ ní cueⁿ'e sa, naati mozos ní sta'a sa mozo miiⁿ ní ch'eⁿ'e sa ní nadacho'o sa mozo miiⁿ ní nguéé de'^ē vee ca'a sa mozo. ⁴ Tuu'mi ní dueño yeⁿ'ē yáⁿ'āa miiⁿ ngueēcunée yā dichó'o yā taama mozo. Mozos ní chiī tuu sa mozo miiⁿ ní 'nuūca'ai sa tiīⁿ sa ní chii taaⁿ sa saⁿ'ā miiⁿ. ⁵ Dueño yeⁿ'ē yáⁿ'āa miiⁿ dichó'o yā táámá mozo. Mozo miiⁿ, mozos chi diiⁿ ntiiⁿnyuⁿ na yáⁿ'āa miiⁿ ch'iiⁿ'nuⁿ sa. Cuayiivi miiⁿ ní 'yaaⁿ n'dái mozos dichó'o yā. Mozos ní náⁿ'a mozos miiⁿ ní ch'eⁿ'e sa saⁿ'ā, tanáⁿ'ā sa ní mozos miiⁿ ch'iiⁿ'nuⁿ sa saⁿ'ā.

⁶ Cánéé cá daiya yā chí nen'e taavi yā. Cuayiivi mííⁿ ní dueño miiⁿ dichó'o yā daiya yā ní nadi-cadíínuuⁿ yā 'tíícā. Saⁿ'ā daiyá ní diiⁿ sa honrar daiyá. ⁷ Naati mozos chi idííⁿ sa ntííⁿnyuⁿ na

yán'āa yen'ē yā ca'n'a sa nguaan' maaan' sa: Sá'n'a 'cūū chi canee chi cuuví yen'ē sa yá'āa herencia 'cūū. 'Caān'nu'n yú sa'n'ā ní cūuví ye'n'ē yú yá'āa ndúúcū chi vée ye'n'ē. ⁸ 'Tíicā ní sta'a sa san'ā ní ch'iin'nu'n sa san'ā ní tun'daa sa cuerpo ye'n'ē sa 'áamá lado yen'e yá'āa miin'.

⁹ Tuu'mi ní Jesús ntiinguunee'n yā 'ii'n'yā'n s'ee'n: ¿De'ē ra diiin' dueño yen'ē yá'āa 'cūū? Ndaá yā ní 'caān'nú'n yā mozos chi idii'n ntii'nyu'n, ní ca'á yā yá'āa tāna'n'a 'ii'n'yā'n.

¹⁰ ¿'Áá nguéé n'gee'n ndís'tiī naachi canéé nguū'n na libro yen'e Ndyuūs? Nga'n'a 'túúcā:

Tuūu chi 'ii'n'yā'n din'dái yā va'ai miin' ní sta'á yā ní ch'eeecú yā 'áamá lado ti nguéé ne'n'e yā. Tuūu 'cūū chí tuūu ch'eeeté ní canéé tuūu ch'eeeté yen'ē na esquina yen'e va'ai.

¹¹ Chuū ní Señor Ndyuūs dii'n yā, chuū ní 'áamá cosa chí nge'n'e yiinu yú taachi inaa'n yú ye'n'ē.

¹² Tuu'mi ní 'ii'n'yā'n s'ee'n nadacádiínuu'n yā chi cuta'á yā Jesús mii'n ní dii'n yā preso 'ii'n'yā'n ti déenu yā chi Jesús mii'n ca'n'a yā ejemplo 'cūū chi 'téé nguéé dáamá chi yen'e yā. Naati 'va'á yā 'ii'n'yā'n ye'n'e yáa'n mii'nyā, ní s'née'n yā Jesús ní cue'n'e yā.

*Chúū chi yen'ē impuestos
(Mt. 22.15-22; Lc. 20.20-26)*

¹³ Cuayiivi mii'n 'ii'n'yā'n chi ngan'a ntii'nyu'n yen'e yaacū dicho'ó yā 'ii'n'yā'n yen'e Herodes ndúúcū n'duuvi 'ii'n'yā'n fariseos nanáá'n Jesús miin'. Ní nen'ē yā chi Jesús castá'n'a yā nduudu ye'n'e yā ní caa'n'má'n yā 'áamá nduudu yaadi. ¹⁴ 'Li'n'yā'n s'ee'n ndaá yā nanáá'n Jesús mii'n, ní ca'n'a yā: N'diī Maestro, déenu 'nū chí n'dii ní nga'n'a nī nduudu cuaacu ní nguéé

diín nī cuenta yeⁿ'e chí ngaⁿ'a 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'ē. Ní nguéé ndeé nī cuidado tááca idinááⁿ 'iiⁿ'yāⁿ iⁿ'yeeⁿdí 'cūū naati ngi'cueeⁿ nī ndúúcū nduudu cuaacu yúúní yeⁿ'é Ndyuūs. ¿'Áá canéé chí nadíí'vē 'nū na emperador César tuūmī yeⁿ'e recaudación yeⁿ'e yáⁿ'āa o nguéé?

¹⁵ Jesúz miiⁿ ní déénu yā chi nguéé n'daācā chí 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ diín yā. Ní caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: ¿De'^ē cíúví chi neⁿ'é nī chí castaⁿ'á nī nduudu yeⁿ'é? Candéé nī 'áámá tuūmī, chi snaáⁿ.

¹⁶ 'Iiⁿ'yāⁿ ndeé yā tuūmī. Ní Jesúz miiⁿ n'diichí yā ní tiinguuneeⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: ¿Dú'u naaⁿ chuū? ¿Du'^ū chí duuchi canéé nguūn? 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní n'gueecútāⁿa yā: Nááⁿ emperador César cānee.

¹⁷ Tuu'mi Jesúz miiⁿ ní canⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: Nca'á nī tuūmī yeⁿ'e recaudación o impuestos chi yeⁿ'e emperador César miiⁿ chííⁿ chí yeⁿ'ē sa, ní nca'a nī Ndyuūs chí yeⁿ'ē yā. 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní cueⁿ'e yiinú yā yeⁿ'ē chí n'gueecútāⁿa Jesúz miiⁿ.

'Iiⁿ'yāⁿ ntíungúúneenⁿ Jesúz yeⁿ'ē chi iiⁿ'yāⁿ nnduuchi yā nguaaⁿ tináⁿ'a

(Mt. 22.23-33; Lc. 20.27-40)

¹⁸ Tuu'mi ní ndaā n'duuvi 'iiⁿ'yāⁿ saduceos nanááⁿ Jesúz. 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní nguéé s'teenu yā chí tináⁿ'ā ní nduuchi yā. Ní ntiinguuneeⁿ yā Jesúz chuū: ¹⁹ N'dií Maestro, Moisés miiⁿ ní s'neeⁿ nguuⁿ yā yeⁿ'e s'uuúⁿ tí chuū: Nduuti chi 'áámá saⁿ'ā 'cuūvī sa ní cu'neenⁿ sa n'daataá yeⁿ'ē sa ní nguéé daiya sa, tuu'mi ní 'díínu sā cuuví 'caandavaacu sá ndúúcū n'daataá miiⁿ. Ní saⁿ'ā miiⁿ ní 'cuūndī daiya sa lado yeⁿ'ē 'díínu tináⁿ'ā. ²⁰ 'Áámá

sa^{n'ā} vēé ndeēchē 'díínū sa ndúúcū sa. Sa^{n'ā} miiⁿ chí vymná^an vymnaaⁿ ch'iidivaacu sá ní ch'iī sa ní nguéé ch'iindí daiya sa ndúúcú n'daataá ye^{n'ē} sa.

²¹ Sa^{n'ā} ndii chíⁱn ndii 'úuví mííⁿ ch'iindivaacu sa ndúúcū n'daataá ye^{n'ē} tiná^{n'ā} ní sa^{n'ā} miiⁿ ch'iī ntúuⁿ sa ní nguéé ch'iindi daiya sá ndúúcū n'daata miiⁿ. "Tiicá ntúuⁿ ch'eeenu sa^{n'ā} ndii chíⁱn ndii 'íinú,

²² Ndu'ū ndeēchē sá ch'iindivaacu sá ndúúcu tá ní mar 'áamá sá nguéé s'neen sa daiya sa ndúúcu tá. Cuayiivi ní ch'iī ntúuⁿ n'daataá miiⁿ. ²³ Tuu'mi ní taachí nduuchí yā nguaanⁿ tiná^{n'ā}, ¿cheé yā chí n'daataá ye^{n'ē} yā ta^{n'ā} miinⁿ, caati ndu'u ndeēchē yā ch'iindivaacu yā ndúúcu tá?

²⁴ Tuu'mi ní Jesús mííⁿ nan'gueecúta^{n'a} yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeen: Ndís'tiī ní nguéé déénu ní chí nga^{n'a} ní, ti nguéé n'diichi ní naachi canéé nguūⁿ na libro yen'ē Ndyuūs yen'ē chuū, ndíí nguéé ndúú n'diichi rá ní poder yen'ē Ndyuūs. ²⁵ Taachí 'iiⁿ'yāⁿ nanduuchí yā yen'ē nguaanⁿ tiná^{n'ā}, ndíí nguéé ndúú n'daataá rá, ndíí nguéé ndúú sa^{n'ā} rá 'caandavaacu sa. 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeen 'cuëetinée yā tan'dúúcā ángeles yen'ē va'ai cheëti nguuvi chi nguéé ch'iindivaacu yā. ²⁶ Chuū chi yen'ē tiná^{n'ā} miinⁿ chí nanduuchi yā nguaanⁿ tiná^{n'ā}, ¿'áá nguéé n'geenⁿ ndís'tiī na libro yen'ē Ndyuūs chí dinguuⁿ Moisés tan'dúúcā Ndyuūs yaa'ví yā Moisés, ndíí taachi canee sa nanááⁿ yá^{n'ā} 'líiⁿ chí ngiichi? Ní 'túúca ca^{n'a} Ndyuūs chii yā Moisés miinⁿ: 'Úú ní Ndyuūs yen'ē Abraham, ndúúcū Isaac, ndúúcū Jacob. ²⁷ Ndyuūs miinⁿ nguéé Ndyuūs yen'ē tiná^{n'ā} ti yen'ē 'iiⁿ'yāⁿ chí snduuchi. Chíⁱn chí ndís'tiī nguéé déénu ní chí nga^{n'a} ní.

*Mandamiento chí ch'eeete ca
(Mt. 22.34-40)*

28 'Áámá maestro yeⁿ'e ley chí ch'iindiveéⁿ yā chí ndeē 'iiⁿ'yāⁿ saduceos s'eeⁿ, déenu yā chi Jesús miiⁿ nan'gueecútaⁿa n'daaca yā. 'Iiⁿ'yāⁿ miiⁿ ní ntiiinguuneeⁿ yā Jesús: ¿Chéé mandamiento chí canee nguūⁿ chí ch'eeete n'dai ca?

29 Jesús nan'gueecútaⁿa yā: Mandamiento vmnááⁿ vmnaanⁿ miiⁿ ní chuū: 'Caandiveéⁿ nī, ndís'tiī 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e Israel miiⁿ, Señor Ndyuūs yeⁿ'ē yú ní 'áámá n'dyáⁿā Señor miiⁿ. **30** Canéé chí dinenⁿé nī Señor Ndyuūs yeⁿ'ē nī ndúúcū nuuⁿmaⁿ staava yeⁿ'e nī, ndúúcū nuuⁿmaⁿ alma yeⁿ'e nī, ndúúcū nuuⁿmaⁿ vaanicadíínūuⁿ yeⁿ'e nī, ndúúcū nducuéⁿē fuerzas yeⁿ'e nī. Chuū chi mandamiento chí vmnááⁿ vmnaanⁿ. **31** Mandamiento chí canéé nguūⁿ chi ndii chííⁿ ndii 'úúví miiⁿ tan'dúúcā chi vmnááⁿ vmnaanⁿ 'āā 'tiicá ntúūn: Dinéⁿ'e di 'iiⁿ'yāⁿ na niiⁿnuúⁿ vaacú di tan'dúúcā chi neⁿ'e dí maaⁿ di. Nguéé 'áámá mandamiento chí canéé nguūⁿ chí ch'eeete ca nguéé ti mandamientos s'uun.

32 Tuu'mi ní maestro yeⁿ'e ley can'a yā chii yā Jesús miiⁿ: N'diī Maestro, cuáácū ngaⁿ'a nī. Cuaacu níⁿnyúⁿ chí ngaⁿ'a nī chi vee 'aama n'dyáⁿā Ndyuūs. Nguéé táámá 'āā tanduu rá 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ. **33** Níicú 'iiⁿ'yāⁿ canéé chí dinéⁿ'e yā Ndyuūs ndúúcū nuuⁿmaⁿ staava yeⁿ'e yā, ndúúcū nuuⁿmaⁿ vaanicadíínūuⁿ yeⁿ'e yā, ndúúcū nuuⁿmaⁿ alma yeⁿ'e yā, ndúúcū tanducuéⁿē fuerzas yeⁿ'e yā. Ní dinenⁿ'e yā 'iiⁿ'yāⁿ na niiⁿnuúⁿ vaacú yā tan'dúúcā chi neⁿ'e yā maáⁿ yā. Chuū chi n'daācā ca nguéé ti n'giiⁿ'núⁿ 'iti chí nga'a yā 'iti lado yeⁿ'e ofrenda yeⁿ'e Ndyuūs ní yeⁿ'e tanducuéⁿē ofrenda chí ngicyáⁿā nátai.

34 Tuu'mi ní taachi ch'iindiveeⁿ Jesús tan'dúúcā chi n'gueecutaⁿ'a cuaacu sa chí caⁿ'a sa, Jesús caⁿ'a yā chiī yā san'^ā miiⁿ: Nguéé yaⁿ'ai canee di yen'^ē naachí Nduyūs ngan'^a ntiiⁿnyuⁿ yā. Cuayiivi miiⁿ ní 'iiⁿ'yāⁿ'āā ntεε candii cá yā ntiinguuneeⁿ ca yā Jesús mar 'áamá.

¿Du'u chií Daiya Cristo miiⁿ?
(Mt. 22.41-46; Lc. 20.41-44)

35 Jesús ngi'cueeⁿ yā chεeti yaācū templo ní ngan'^a yā: ¿De'ē cùuví chí maestros yen'^e ley ngaⁿ'á yā chi Cristo miiⁿ ní daiya David? **36** Caati maaⁿ David miiⁿ caⁿ'a sá taachi yaa'vi Espíritu N'dai yen'^ē Nduyūs chuū chi canéé nguūⁿ na libro yen'^e Nduyūs:

Señor miiⁿ caⁿ'a yā chiī yā Señor yen'^ē: 'Cuundi dí lado ta cuaācú chi lado yen'^e honor, ndíí taachi 'úú cu'neéⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chí contra yen'^ē di ndiī cuaanⁿ ndiiya maaⁿ ca'ā di tan'dúúcā chi 'aama banco 'líiⁿ, 'tiicá yā.

37 David miiⁿ ngaⁿ'a sa chuū yen'^e Señor yen'^ē yā. Maaⁿ ní ¿táácā cuuví chiī chí Cristo miiⁿ ní daiya David miiⁿ? Nééné n'deēe 'iiⁿ'yāⁿ ch'iindiveéⁿ yā yen'^e Jesús ndúúcū vaadī yeenú.

Jesús ngaⁿ'a yā nuuⁿndi yen'^e 'iiⁿ'yāⁿ chi ngi'cueeⁿ yā yen'^e ley

(Mt. 23.1-36; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

38 Jesús ngaⁿ'a yā chuū taachi ngi'cueeⁿ yā: Cundéē di cuidado yen'^e maestros yen'^e ley. 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní n'geetinéé yiinú yā chí n'geenūu catecai yā. Ní taachi chiicá yā cuaanⁿ cyúúní neⁿ'e yā chí 'iiⁿ'yāⁿ diiⁿ yā saludar 'yā ndúúcū respeto n'daācā. **39** Ní neⁿ'e yā sillás vmnááⁿ vmnaaⁿ yen'^e honor taachí

'cuundí yā na yaācū sinagogas ndúúcū lugar chi ch'eeete taachi chen'e yā naachi véeé 'viicu chi che'é yā. ⁴⁰ Ní ndivíi yā va'ai yen'ē n'daataá nguá'āa. Ní 'íicú cuunuuñ n'dé'ei yā chí idiín yā miiñ nduucú nééné n'deēe nga'n'angua'á yā. 'Ii'n'yāñ s'eeñ ní ch'eeete ca castigo yen'ē yā nguuvi yen'e juicio.

*Ofrenda yen'e n'daataá nguá'āa
(Lc. 21.1-4)*

⁴¹ 'Áamá vmné'ēe Jesús véeé yā na yáacū templo niiñnuúñ na cajas naachí 'ii'n'yāñ n'gíi yā ofrendas. N'gíínu yā tan'dúúcā chi diíñ 'ii'n'yāñ táácā n'gíi yā tuumí lado yen'e ofrenda na cajas. N'diichí yā chi 'yaañ n'dái 'ii'n'yāñ 'cuiica neené n'deēe tuūmī ca'a yā. ⁴² Tuu'mi ní ndaā 'áamá n'daataá nguá'āa chí neene ndaachíí canee tá. Tá'n'ā miiñ ní s'nuūñ tá na caja miiñ na 'uūvī centavos chi cobre. ⁴³ Tuu'mi ní Jesús yaa'vi yā discípulos yen'e yā ní cañ'a yā chii yā 'ii'n'yāñ s'eeñ: Cuaacu nííñnyúñ nga'n'á ngií ndís'tií chí n'daataá nguá'āa 'cúñ ch'eeete ca nga'ā tá, nguéé ti tanáñ'a yā chí s'nuúñ yā tuūmī na cajas. ⁴⁴ Tí 'ii'n'yāñ s'eeñ ní nga'a yā yen'e chí ngaava yen'e yā; naati n'daataá mííñ ní neené ndaachíí canee tá ní ca'ā tá tanducué'ē chí yen'ē tá chi che'e tá.

13

*Jesús nga'n'a yā chí yaācū templo miiñ ní ntúúvýí
(Mt. 24.1-2; Lc. 21.5-6)*

¹ Taachí Jesús miiñ nan'dáa yā yaācū templo miiñ 'áamá discípulo yen'e yā ní cañ'a yā chii yā Jesús: N'dií Maestro, n'diichí ní de'ē chúúcā n'geeté tuūu s'eeñ ní de'ē chúúcā n'geeté va'ai s'eeñ yen'e yaācū templo.

² Jesúś nán'gueεcútaⁿ'a yā: ¿'Áá inaaⁿ nī va'ai templo? 'Muuⁿ ní nguéé cunee mar 'áámá tuūu cuaaⁿ vμnáaⁿ yeⁿ'e vi'^ī ti tanducuéⁿ'ē ní cundeevε.

Jesúś ngar^a yā yeⁿ'ē chuíⁿ chí 'cuuⁿ'miⁿ taachi^{'āā} cuéé^e cuiinu iⁿ'yēēⁿdī

(Mt. 24.3-28; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

³ Tuu'mi ní cheⁿ'é yā 'áámá yīlcū chi nguivi Olivos, chi canéé niiⁿnuúⁿ na yaācū templo miiⁿ. Ní taachi Jesúś vεé yā miiⁿ, Pedro ndúúcū Jacobo, ndúúcū Juan, ndúúcū Andrés ndaa yā nanáaⁿ yā chi caⁿ'a n'de'eí yā 'áámá nduudu ndúúcū Jesúś. ⁴ Ní caⁿ'a yā: N'diī Señor, néⁿ'e 'nū chi cuuví nī nús'uu ¿tií cuaⁿ'ā cuuví chuuⁿ? ¿Dε'ē senal 'cuuⁿ'míⁿ nī nús'uu yeⁿ'e tiempo chi cuuvi tanducuéⁿ'ē 'túúcā?

⁵ Jesúś nan'gueεcútaⁿ'a yā: Cundéε nī cuidado chí mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ nguéé cannche'éí yā ndís'tiī. ⁶ Ti nééné 'yááⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chii yā ndúúcū chi duuchí ní cannche'éí yā 'iiⁿ'yāⁿ ní caan'máⁿ yā: 'Úú Cristo 'úú. 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní cannche'éí yā 'yaaⁿ n'dái 'iiⁿ'yāⁿ.

⁷ Taachi ndís'tiī 'caandiveéⁿ nī caandaá ní 'iiⁿ'yāⁿ 'va'a yā chí chii caandaá nguéé idii'yá nī cuuvi ti 'tíicā canéé chi cuuvi. Naati chiiⁿ ní 'āā 'cuéé tiempo chi ntuuvií ín'yeēndī. ⁸ Ti 'áámá nación ní 'cuuⁿ'maⁿ ndúúcū táámá nación ní 'áámá gobierno ní 'cuuⁿ'maⁿ yā ndúúcū táámá gobierno. Ní nééné n'deee cuaaⁿ nuⁿ'u yáⁿ'aa. Ní ndaā vaadī 'cui-icu ndúúcū dendu'ū chi di'vaachií. Taachi cuuví dendu'ū chi 'túúcā ní chiiⁿ ní cáámá cuunngá'a vaadī ya'ai.

⁹ Diíⁿ nī cuidado maáⁿ nī ndís'tiī ti 'iiⁿ'yāⁿ nca'a yā ndís'tiī tá'aa 'iiⁿntyéⁿ'ē. Tuu'mi ní 'cueⁿ'é yā ndís'tiī na yaācū sinagogas. Ndís'tiī ni canee

chi caⁿá nī nanááⁿ 'iiⁿyāⁿ chi ngaⁿa ntiiⁿnyuⁿ yā ndúúcū reyes cáávā ntiiⁿnyuⁿ yeⁿé. Ní 'íicú cuuvi caaⁿmáⁿ nī yeⁿé ní 'caandiveéⁿ yā ndudu cuaacu. ¹⁰ Taachí 'āā cuéé ndaa chí 'cuiinu iⁿyeēⁿdī, nduudu cuaacu 'cūū canéé chi caaⁿmaⁿ nanááⁿ nducyaaca 'iiⁿyāⁿ yeⁿe naciones yen'e núúmáⁿ ín'yeēⁿdī. ¹¹ Taachí candée yā ndís'tiī chi nca'a yā ndís'tiī vmnááⁿ 'iiⁿntyéⁿē, nguéé nadicádíínuuⁿ nī yeⁿē chi caaⁿmaⁿ nī. Nguéé diiⁿ núúⁿ yiiⁿnuⁿ nī yeⁿē. Caaⁿmaⁿ nī tan'dúúcā Espíritu N'dai yeⁿé Ndyuūs caaⁿmaⁿ cuuvi ndís'tiī hora miiⁿ; ti nguéé ndís'tiī chi caaⁿmáⁿ nī ti Espíritu N'dai yen'é Ndyuūs. ¹² Ní yeⁿe tiempo miiⁿnguaaⁿ 'díínu yā nca'a vi'i yā chí 'cáá'núⁿ yā 'iiⁿyāⁿ. Ní 'íicú chiidá yā ní ca'a yā daiya yā. Ní daiya yā ní ca'a yā chiidá yā ndúúcū chéecú yā ní 'caaⁿnúⁿ yā 'iiⁿyāⁿ. ¹³ Nducyáácá 'iiⁿyāⁿ nguéé cunee yiinú yā chi ndís'tiī diiⁿ nī ntiiⁿnyuⁿ caavā 'úú. Naati 'iiⁿyāⁿ chi cuchéé yā ní 'aama canéé yā ndúúcū chi i'teenu yā yeⁿe Ndyuūs ndíí tiempo chi 'cuūvi yā ní nnguáⁿai yā. ¹⁴ Taachí ndís'tiī 'āā snaaⁿ nī dendu'ū chi 'túúcā chi saⁿ'ā profeta Daniel dinguúⁿ yā na libro yen'e Ndyuūs tiempo chi chó'oo tuu'mi ní 'iiⁿyāⁿ chi snée yā na yáⁿ'āa Judea canéé chi canⁿá yā caanu yā ná yílcū n'ggeeⁿtē. ('Iiⁿyāⁿ chi 'cueéⁿchuū canéé chi cuuvi deenú yā yeⁿe chuū.) ¹⁵ Nguuvi miiⁿ ní ndúúti chi 'áámá 'iiⁿyāⁿ canduú yā tiíⁿ va'āi ní nguéé cuuvi núúⁿ nch'eeⁿ yā ní ndaa yā va'ai ní tun'dáa yā dendu'ū yeⁿe yā. ¹⁶ Ní ndúúti chi 'áámá 'iiⁿyāⁿ canéé yā na campo, ní nguéé cuuvi núúⁿ ndaa yā va'ai yeⁿe yā ní nta'a yā cotón yen'e yā. ¹⁷ De^e chúúcā yaⁿ'ai yeⁿe n'daataá chi véé daiya tá chéeti tá ndúúcū n'daataá chí ngiicu

dacuá'āa yeⁿ'e tá nguuvi chi cáánu yā. ¹⁸ Ndís'tiī, caaca ní Ndyuūs chi nguéé chó'ōo chuū tiempo chi 'iiche. ¹⁹ Ti nguuvi miiⁿ ní nééné 'cueenu 'iiⁿ'yāⁿ cuuvi tan'dúúcā chi mar 'áámá vñmén'^{ēe} 'āā cuéé cuuvi 'tíicā ndíi taachí Ndyuūs din'dái yā ín'yeeⁿdī. 'Āā ntéé ndúú cuayiivi ra chí snaaⁿ yā dendu'ū chi 'tíicā. ²⁰ Ndúúti chi Señor miiⁿ nguéé nadidúú'vi yā tiempo miiⁿ mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ nguéé nnguaⁿ'ai yā. Naati ñdiin nadidúú'vi yā cáávā 'iiⁿ'yāⁿ chi yeⁿ'é yā ti 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ Señor ndeevē yā.

²¹ Tuu'mi ní ndúútī chi 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ caaⁿ'maⁿ yā cuuvi yā ndís'tiī: Cuín'díichí nī, Íngaā Cristo miiⁿ, o cuín'díichí nī, miiⁿ canee Cristo miiⁿya, nguéé cu'téénu nī 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ. ²² Ti ndaá 'iiⁿ'yāⁿ chi cristos chi falsos yā ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ chi profetas chi falsos yā. Ní diíⁿ yā señales ndúúcū vaadī n'giinu. Ní 'íicú cuuvi cananche'éí yā 'iiⁿ'yāⁿ, ndíi 'iiⁿ'yāⁿ chí Ndyuūs ndeevē yā ndúútī chi chuū cuuvi diíⁿ yā. ²³ Naati ndís'tiī ní 'cueetinéé yaaⁿ nī. Ngaⁿ'á ngíi ndís'tiī tanducuéⁿ'ē chuū 'nááⁿ chí 'āā cuéé ndaa.

*Táácā ndáá Saⁿ'a chi Daiya Ndyuūs
(Mt. 24.29-35, 42-44; Lc. 21.25-36)*

²⁴ Cho'ōo chúū ní nguuvi miiⁿ chi 'cueenu ní cuuvi, 'yán'āa miiⁿ ní cúuví maāiⁿ ní 'iīyū miiⁿ ní 'āā ntéé cuuví deevē. ²⁵ 'Iiⁿnyuⁿ miiⁿ ní cun'dáa yen'^ē nanguuvi ní nducuéⁿ'ē chi véé nanguuvi ní nuⁿu. ²⁶ Tuu'mi ní snaaⁿ yā Saⁿ'ā chi Daiya Ndyuūs chí ndaa sa nguaaⁿ meēeⁿ ndúúcū poder yen'^ē sa chí ch'eeete taavi ní ndeevē n'dai ngíi n'gai maāⁿ sa. ²⁷ Tuu'mi ní Ndyuūs dicho'ó yā ángeles yen'^ē yā chí nadidáámá 'iiⁿ'yāⁿ yen'^ē yā chi Ndyuūs ndeevē yā yen'^ē núú'máⁿ ín'yeeⁿdī, ndii na yáⁿ'āa nducuéⁿ'ē

n'dai yeⁿ'e yáⁿ'āa ndúúcū ndii na nducueⁿ'e nangu-
uvi.

²⁸ Maaⁿ ní 'cueéⁿ nī yeⁿ'e ejemplo yeⁿ'e n'guiídīi yaaⁿ nguivi: Taachí inguaaⁿnu duūⁿnē n'gaiyáā ní ican'daā tá[']āa, 'āā déénu nī chí 'āā cuchiī tiempo yaaáⁿ. ²⁹ 'Ticá ntúūⁿ taachi snaaⁿ ndís'tiī chi cuuvi dendú[']ū chi 'túúcā, 'āā deenú nī chí 'āā sneeⁿ niiⁿnuⁿ tiempo chi ndaā San[']ā chi Daiya Ndyuūs. Ní 'āā nééné niiⁿnuúⁿ cánee tiempo 'cūū. ³⁰ Cuaacu níⁿnyúⁿ ngaⁿ'á ngií ndís'tiī: 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chi snée yā maaⁿ 'āā cuéé 'cuūví yā neⁿ'e chi 'āā cuéé cuuví tanducueⁿ'e chuū. ³¹ Nánguivi ndúúcū ná yáⁿ'āa 'cūū ní chó[']oo, naati nduudu yeⁿ'e nguéé cho'oó.

³² Naati yenⁿ'ē nguivi miiⁿ ndúúcū hora miiⁿ nguéé véé mar 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ chi deenu yeⁿ'ē. Ndíí nguéé ndúú ángeles, yenⁿ'e va'ai cheetí nguivi ndíí nguéé ndúú Sá[']ā chi Daiya Dendyuūs deenú yā yenⁿ'ē. Dámaāⁿ Chiida yú chi canée yā na va'ai cheetí nguivi deenu yā.

³³ Chííⁿ chí ndís'tiī ní 'cueetinéé yaaⁿ nī. Dicuéénaaⁿ nī ní caaⁿ'maⁿngua'á nī, ti nguéé déénu nī tií cuan[']ā ndaa hora miiⁿ. ³⁴ Ejemplo chuū tan'dúúcā 'áámá 'iiⁿ'yāⁿ chí caⁿ'a yā yaⁿ'ai. Taachi 'āā cuéé can'dáa yā na vaācu yā, caⁿ'a yā chii yā mozos yenⁿ'ē yā chí ca[']a yā ntiiⁿnyuⁿ 'áámá 'áámá mozo yenⁿ'ē sa. Ní cuuvi yā san[']ā chí idiiⁿ cuidado yenⁿ'e cheendi va[']āi miiⁿ chi cunéé yaaⁿ sa. Ní cuen[']e yā. ³⁵ Maaⁿ ní ndís'tiī 'cueetinéé yaáⁿ nī, ti nguéé déénu nī tií cuan[']ā ndaa dueño yenⁿ'e va[']āi miiⁿ. Nguéé déénu nī nduuti chi ndaá yā n'gaaⁿ, o yaaⁿ cheeté, o taachí 'cuaī tú'u, o cuaaⁿ na ngueetiyyaaⁿ. ³⁶ 'Áa tiī dácanaaⁿ ndaá yā ní nnadaāca yā ndís'tiī chí

styAADU nī. ³⁷ Chiíⁿ chí ngaⁿ'á ngií ndís'tiī, ní ngií nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ: 'Cuεetinéé yaáⁿ yā.

14

*Saⁿ'ā s'eeⁿ nadacádiinūūⁿ sa taacā cuta'a sa Jesús
(Mt. 26.1-5; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)*

¹ Ná 'uūvī nguūvī ní cuuvā 'viicu yeⁿ'e pascua chi 'viicu yeⁿ'e pan chi nguéé levadura yeⁿ'e. Chiiduú n'geeete ndúúcū maestros yeⁿ'e ley 'nuúⁿ yā taacā chí cuuvi cannche'éí yā Jesús ní cuta'a yā 'iiⁿ'yāⁿ ní 'caaⁿ'núⁿ yā 'yā. ² Naati caⁿ'a yā: Nguéé diiⁿ yú nguuví 'viicu tí 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáāⁿ Jerusalén miiⁿ didáⁿ'a yā ní diíⁿ yā vaadī 'caa'va ndúúcū nús'uu.

'Áámá n'daataá n'giī tá aceite na cuerpo yeⁿ'e Jesús

(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

³ Jesús canee yā na yáāⁿ Betania na vaacu Simón chi canéé sá ndúúcū ca'ai chi nguovi lepra chi in'duuti cuerpo yeⁿ'e sa. Taachí Jesús miiⁿ veeé yā na mesa, ndaā 'áámá n'daataá nanáaⁿ yā. Tánⁿ'a miiⁿ ní ndeeē tá 'áámá frasco yeⁿ'e alabastro ndiituu ndúúcū aceite perfume yeⁿ'e nardo chí ndeeevē ngeeⁿ ní neené ya'ai chíí'vē. Ní 'cuūⁿ tá frasco miiⁿ ní ch'eendáa tá aceite miiⁿ na tiīⁿ Señor Jesús miiⁿ.

⁴ N'duuvi discípulos chi snée yā miiⁿ nduuvi tāaⁿ yā ní caⁿ'a yā nguaanⁿ maaⁿ yā: ¿De'ē cuuví chí chingéeⁿ ta aceite 'cūū? ⁵ Ti cuuvi n'diicui yú ní ngo'o 'iinū ciento caadi ní cuuvi ca'a yú 'iiⁿ'yāⁿ chí nguéé yeⁿ'e yā. Ní nduuvi taáⁿ yā ndúúcu tá.

⁶ Naati Jesús miiⁿ ní caⁿ'a yā: 'Āā canee ra tá. Nguéé yaa'vi nī tāⁿ'ā. ¿De'ē cūuví chí yaa'ví nī tāⁿ'ā? Tá 'tiī ní n'daācā idiiⁿ tá nduucú. ⁷ 'Iiⁿ'yāⁿ chí nguéé

yen'e yā ní 'aama ca cánée yā ndúúcu nī. Ní ndís'tiī ní cuuvi din'daacá nī nduucú yā taachi ne'n'e nī; naati 'úú nguéé 'aama cuneé ndúúcu nī. ⁸ Tá 'cūū ní dii'n tá tan'dúúcā chi ch'ií tá perfume cuerpo yen'é maa'n chi 'āā cuéé 'cuūví, 'tiícā dii'n tá. Ní 'āā nnee 'cuíi ta chuū 'úú taachí 'āā cuéé 'cueechí. ⁹ Cuaacu ní'nyú'n nga'n'á ngií ndís'tiī: 'Āā tií nūu'n chí 'ii'n'yā'n caa'n'má'n yā nduudu ngai yen'é yen'é chi nangua'n'ai 'ii'n'yā'n na nūú'má'n í'n'yeen'dī caa'n'ma'n ntuú'n yā chi dii'n n'daataá 'cūū ní n'gaacú yā ye'n'é tá.

*Judas Iscariote nca'a sa Jesús
(Mt. 26.14-16; Lc. 22.3-6)*

¹⁰ Tuu'mi ní Judas Iscariote, 'áámá chéé 'ii'n'yā'n naachi ndiichuuvi discípulos, che'e sá nanáá'n chiduuú n'geete. Ní nga'n'a sa táácā chi cuuvi nca'a sa Jesús mii'n ná ta'a 'ii'n'yā'n s'ee'n. ¹¹ Taachí 'ii'n'yā'n s'ee'n ch'iindiveén yā chuū, neené yeenú yā, ní ca'n'a yā chi ca'a yā tuumí Judas mii'n cáavā chuū. Judas ní in'nuu'n sa de'ē hora chi nca'a sa 'ii'n'yā'n s'ee'n Jesús mii'n.

*Naachí che'e nguiñu ye'n'e Señor Jesús mii'n
(Mt. 26.17-29; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30; I Co. 11.23-26)*

¹² Ndaā nguuvi vmnáá'n vmnaa'n ye'n'e 'viicu chi che'ē yā pan chi nguéé levadura ye'n'ē, 'viicu taachi n'gii'nú'n yā 'iti cuūchí ye'n'e pascua mii'n. Ní discípulos ye'n'e Jesús mii'n ntiinguuneén yā Jesús: ¿Tií ne'n'e di chi ca'n'á 'nū in'nuú'n 'nū chi che'e nguiñu yú ye'n'e 'viicu pascua?

¹³ Tuu'mi ní Jesús dicho'ó yā na 'uūvī discípulos yen'e yā, ní ca'n'a yā chii yā 'ii'n'yā'n: Ndís'tiī cuen'é nī yáā'n Jerusalén. Mii'n ní nndaacá nī 'áámá sá'n'ā

chí ndéé sa 'áámá 'cuuti cuééé nuūnnīn. Can'dáa nī sa'nā. ¹⁴ Naachí ndaa sa va'ai miiⁿ, ní cuuví nī sá'nā chi ye'nē va'ai miiⁿ: Maestro ye'n'e yú nga'n'a yā 'tíicā: ¿Tiī canéé cuarto naachi che'e nguiinuú ye'n'e pascua ndúúcū discípulos ye'n'é? ¹⁵ Tuu'mi ní ch'iñ'i yā 'áámá cuarto ch'eeeté ná ndiichi ndii 'úuví piso miiⁿ chi 'áá vée yaāaⁿ. Miiⁿ ní in'nuúⁿ nī chi che'e yú.

¹⁶ Discípulos cue'n'e yā ní ndaa yā ná yáāⁿ Jerusalén miiⁿ ní ndaāca yā tanducuén'e tan'duucā chi Jesús nga'n'a yā. Ní 'iñ'yāⁿ s'eeⁿ in'nuúⁿ yā chí che'e nguiinú yā ye'n'e 'viicu ye'n'e pascua miiⁿ.

¹⁷ Taachí 'āā chiī chiññū mííⁿ ndaā Jesús ndúúcū ndiichuuvi discípulos ye'n'e yā. ¹⁸ Taachí veeeté yā na mesa miiⁿ chi che'e yā Jesús ca'n'a yā chii yā 'iñ'yāⁿ s'eeⁿ: Cuaacu núñyúⁿ nga'n'á ngií ndís'tiī, chi 'áámá chéé ndís'tiī chi nge'e nī nduucú diíⁿ nī entregar 'úú.

¹⁹ Tuu'mi ní discípulos ní s'nee ndaachi núúⁿ yā ní tuca'a yā tiinguunéeⁿ yā Jesús ca'áámá ca'áámá yā: ¿'Áá 'úú? Ní táámá yā nga'n'a ntúuⁿ yā: ¿'Áá 'úú rá?

²⁰ Jesús nan'gueecútaⁿa yā: 'Áámá chee naachi ndiichúúví chí di'caāndá yā pan ye'n'é yā na cù'u 'cūū nduucú ca'n'á yā diiⁿ yā 'tíicā. ²¹ Cuaacu, chi San'ā chí Daiya Dendyuūs ca'n'a sa 'cueenú sa cuuvi tan'dúúcā chi nga'n'a ye'n'é yā naachi canéé nguūⁿ na libro ye'n'é Ndyuūs. De'e chúúcā ya'ai yen'e sa'nā chi nca'a sa 'úú chi San'ā chí Daiya Ndyuūs. N'dáácā ca ye'nē sa ndúúti chi nguEE ch'iindiyaāⁿ sa.

²² Taachí veeeté yā nge'e yā, tuu'mi ní Jesús sta'á yā pan, ní nca'a yā gracias Ndyuūs cáavā pan miiⁿ.

Ní n'deeé yā pan ní ca'a yā discípulos. Ní ca'n'a yā: Che'é ní pan caati tan'dúúcā cuerpo ye'n'é 'tíicā.

²³ Ní Jesús sta'á yā taza ndúúcū nuūnīn ye'n'e uvas. Ní taachi nca'a yā gracias Ndyuūs, ca'a yā discípulos ye'n'é yā. Ní ca'n'a yā. Nducyaca ndís'tiī cu'ú ní nuūnīn uvas ye'n'e taza 'cūū. ²⁴ Ní ca'n'a yā chii yā 'ii'n'yān s'ee'n: Nuūnīn uvas mii'n tan'dúúcā yuūn ye'n'é, ní ye'n'e 'áamá compromiso chi ngai ye'n'é. Yuūn ye'n'é chí cungee'n ní cáavā 'yaa'n n'dái 'ii'n'yān. ²⁵ Cuaacu níínyú'n nga'n'a ngií ndís'tiī, chí 'āā ntéé cu'ú nuūnīn ye'n'e uvas na i'n'yee'dí 'cūū ndíí nguovi chi cu'ú naachí Ndyuūs nga'n'a ntii'nyú'n yā.

Jesús nga'n'ayā chi Pedro ní caa'n'ma'n sa chi nguéé in'diichi sa Jesús

(Mt. 26.30-35; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

²⁶ Taachi ch'iinu chiita yā himno, chi canción ye'n'e Ndyuūs nan'dáa yā va'āí ní cue'n'é yā na yiīcū chi nguovi Olivos. ²⁷ Tuu'mi ní Jesús ca'n'a yā chii yā discípulos: Nducyaca ndís'tiī cuuví 'cuinaá'n ní ye'n'é 'úú maa'nguiínū caati nga'n'a naachi canéé nguūn na libro ye'n'é Ndyuūs 'túúcā: 'Nuūcá'ai yā 'caa'n'nú'n yā sa'n'ā chi idii'n sa cuidado 'iiti cuūchī ní 'iiti cuūchī s'ee'n ní ca'n'a 'muu'n ca'n'a mii'n tī. ²⁸ Taachi 'úú nduuchí ye'n'e nguaan tiná'n'ā, ca'n'a vmaan ye'n'é ndís'tiī na yá'n'āa Galilea.

²⁹ Tuu'mi ní Pedro mii'n ní ca'n'a sa chii sa 'ii'n'yān: 'Áará chí nducyaaca yā cuuví 'cuinaá'n yā, 'úú ní nguéé cuuví 'cuinaá'n.

³⁰ Tuu'mi ní Jesús ní ca'n'a yā chiiya Pedro: Cuaacu níínyú'n nga'n'a ngií dii chi maa'nguiinu taachi 'āā cuéé 'cuaī tusá'n'ā 'uūvī cuuvi, 'iinū cuuvi

cueeⁿdíítu di ngaⁿ'a di yenⁿ'ē 'úú chi nguéé in'diichi di 'úú.

³¹ Naati Pedro miiⁿ ní cheeⁿdiítū caⁿ'a sa: 'Áará chí 'cuüví ndúúcu nī, Maestro, nguéé ngaⁿ'á chi nguéé in'diichí N'díí. Ní nducyaaca discípulos ní 'tiicá ntúúⁿ caⁿ'a yā.

Jesús ngaⁿ'angua'áyā na jardín chi nguuvi Getsemaní

(Mt. 26.36-46; Lc. 22.39-46)

³² Tuu'mi ní ndaa yā na 'áámá jardín chi nguuvi Getsemaní, ní Jesús caⁿ'a yā chii yā discípulos yenⁿe yā: 'Cueeté nī 'muuⁿ, neⁿ'e chi 'úú caⁿ'á caaⁿ'māⁿngua'á.

³³ Ní Jesús candéé yā Pedro, ndúúcū Jacobo, ndúúcū Juan. Ní neené nadicádiinuuⁿ Jesús ní néené s'neenⁿ ndaachi yiinú yā. ³⁴ Ní caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: Alma yeⁿ'é neené ndaachi yiinú chi ya'āí chi 'cuüví. 'Āā snéé núúⁿ ní 'muuⁿ, ní nguéé 'cueeti yaadú nī.

³⁵ Tuu'mi ní Jesús cueⁿ'e yā ta 'lííⁿ cuááⁿ vmnaaⁿ, ní candiitín'dii yā na yán'ⁿaa ní caⁿ'angua'á yā ní caⁿ'a yā: N'díí Chiidá, ndúúti chi cuuví ní nguéé diíⁿ ní yenⁿ'e chi 'cueenú cuuvi yenⁿ'e prueba 'cūū chi canéé chi cuuví hora chí cuchií. ³⁶ Tuu'mi ní naachi caⁿ'angua'á yā ní caⁿ'a yā: N'díí Chiidá, n'díí cuuvi diíⁿ ní tanducuéⁿ'ē. Nadinguáⁿ'ai ní 'úú yenⁿ'e chi 'cueenú cuuvi prueba 'cūū. Naati nguéé cuuví tan'dúúcā chi 'úú neⁿ'é, naati tan'dúúcā chí n'díí neⁿ'e nī.

³⁷ Tuu'mi ní ndaa ntúuⁿ yā naachi snee discípulos yenⁿ'é yā, ní ndaāca yā discípulos chí stiyaadú yā. Ni Jesús caⁿ'a yā chií yā Pedro miiⁿ: Díí Simón, ¿Áá cyaadu di? ¿'Áá nguéé ichéē di cánduuchi di

mar 'áamá hora? ³⁸ Ndís'tiī 'cuεεti nduuchí nī ní caaⁿ'maⁿngua'á nī ní nguéé diíⁿ nī nuuⁿndi. Cuaacu níⁿnyúⁿ espíritu yeⁿe nī neⁿe diiⁿ n'daacáā, naati cuerpo yen'^é nī ní 'āā duūvā.

³⁹ Tuu'mi ní Jesús cueⁿe ntúuⁿ yā ní ngaⁿ'angua'a yā, ní caⁿ'a ntúuⁿ yā tan'dúúcā chí caⁿ'a yā vmaaⁿ. ⁴⁰ Ní nguεεcunée yā ndaa ntúuⁿ yā naachi sneé discípulos, ní ndaaca ntúuⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ stiyaadú yā. Ní 'āā ntéé ngii ichεε yā ndúúcū yaaⁿ ti nduutináaⁿ yā chi yaaⁿ náaⁿ yā. Ní 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní nguéé déénu yā chí n'guεεcútaⁿ'a yā. ⁴¹ Cuen'^é yā ndii chiiⁿ ndii 'íinú cuuvi, ní ngaⁿ'angua'á yā. Ní taachi ndaa yā naachi snee discípulos, caⁿ'a yā: Ndís'tiī 'cuεεtiyaadú nī ní ntaavi'tuunúúⁿ nī. 'Āā tiiní cā. 'Āā ndaā hora chi 'iiⁿ'yāⁿ nca'a yā 'úú San'^ā chi Daiya Dendyuūs na tá'^ā saⁿ'ā s'eeⁿ chi dinuuⁿndi. ⁴² Nducueeⁿ ndís'tiī ní cuⁿ'ū yú. 'Āā cuchiī niiⁿnuúⁿ saⁿ'ā chí nca'a 'úú.

*Chiichí yā Jesús ní candéé yā 'iiⁿ'yāⁿ preso
(Mt. 26.47-56; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)*

⁴³ Naaⁿ chi Jesús indée yā ndaa Judas chi saⁿ'ā 'áamá yeⁿ'ē ndiichuuvi discípulos. Ní ndaa sa ndúúcū n'deee n'dái 'iiⁿ'yāⁿ ndúúcū machete 'uūvī lados 'caāiⁿ ndúúcū yáⁿ'á. Chiiduú n'geetē ndúúcū maestros yeⁿ'e ley, ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ ndiicúū chi ngaⁿ'a ntiin'nyuⁿ yeⁿ'e yaācū dichó'o yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ. ⁴⁴ Judas miiⁿ chí nca'a sa Jesús 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ, ní ca'a sa 'aama seña. Ní caⁿ'a sa 'túúcā: 'Iiⁿ'yāⁿ chí 'úú chi'neeⁿ cheendí, 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿchíí. Cuta'á nī 'iiⁿ'yāⁿ ní candéé nī 'iiⁿ'yāⁿ ní din'daacá nī seguro 'iiⁿ'yāⁿ.

⁴⁵ Taachí ndaā Judas nanááⁿ Jesús ní caⁿ'a sa: N'dií Maestro, Maestro. Ní 'neeⁿ cheendi sa 'iiⁿ'yāⁿ.

46 Tuu'mi ní sta'á yā Jesús ní candéē yā preso 'ii'n'yān. **47** Naati 'áámá chéé 'ii'n'yān chi snéé mii'n itun'dáa yā machete chi 'uuvi lados 'caāi'n ye'n'e yā ní 'nuucá'ai yā mozo ye'n'e chiiduú ch'eeeté ca ní ch'iica sa veēe'n mozo mii'n. **48** Tuu'mi ní Jesús ca'a yā chii yā nducyaaca 'ii'n'yān s'ee'n: ¿'Áá can'daā ndís'tiī ndúúcū machete chi 'uūvī lados 'caāi'n ndúúcū yá'n'á chí cuta'á ní 'úú tan'dúúcā chi 'úú 'áámá duucu 'úú? **49** Nguuvi nguovi caneé na yáacū templo mii'n nguaan ndís'tiī chi ngi'cueé'n ní ndís'tiī ní nguee sta'á ní 'úú. Chúū canéé chí cuuvi ní cuuvi cunnuū ca'ā naachi canéé nguūn na libro yen'é Ndyuūs.

50 Tuu'mi ní nducyaaca discípulos s'née'n yā Jesús mii'n dámaa'n yā ní cheenu yā.

Sa'n'ā 'díí chí cue'n'e ngéenū

51 Naati 'áámá sa'n'ā 'díí'n ndaaā sa ní cue'n'e sa ndúúcū 'ii'n'yān s'ee'n. Ndëecu sa 'áámá n'dyá'n'ā sábana. 'Áámá yā sta'á yā san'a 'díí mii'n. **52** Naati sa'n'ā 'díí'n mii'n ní s'neen sa sábana ní cue'n'ē sa dácaa yuūcū sa.

*Jesús nanáá'n 'ii'ntyé'n'ē chí n'gëeté ca ye'n'e yaācū
(Mt. 26.57-68; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14,
19-24)*

53 Tuu'mi ní candéē yā Jesús mii'n nanáá'n chiiduú ch'eeeté ca. Ní mii'n nduuvidaamá yā nducyaaca chiiduú n'gëeté ndúúcū 'ii'n'yān ndiicúū chi nga'n'a ntii'nyu'n ye'n'e yaācū ndúúcū maestros ye'n'e ley. **54** Pedro mii'n ní cue'n'ē ya'n'ai sa n'dáa sa Jesús mii'n. Ní ndaa sa ndii chuva'āi ye'n'e va'ai chiiduú ch'eeeté ca ní ch'iindī sa ndúúcū policías ní in'taavi cuutú sa dáámá ndúúcū yā ti mii'n ní ngiichi ya'n'ā ye'n'é yā.

⁵⁵ Chiiduú n'geeté ndúúcū nducyaaca yā chí nduuvidaama in'nuúⁿ yā 'áamá prueba contra yeⁿe Jesús miiⁿ chí diíⁿ yā condenar Jesús chi 'caaⁿ'núⁿ yā Jesús; naati nguéé ndaaca yā. ⁵⁶ Neené 'yaaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ ngaⁿ'a yā nduudu yaadi yeⁿe Jesús miiⁿ naati mar 'áamá yā nguéé dáamá ngaⁿ'a yā.

⁵⁷ N'duuví yā ní ncueeⁿ yā ní caⁿ'a yā nduudu yaadi, ní caⁿ'a yā: ⁵⁸ Nús'uu ní ch'iindiveéⁿ 'nū chí Jesús caⁿ'a yā 'túúcā: 'Úú ní nadituūví yáacu 'cūū chí saⁿ'ā yeⁿe in'yeeⁿdí 'cūū din'dái sa. Ní cheetí 'iinú nguuvi nadin'dai taama chi nguéé saⁿ'ā in'yeeⁿdí 'cūū din'dái sa.

⁵⁹ Naati nguéé nduuvidáámá nduudu yā yeⁿe chí ngaⁿ'a yā.

⁶⁰ Tuu'mi ní chiiduú ch'eeeté ca chí ngaⁿ'a ntíiⁿnyuⁿ yeⁿe tanáⁿ'ā chiidūu, ndúcueeⁿ yā nguaaⁿ nducyáácá 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní ntiinguuneenⁿ yā Jesús miiⁿ: ¿'Áá nguéé dε'ē vεe nan'gueeⁿcútaⁿ'a nī? ¿Dε'ē chí ngaⁿ'á yā yeⁿe nī? ¿Dε'ē ngaⁿ'a nī maáⁿ nī yeⁿe nī?

⁶¹ Jesús mííⁿ 'āā ntéé caⁿ'a yā. Ní nguéé n'guéécútaⁿ'a yā yeⁿe mar 'áamá. Chiiduú ch'eeeté ca miiⁿ ntiinguunééⁿ ntúuⁿ yā Jesús, ní caⁿ'a yā: ¿'Áá dii Cristo, Daiya Dendyuūs chí n'dai taavi?

⁶² Jesús caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: 'Tíicā 'úú. Ndís'tiī ní caⁿ'a nī snaaⁿ nī Saⁿ'ā chí Daiya Dendyuūs chí 'cuūndī sa lado yeⁿe honor yeⁿe Nduyuūs chí véeé tanducuéⁿ'ē poder yeⁿe yā. Ní ndaa sa nguaaⁿ meééⁿ yeⁿ'ē nanguuvi.

⁶³ Tuu'mi ní chiiduú ch'eeeté ca chíín'cuūⁿ sa cate-cai sa, ní caⁿ'ā sa: ¿Dε'ē ca diiⁿ yú testigos chí n'nuuⁿ

yú? ⁶⁴'Āā ch'iindiveéⁿ nī denu'ū chi ngaⁿ'ā sa contra Ndyuūs. ¿Táacā tuumicadíínuuⁿ nī? Nducyaca 'iiⁿ'yāⁿ ngaⁿ'a yā chi condenado Jesús chi 'cuuví yā.

⁶⁵ Tuu'mi ní n'duuví yā ní ca'a nee daíⁿ yā Jesús ní n'gaadí yā nduutináaⁿ yā ndúúcū tíínūuⁿ. Ní policías ndúúcū ta'á yā ch'e'e yā naaⁿ Jesús. Ní ca'n'a yā: Caaⁿ'maⁿ dí ¿du'ū ch'e'e dii?

*Pedro miiⁿ ní ngaⁿ'ā sa chi nguéé n'diichi sá Jesús
(Mt. 26.69-75; Lc. 22.56-62; Jn. 18.15-18, 25-29)*

⁶⁶ Pedro miiⁿ ní canee sa chuva'ai cuaaⁿ ndiiyā. Ní ndaā 'áamá n'daataá chí diíⁿ mandado yen'^ē chiiduú ch'eeete ca nanááⁿ Pedro miiⁿ. ⁶⁷ Ní n'diichi tá chí in'taavi cúutū sa na yaⁿ'ā. Ní cānee táⁿ'ā miiⁿ ní ch'iínu tá Pedro. Tuu'mi ní caⁿ'a tá: Diī ntúuⁿ di canee dí ndúúcū Jesús yen'^ē yáaⁿ Nazaret.

⁶⁸ Naati Pedro miiⁿ cheeⁿdiítū sa, ní caⁿ'ā sa: 'Úú ní nguéé in'diichí 'iiⁿ'yāⁿ, ndíí nguéé deenú chí ngaⁿ'ā di. Ní can'dáa sa cuaaⁿ chuva'aí naachi indaa yā. Tuu'mi ní 'caī tusáⁿ'ā. ⁶⁹ Táⁿ'ā chi idiiⁿ mandado miiⁿ ch'línú ntuūⁿ ta sáⁿ'ā, ní caⁿ'a tá chiī tá 'iiⁿ'yāⁿ chi snée yā miiⁿ: Sáⁿa 'cūū 'áamá chéé saⁿ'ā chi cachiica ndúúcū Jesús.

⁷⁰ Naati Pedro miiⁿ ní nngueēcunée sa cheeⁿdíítu sa. Cuayivi miiⁿ ní 'iiⁿ'yāⁿ chi snée yā miiⁿ ní caⁿ'a ntúuⁿ yā Pedro: Cuaacu chí dii ní dáamá chi cachiica di ndúúcū Jesús ti dii ní yen'^ē yáⁿ'aa Galilea, ní nduudu yen'^ē di tan'dúúcā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ.

⁷¹ Tuu'mi ní Pedro miiⁿ ní 'caa'va sa, ní cunncáā caⁿ'ā sa. Ní 'cái sa "por Ndyuūs": Nguéé n'diichi 'ííⁿ'yaⁿ 'cúū.

⁷² Tuu'mi ní túsaⁿ'ā miiⁿ 'cai ntúuⁿ tī ndii 'úúví cuuvi. Ní Pedro miiⁿ ní n'gaācu sa chi Jesús caⁿ'a yā chii yā saⁿ'ā: 'Naaⁿ chi 'āā cuéé 'cuaī túsaⁿ'ā 'uūvī

cuuvi, 'āā 'íinú cuuvi cheeⁿdiītu di chí ngaⁿ'a di chi
nguéé n'diīchi di 'úú. Taachi nádicādíínuuⁿ sa chuū,
ní chéēcū sa.

15

Jesús nanááⁿ Pilato

(Mt. 27.1-2, 11-14; Lc. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

¹ Taachí chideeve, chiiduú n'geeté ní nduuvi daamá yā ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ ndiicúu chi ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ yeⁿ'e yaācū, ndúúcū maestros yeⁿ'e ley, ndúúcū nducyaaca 'iiⁿ'yāⁿ n'geete. Ní ndeē chiichí yā Jesús ní candéé yā 'iiⁿ'yāⁿ nanááⁿ gobernador Pilato. ² Tuu'mi ní Pilato miiⁿ intiinguuneeⁿ yā Jesús: ¿'Áá díí Rey yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ Israel s'eeⁿ chi judíos? Ní Jesús nan'gueecútaⁿ'a yā: N'diī ngaⁿ'a cuaacú ní ti 'tíicā. ³ Chiiduú n'geeté ní neené n'deee naááⁿ chi ngaⁿ'á yā contra yeⁿ'e Jesús naati Jesús nguéé nan'gueecútaⁿ'a yā yeⁿ'ē mar 'áamá. ⁴ Tuu'mi ní Pilato miiⁿ ní nan'gueecunée yā ntiinguunéeⁿ yā Jesús miiⁿ: ¿'Áá nguéé de'^ē vee nán'gueecútaⁿ'á ní? 'Cuin'dííchí ní yeⁿ'ē tanducuéⁿ'ē chí nguéé n'daacā ngaⁿ'á yā yeⁿ'e ní.

⁵ Naati Jesús miiⁿ ní nguéé de'^ē vee nan'gueecútaⁿ'á yā. Chíⁿ chí Pilato miiⁿ chen'e yiinú yā ní nguéé déénu yā de'^ē nadicádíínuuⁿ yā.

Pilato caⁿ'a yā chi 'íiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ candéé yā Jesús chi 'caaⁿ'núⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ

(Mt. 27.15-31; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38-19.16)

⁶ Canéé 'áamá costumbre yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ Israel s'eeⁿ chí n'deechi yā 'áamá saⁿ'á chi canuuⁿ vácūu nguuvi 'viicú yeⁿ'e pascua. 'Áamá saⁿ'á chi preso sa chi 'iiⁿ'yāⁿ Israel neⁿ'e yā, 'tíicā canee chí diīiⁿ Pilato

miiⁿ. ⁷ Ní canuuⁿ 'áámá saⁿ'ā vácūū chí nguivi Barrabás ndúúcū ta n'duuvi saⁿ'ā chi 'niiⁿ'nuⁿ sa 'iiⁿ'yāⁿ taachi 'āā diiⁿ caandá yā contra gobierno miiⁿ. ⁸ Ní 'iiⁿ'yāⁿ Israel s'eeⁿ ní ndaa yā nanááⁿ Pilato miiⁿ, ní chiica yā chi Pilato ní diiⁿ yā tan'dúúcā costumbre yen'e yā. ⁹ Ní Pilato miiⁿ nan'gueecútā'a yā: ¿'Áá neⁿ'e nī chí n'deēchí Rey yen'^ē 'iiⁿ'yāⁿ Israel?

¹⁰ Tí Pilato miiⁿ deenu yā chí chiiduú n'geetē nca'á yā Jesús miiⁿ cáávā vaadī ngueéé. ¹¹ Naati chiiduú n'geetē chinuú yā 'iiⁿ'yāⁿ yeⁿ'e yáāⁿ Jerusalén chí caaca yā Barrabás ti n'dáacā chí n'deēchii yā saⁿ'ā chi nguivi Barrabás. ¹² Tuu'mi ní Pilato miiⁿ intiinguunéeⁿ yā: ¿De'ē neⁿ'e nī chí diiⁿ ndúúcū 'iiⁿ'yāⁿ chí ndís'tiī ngan'a nī Rey yen'e 'iiⁿ'yāⁿ Israel?

¹³ 'Iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ nan'gueecútā'a yā ní 'cai yiicú yā: Cu'neenngā'a nī 'iiⁿ'yāⁿ.

¹⁴ Pilato miiⁿ ní caⁿ'a yā chii yā 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ: ¿De'ē chí nguéé n'daacā n̄diíⁿ sán'a 'cūū? Naati 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ní nan'gueecúnée yā 'cai yā: Cu'neenngā'a nī 'iiⁿ'yāⁿ.

¹⁵ Tuu'mi ní Pilato miiⁿ chi nguéé neⁿ'e yā chí nduuvi táaⁿ 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ yen'^ē yā, n'deēchii sá Barrabás miiⁿ. Cuayiivi ní caⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ sa chí 'cueⁿ'e yā Jesús miiⁿ. Ch'iinu ch'eⁿ'e yā Jesús miiⁿ ní nca'a sa Jesús miiⁿ 'iiⁿ'yāⁿ chí cu'néenngā'a yā.

¹⁶ Tuu'mi ní soldados romanos candéé sa Jesús vaacuyáāⁿ na cuarto yen'e palacio miiⁿ chi nguivi Pretorio, ní yaa'ví yā tanáⁿ'ā soldados ní nduuvidaamá yā miiⁿ. ¹⁷ Ní s'nuúⁿ yā catecai morado cuá'āa Jesús miiⁿ. Ní s'nuúⁿ yā tiin Jesús miiⁿ 'áámá corona chí ndeenyú ndúúcū yaaⁿ. ¹⁸ Tuu'mi ní

tucá'a yā 'cai yā: Cunduuchi nī n'diī, Rey yen'e 'ii'n'yān Israel.

19 Ní ch'en'ē yā tií'n yā ndúúcū 'áámá taa'n nduu. Ní ca'a nee dáin yā Jesús ní nchiintii'yá yā nanáa'n yā, ní dií'n yā honrar 'ii'n'yān. **20** Ch'iinu ch'iin'nyu'nnee'n yā yen'e Jesús 'tíica, ndivíi yā catecai chi morada ní 'nuu'n 'nuū'n ntúu'n yā catecai maá'n yā. Cuayiivi tun'dáa yā Jesús ní s'nee'nga'á yā 'ii'n'yān.

S'neé'nga'á yā Jesús

(Mt. 27.32-44; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

21 'Áámá sa'n'ā ye'n'e yá'n'āa Cirene chi nguovi sa Simón, chí chiidá Alejandro ndúúcū Rufo, ndáa sa che'n'e sa cuëeti. Taachí cho'o sa cyúúní mii'n, soldados a fuerza di'cuíitu yā sa'n'ā chi candee sa cruz ye'n'e Jesús mii'n.

22 Ní candee yā Jesús 'áámá lado ye'n'e yáā'n Jerusalén na lugar chi nguovi Gólgota chi nen'e caa'n'ma'n nduudu ye'n'e yú, Lugar ní 'ini Nga'ai Tií'n. **23** Ní ca'á yā chí chi'i Jesús vino chi sta'n'a yā ndúúcū yaätā yaää chi nguovi mirra, naati Jesús nguéé chí'i yā. **24** Tuu'mi ní chí'nee'nga'á yā Jesús. Ní soldados ní tun'dáa yā suertes ye'n'ē yā ndúúcū na catecai Jesús mii'n, ní n'diichí yā cheē chí candee 'aama 'aama yā.

25 N'ggeeé nuu'n ye'n'ē ngeeëtiyaan mii'n taachí s'nee'nga'á yā 'ii'n'yān. **26** Ni s'née'n yā 'áámá letrero na tií'n cruz ye'n'e Jesús mii'n. Ní letra chi cánée nguū'n na tabla mii'n ní nga'n'ā ye'n'e nuū'ndī ye'n'e yā. Ní cánée nguū'n chuū: Rey ye'n'e 'ii'n'yān ye'n'e ndaata Israel. **27** Dáámá ndúúcū Jesús s'nee'nga'á yā 'uūvī sá'n'ā chí duucu. 'Áámá ní lado tá cuaacú yā táámá ní lado ta 'cueé yā. **28** 'Tíicā ní chí cuaacu

naachi canéé nguūⁿ na libro yeⁿ'é Ndyuūs 'tíícā: Chídidúúché yā ndúúcū 'iiⁿyāⁿ chi véeé nuuⁿndi yenⁿe yā.

²⁹ 'Iiⁿyāⁿ chí ngo'ó yā nanááⁿ cruz miiⁿ cunncáā ngaⁿa yā yeⁿ'é Jesús. Idi'núⁿu yā tiiⁿ yā ní cunncáā n'dai cheendi yā ní ngaⁿa yā: Díí chí ndiítuū^{'v}i di yaācū ní nadacueéⁿ di cheeti 'iínū nguuvi, ³⁰ nadanguáⁿāī maāⁿ di. Dii ní nch'eeⁿ di na cruz.

³¹ 'Tiicá ntúūⁿ chiiduú n'ggee^te ndúúcū maestros yenⁿe ley duuchinéeⁿ yā Jesús. Ní ngaⁿa yā nguaaⁿ maáⁿ yā: 'Iiⁿyāⁿ miiⁿ nadinguáⁿai yā táámá 'iiⁿyāⁿ naati maaⁿ ní ngueéé ngíí nadinguáⁿai yā maáⁿ yā 'iiⁿyāⁿ. ³² Ndúúti chi 'iiⁿyāⁿ miiⁿ chí Cristo miiⁿ snaaⁿ yú 'iiⁿyāⁿ nch'eeⁿ yā na cruz maaⁿ. Tuu'mi ní cu'téénu yú. Ní ndíí 'iiⁿyāⁿ chi ca'neeⁿnga'á yā daama ndúúcū Jesús miiⁿ ní cunncáā ngaⁿa yā yenⁿe yā.

Jesús ch'ii yā

(Mt. 27.45-56; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

³³ Taachí chii manⁿa nguuvi miiⁿ chi maāíⁿ núúⁿmáⁿ ínⁿ'yeendí ndii ná n'ggee^{cu} 'íínú chiiñū.

³⁴ 'Āā táanduū n'ggee^{cu} 'iinu Jesús miiⁿ ní 'cai yiicú yā: Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? (chí neⁿe caaⁿ'maⁿ nduudu yenⁿ'é yú: N'dií Ndyuūs yenⁿ'é, n'dií Ndyuūs yenⁿ'é, ¿de'^ē cuuvi chí s'neé nī maaⁿ 'úú dámaáⁿ?)

³⁵ N'dúú^{'v}i 'iiⁿyāⁿ chi snee yā miiⁿ ní ch'iindiveéⁿ yā ní caⁿa yā: 'Caandiveéⁿ nī, n'gaí yā yeⁿ'e profeta Eliás miiⁿ.

³⁶ Ní ndaā 'áámá soldado ngeenu yā ní taachi chiitū 'áámá esponja yeⁿ'e vinagre s'néeⁿ yā esponja miiⁿ na 'áámá ndúú ní ca'a yā chí chi'i

Jesús. Ní caⁿ'a yā: 'Āā canee rá yā. N'diichi yú nduuti chi 'áá chī profeta Elías miiⁿ ní nádich'eēⁿ sa 'iiⁿ'yāⁿ.

³⁷ Tuu'mi ní Jesús 'cai yiicú yā ní ch'iī. ³⁸ Ní cortinas yeⁿ'e yaācū templo chī 'uuvi taāⁿ, steeⁿ naavtā'^ā ndíí cuááⁿ 'niiⁿnúⁿ ndíí cuááⁿ ndiiyā. ³⁹ Ní 'áámá saⁿ'ā romano chí ngan^a ntiiⁿnyuⁿ yen^e cien soldados chééndii sa nanááⁿ Jesús miiⁿ. Taachi n'diichi sa ní ch'iindiveēⁿ sa taacá 'cai Jesús ní taacá ch'iī yā, soldado miiⁿ ní caⁿ'a sa: Cuaacu níⁿnyuⁿ chí sáⁿ'a 'cūū ní Dáiyá Dendyuūs saⁿ'ā.

⁴⁰ Snée ntúūⁿ n'duuvi n'daataá n'giinu yaⁿ'ai tá. Ní ndúúcū n'daata s'eéⁿ mííⁿ canee ta María yen^e yáāⁿ Magdala, ndúúcū tá María chi cheecuú José ndúúcū Jacobo chí nguivi Menor, ndúúcū n'daataá chi nguivi Salomé. ⁴¹ N'daata s'eéⁿ ní can'dáa yā Jesús miiⁿ ní dichíí've yā Jesús taachi cachiicá yā yán'āa Galilea. Ní neené 'yaan^a ca n'daataá snée yā miiⁿ, n'daataá chí ngan^a yā daama ndúúcū Jesús miiⁿ na yáāⁿ Jerusalén.

Ch'iichi yā cuerpo yeⁿ'e Jesús miiⁿ

(Mt. 27.57-61; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁴² Taachi chiinū nguivi miiⁿ chi viernes chí ch'iindiyááⁿ yā cáávā 'viicu pascua miiⁿ nguivi chí cuuvi dēeve nguivi chi ntaavi'tuunúúⁿ yā 'iiⁿ'yāⁿ, ⁴³ ndaā José yeⁿ'e yáāⁿ Arimatea. Saⁿ'ā miiⁿ ní saⁿ'a ch'eeeté yeⁿ'e Junta Ch'eeeté yeⁿ'e 'iiⁿ'yāⁿ Israel. Ní cunee ngiinu sa nguivi chí Ndyuūs ndaa yā ni ngan^a ntiiⁿnyuⁿ yā. Ní ndúúcū valor ndaā sa nanááⁿ gobernador Pilato miiⁿ. Ní caⁿ'a sa Pilato miiⁿ chí nca'a yā cuerpo yeⁿ'e Jesús. ⁴⁴ Pilato miiⁿ ní cueⁿ'e yiinú yā chí 'āā ch'iī Jesús miiⁿ ní yaa'vi yā

saⁿ'ā chi ngaⁿ'a ntiiⁿnyuⁿ yeⁿ'e soldados chi cuchii sa nanáaⁿ yā. Taachí ndaa sa ní 'iicu tiinguuneeⁿ yā saⁿ'ā: ¿Áá cuaacu chi ch'iī Jesús? ⁴⁵ Taachí soldado centurión miiⁿ ngan^{'a} sa chi cuaacu, tuu'mi ní Pilato miiⁿ ca'a yā orden chi ca'a sa cuerpo yeⁿ'e Jesús miiⁿ José miiⁿ. ⁴⁶ Cuayiivi ní José cáí sa 'áamá sábana chi fina ní nadicheeⁿ sa cuerpo miiⁿ ní sta'a sa ní ch'ēēcū sa cuerpo miiⁿ ná sábana miiⁿ. Ch'iinu maaⁿ ní s'nuūⁿ sa cheeti 'áamá yáinyāⁿ ní níúⁿnuúⁿ canee 'áamá tuūu ch'ēētē. Ní s'nuúⁿ yā tuūu ch'ēētē cheendi yáinyāⁿ miiⁿ. ⁴⁷ Tá María Magdalena ndúúcū María chi cheecuú José cuen^{'e} yā ní n'diichi yā naachí ch'ēēchi Jesús miiⁿ.

16

*Jesús nduuchi yā yeⁿ'ē nguaaⁿ tináⁿ'ā
(Mt. 28.1-10; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)*

¹ Taachi chó'ōo sábado, nguuvi chi ntaavi'tuunúúⁿ yā, María yeⁿ'e yáāⁿ Magdala, ndúúcū María chí cheecuú Jacobo, ndúúcū n'daata chi Salomé cai yā perfumes chi cueendái yā vmnáaⁿ yeⁿ'ē cuerpo yeⁿ'ē Jesús miiⁿ ní cuen^{'e} yā. ² Neené tyaaⁿ yeⁿ'ē nguuvi vmnáaⁿ vmnaaⁿ yeⁿ'ē ndeētē chi domingo taachí can'dáá 'yán'ⁿā n'daatā s'eeⁿ ndaá yā na yáinyāⁿ miiⁿ. ³ Ní ngāⁿ'a yā nguaáⁿ maáⁿ yā: ¿Du'ū ndivíi tuūu yeⁿ'ē yú taachí ndaá yú cheendi yáinyāⁿ?

⁴ Taachí ndaa yā, tuu'mi ní n'diichi yā chi tuūu ch'ēētē n'dai miiⁿ 'āā ntéé canéé na lugar yeⁿ'ē. ⁵ Ní taachí ndáá yā cheeti yáinyāⁿ, miiⁿ n'diichi yā 'áamá saⁿ'ā 'dííⁿ vee sa lado tá cuaācú ní canúúⁿ sá catecai ch'éenūu sa ní cuéē. Ní n'daata s'eeⁿ dii'yá

yā chiī. ⁶ Sáⁿā miiⁿ ní caⁿā sa: Nguéé dii'yá nī cuuvi. Ndís'tiī ní in'nuúⁿ nī cuerpo yeⁿ'e Jesús yenⁿe yáⁿ Nazaret, 'iiⁿ'yāⁿ chí iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ca'nééⁿnga'a yā. Náatiⁿ 'iiⁿ'yāⁿ miiⁿ ní 'āā ndúúchí yā yenⁿe nguaanⁿ tináⁿā ní nguéé yā 'muuⁿ. Cuin'diichí nī naachí canuúⁿ yā. ⁷ Ndís'tiī cuinaⁿ'á nī ní cuuvi nī discípulos yeⁿ'e yā, ndúúcū Pedro, chi Jesús miiⁿ ní caⁿ'á yā vmnááⁿ ndís'tiī na yánⁿaa Galilea. Mííⁿ snaáⁿ nī 'iiⁿ'yāⁿ tan'dúúcā chi Jesús caⁿ'a yā chii yā ndís'tiī ndúúcū tanáⁿā 'iiⁿ'yāⁿ.

⁸ N'daata s'eeⁿ ní cunaⁿ'á yā ngeenu yā yeⁿ'e na yáinyāⁿ, ti neené cueⁿ'e yiinú yā ní yiinduuví yā. Nguéé de'^ē vee caⁿ'á yā chii yā mar 'áamá 'iiⁿ'yāⁿ, ti 'va'á yā.

*Jesús che'enaáⁿ yā yeⁿ'e ta María Magdalena
(Jn. 20.11-18)*

⁹ Taachií Jesús nduuchi yā chideevé nguuvi domingo chi nguuvi vmnááⁿ vmnaaⁿ yeⁿ'e ndeetē miiⁿ, vmnááⁿ vmnaaⁿ che'enaáⁿ yā nanááⁿ María Magdalena, n'daataá chí nn'divií yā ndeēchē espíritus yeⁿ'e yááⁿn'guiinūuⁿ yenⁿ'ē ta. ¹⁰ Táⁿā miiⁿ ní caⁿ'a tá ní chii tá 'iiⁿ'yāⁿ chí chiicá yā ndúúcū Jesús miiⁿ. Ní ngεecú 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ chí neené ndaachií yiinu yā. ¹¹ Ní taachií 'iiⁿ'yāⁿ s'eeⁿ ch'iindiveéⁿ yā chi Jesús miiⁿ nduuchi yā yenⁿe nguaanⁿ tináⁿā ní chí táⁿā miiⁿ n'diichi tá Jesús, ngueé s'teenú yā.

*Jesús che'enaáⁿ yā yeⁿ'e 'uūvī discípulos yēⁿ'e yā
(Lc. 24.13-35)*

¹² Cho'ōo chúū, ní Jesús che'enaáⁿ yā yenⁿ'ē 'uuvi 'iiⁿ'yāⁿ chi cueⁿ'e yā na yúúní. Ní Jesús diíⁿ yā tan'dúúcā chi ngueé déénu yā yenⁿ'e chi chó'ōo. ¹³ Ní

cuayiivi 'ii'n'yā'n s'ee'n ní cúna'n'á yā ní ca'n'a yā chii yā taná'n'ā discípulos. 'Tiicá ntúūn discípulos ní nguéé s'teenú yā.

*Jesús idichó'o yā 'ii'n'yā'n apóstoles ye'n'e yā
(Mt. 28.16-20; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)*

14 Chiī ch'iinū nguivi domingo mii'n, ní Jesús che'enaá'n yā ye'n'ē ndu'ū ndiichaámá discípulos yē'n'e yā, taachi 'ii'n'yā'n s'ee'n veeté yā na mesa. Ní Jesús tuūvi iinú yā ndúúcu yā ti discípulos nguéé s'teenu yā ní cheechi staava ye'n'ē yā ti discípulos nguéé s'teenú yā 'ii'n'yā'n chi nga'n'a yā chí n'diichí yā Jesús chí 'āā nduuchí yā ye'n'ē nguaa'n tíná'n'ā. **15** Ní ca'n'a yā chii yā discípulos: Cuén'e ní nútú'má'n nación ye'n'e ín'yeen'dī ní caa'n'má'n ní ndúúdú cuaacu ye'n'ē chí nanguá'n'ai yā nanáá'n nducyaaca 'ii'n'yā'n. **16** 'Ii'n'yā'n chí i'teenú yā ní ngεedínuú'ni'n yā, ní nanguan'ai yā ye'n'e nuu'ndi yen'e yā. Naati 'ii'n'yā'n chi nguéé i'téénu yā cuuví yā condenado. **17** Niícú señales ye'n'e poder mii'n canéé ndúúcū 'ii'n'yā'n chi i'téénu yā 'úú. Ndúúcū chi duuchí tun'daa yā espíritus ye'n'e yáá'n'guiinūu'n yen'e 'ii'n'yā'n ní cuuví ca'n'a yā táamá davaacu chí ngai. **18** Ní nduuti chi cuta'á yā ndúúcū ta'a yā 'áamá cúú ní nguéé de'ē daño diín' tū ndúúcu yā. Ní nduuti chi cu'ú yā de'ē chí veneno mii'n nguéé dii'n daño 'ii'n'yā'n. Ní cun'duú yā ta'a yā vmnaa'n yen'e 'ii'n'yā'n chi ngíítā ní 'ii'n'yā'n s'ee'n ní nduūvā yē'n'e yā.

*Jesús cundáa yā va'ai cheeti nguivi
(Lc. 24.50-53)*

19 Ch'iinú ca'n'a Señor Jesús ndúúdú 'cūū ndúúcū discípulos yē'n'e yā ní cundáa yā na va'ai cheeti nguivi. Ní ch'iindí yā lado ye'n'e honor ye'n'ē Nduuūs.

20 Discípulos ní cueⁿ'e yā, ní caⁿ'a yā nduudu cuaacu yeⁿ'ē chí nanguaⁿ'ai yā ndu'ū cuaaⁿ. Maaⁿ Señor Jesucristo ngiinnee yā discípulos 'íicú canee n'daācā ndúúdú yeⁿ'e yā cáavā señales ndúúcū vaadī n'giinu chi diíⁿ yā. 'Tíícā chiī.

**Nduudu n'dai ye^{n'e} Ndyuūs ye^{n'e} cuicateco
ye^{n'e} Tepeuxila
New Testament in Cuicatec, Tepeuxila
(MX:cux:Cuicatec, Tepeuxila)**

copyright © 1974 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Cuicatec, Tepeuxila

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Cuicateco, Tepeuxila [cux], Mexico

Copyright Information

© 1974, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Cuicatec, Tepeuxila

© 1974, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

xcii

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

28b090dc-326e-56c7-994e-5d3354d1d54f